

ئاردم

گۆفارا

ardamgroup.com

قورئان و بەحسکرنا بابەتین
دەروونی

زالدەستییا زانستگەراییی:
دەمێ زانست سنوورین خۆ
دەربازدکەت

بناشین خۆدین

بەحەشتا زانینا باشناقیت
خۆدین

ژمارا تەلەفونى بو واتسەپى : ۰۰۹۶۴۷۵۰۹۹۶۹۹۲۳
ئيميل : magazine@ardamgroup.com

ياسا و مهرجيئن به لافكرن

۱- دقيقت گوتار نه هاتبيته به لافكرن

(ژبلى كو هاتبيته وهرگيران و ژلايى گوتاريقه رازييون ل سهر هاتبيته كرن).

۲- دقيقت نهو گوتارا كو دهيتته خواستن

د گوتاريده بهيتته به لافكرن، ب شيويه كي نهلكترؤنى بو ناف و نيشاين ئيميلى گوتارى: (magazine@ardamgroup.com) بهيتته هنارتن، ب وي مهرجى كو نهو فهكولين ل گهل فان تايه تمهنديين ل خوارى بگونجيت.

۳- پيدفييه گوتار رازييون دهسته

(لژنه) يا نفيسيئى وهربگريت.

۴- پيدفييه بابته گوتارى د چارچوڤه

گرنگيدانين گوتاريده بيت.

۵- گوتار نهيا نه چاره ل دهى

وهرنه گرتن و په دكرنا به لافكرنا گوتاريده چ رؤنكرنان بدهت.

۶- گوتار نهيا نه چاره وان ههمى

گوتارين هاتينه په سه دكرن د ژماره يين چافه پريكرن به للافكهت، ديت گوتار ل سهر مالپه رين فهرمى يين گوتارى بهيتته به لافكرن.

۷- ريكتيخستنا به لافكرنا گوتاران دي ل

دويڤ ريژه ندييه كا دياركرى يا به لافكرنى بيت كول گهل پيڤه رين به لافكرنا گوتارى و پيدفيين ته كنيكى بيت و چ په يوه ندى

ب پله يان بؤھا و جهنّ نفيسهريقه نينه. ئەو گۆتاره هەلسەنگاندى.

۸- پیدفیه ل دویماییا گۆتاری ئاماژە
ب ژیدەرین زانستی یین گۆتاری بهیته
کرن، یان لیستهیهکا وان ژیدهران یین
کو نفیسهری د نفیسینا گۆتارا خۆدا مفا
ژۆ وهرگرتی ل دویف بنهمایین زانستی -
ئهکادمی بهیته ئامادهکرن.

۹- د دەمى حەفتیه کیدا ژ وهرگرتنا
گۆتاری فەکولەر دى ل سەر ئەنجامى
بريارا ئیکى هیتە ئاگەهدارکرن.

۱۰- ل بهری بهلافکرنا دویماییی یا
گۆتاری، ل دویف بریارا کهسێ گۆتار
هەلسەنگاندى ئەگەر گوهورین و تیبینی
هەبن پیدفیه نفیسەر وان گوهورین و
تیبینیان راستفە بکەت، د دەمه کیدا کو
نەبیتە حەفتیهک ژ وی دەمى گوهورین
بۆ نفیسهری هاتینه هنارتن (نفیسهری
مافى هەى ئەو گوهورین و تیبینیین
کهسێ گۆتار هەلسەنگاندى پیشنیارکرن
رەدبکەت و دشیت گۆتاری ژ گۆفاری
فەکشیت).

۱۱- گۆفار یا پیگیره ب ریزگرتنا ل
تایبهتمەندی و نهینی و بابەتیبوونی و
ئاشکەرانه کرنا نافى نفیسهری و کهسێ

۱۲- نابیت پەیفیت گۆتاری ژ (۲۵۰)
پهشان کیمتر بن و ژ (۲۰۰۰) پهشان
زیدهتر بن، ژ بلی هندەک حالهتین
تایهت کو سروشتی گۆتاری یان فەکولینی
وهسا دخوازیت و پیدفی دکەت.

فهرست

گۇتارا قەكرنا گۇقارى

گۇپى ئاردەم ۸

بىناقى خۇدى

م. شىقان خۇدى ۱۲

بەخەشتا زانىنا باشناقىت خۇدى

م. مصطفى تىترخان ۱۶

قورئان و بەخسكنا بابەتىن دەروونى

د. ئاغا غازى رشيد ۲۰

ويىنەيىن غەيبەتكىنى ل دەق (ئىن تەيمىيە)

م. گازان ياسىن دىوالى ۳۲

تىگەھشتەكا بەرفرەھتر بۇ تىگەھى زوردارىيى

م. فەرھەنگ امين بريفكى ۳۶

بەرى ئەم بەرسقا گومانىن ب دژى ئايىنى بەدىن

م. بىرار احمد ۴۰

زانستىن نۇژدارى بەرامبەر راستىيەكا ئىسلامى

بىسام رجب ۴۴

زالدەستىيا زانستگەرايىن: دەمىن زانست سنوورىن خۇ دەربازدگەت

د. سىيان سەيد شرو

۵۶ وەرگىران: بىوار شۆرەش بەرىھارى

قالاكرنا ژيانى ژ پامانى: ل گۇپە دىتنا ئىلحادى

۶۶ ئىبراھىم سەلىم عەقدو

كارتيكرنا شارستانىيەكا ئىسلامى ل سەر پىنسانسا نەوپۇپى

گۇپى ئاردەم ۷۲

بىراتە دەيتە بەرى ھەشتىن سالان؟

سوفيان گۇھەرزى ۸۴

ئەرىن خۇدان باوەر پتر خزمەتىن دكەن و باشى بۇ مروقان و جفاكىن وان ھەيە يان كەسىن دىتر؟

۸۶ م. بىوار شۆرەش بەرىھارى

ARDAM

گۇتارا قەكرنا گۇقارى

دەستخۇقە ئىنا و ئاخىرەت ژ دەستدا؟

پرسىارا ئاخىرەت، يان دىيىن

بىژىن پرسىارا چاچىقەفتنا خودى ژ

هەژى دووبارە پىداچوونىيە، نە ب تى د

بتنىما(خەلو)نەكىدا مروڧ ژ خو بكت، بەلكو

وەكو جفاكەك يى كو قويناغ قويناغ

تىگەهين پىروژ ژ دەستدەت

كو بەراھىيىن ھەر تىشتەكى بو

خودى دزفراندن، ئەو تىشتىن

كو دىتنا گەنجى موسلمان

بژالە دكەن ھند گەلەكن ناھىنە ھەژمارتن، و ژ

تاكەكى بو تاكەكى دىتر و ژ پەوشەنبىرىيەكى بو

ئىكا دىتر د جودانە، لى د خالەكىدا و ھەقىشكن

كو ئەوژى ئەو ھوشيارىيا وى ل سەر ھەر

د جىھانا ئەفرودا يا كو پىگافىن بلەز
دەقائىت، گەنجى موسلمان خو ب شىوہىەكى
ھەقسەنگ ئالوز دىنىت د نافبەرا تىركنا پوچىدا
و دىسان د نافبەرا ئەو پاكىشانا كو ژ لايى ئەوان
تشانقە دەيتە كرن يىن كو ل فى سەردەمى
گەلەك سەرنجا مروڧى بو خو پادكىشن، قىجا
ئەف ھەقسەنگىيە پتر ھەژيان كەتى پىشتى ب
شىوہىەكى بەرفرەھ ئەم بەرەف سەردەمى شل و
پوھن يى ھزرى چووين، ھەمى ژى ل ژىر توفانا
ھزرىن (علمانى) يىن پوژئافابى، يىن كو ھەمى
لايەنن ژيانا سەردەم ب خوڧە گرتىن، دىسان ل
ژىر سىيەرا نقومبوننا د دىيائى و ماددىيەتدا ل
سەر شوينا ئاخىرەت. پرسىارا فەر نوکە بھيتە كرن
ئەو پرسىارە يا كو بەرى مە زانايان ژى كرى: دى
چ مفا گەھيتە مروڧى ئەگەر جىھان ھەمى ب

ARD

دهستپېڅر، كو پاستيا چيه تيا مروځي ژي وهرگرتي،
و ژ روحا وي غريب و نه نياس كړي يا كو ځيان بو
تشته كې بلندتر و پاڅتر هه ژ تشته كې دي يـ
ماددي يـ كيم.

ئيسلام هندك پړوپه سمېن روحى و
چارچوفه يـن ره وشتى و پړابوونېن هزرى پيشكش
دكهت داکو په يوه نديا تاكي ل گه ل خودي كويرتر
و موكمتر ليـ بكهت. نقيز و پوژي و هزرکرن و
كاريـن چاك و دلانا موسلمانى بو براى وي يـ
موسلمان ژ پيگريه كا ئينى زيده تره، نه و هندك
كه رهسته يـن روحينه هاريكاريـي دكهن كو جفاك
هه مى خو ب ئيك و دووځه بگريت، و تاكه كه سان
په يوه ندى ب ئيك و دووځه هه بيت، و پيځه
په رڼانه كي دژي وي كاريگه ريبا گشتگر يا كو
نويخازي و گوټاريـن علمانى ل دويځ خوډا دهيلن
دروست دكهن، كو نه وژي پيروژكرنا تاكگه رايـيه
كو پيځه تاييه ژ وي چهندي ب تنى مروځ بو
به رڼوه نديا خو بژيت ل جهـ كو به رڼوه نديا
كه سانين ديتر بدانيت به ري يا خو. نه و زانباري
و پړنماييـن د قورڼا پيروژ و سونه تا پيځه مبه ري
(سلاځين خودي ل سهر بن) دا هه ين، بيرا مروځي
موسلمان ل وي چهندي دئين كو به رده وام نه و
خو ژ دنيايي فه كيشيت و نه كه فته ل بن كارتكرنا
مژويلاهيـين وي يـن بى دوماهيـك، داکو نه و ل
جهـ قـي ل وي چهندي بگريـت كو بيرا خو ل

تشته كې پوحي بهيته دويركرن.
نه و پيكلام و به لافكرنا ژ لايـ
تورپـن جفاكيځه بو ههر
تشته كې سهرځه سهرځه و
بيها دهيته كرن، ديسان نه و
نومديـن ماددي يـن كو ب
سهر گوټارا سهرده مدها تين،
و په رستنا سهركه فتنا كه سوكي،
چينه ژبلى هندك پوځاريـن
نويخازيـي يـن دژي خه باتا
پيځه مبه ران (سلاځ ل سهر هه مى
پيځه مبه ران بن)، يا كو نه وان كړي
پيځه مهت خوځه دان ژ كاروباريـن دنيايي
و خوشيـين وي يـن به روه خت، و گه هشتن
ب كويراتيـا جه وه ري جيهانا به روه خت و
دياركرنا چيه تيا پاستيا مروځي.

ئاينى ئيسلامى (قورڼان و سونه ت)
هندك پړكاران بو چاره سهركرنا
نه فان هه ځپكيان يـن كو دكه فنه
به ر سينگي گه نجان داين
دكهت كو وه سا ليـ كړي
هيدي هيدي ل گه ل نه فان تيگه هيـن نويخازيـي
رادهيت، و هيدي هيدي كړيارا كړيتكرنا وي ل ژير
فشارا گوټاريـن علمانيه تيـ يـن جودا جودا يـن كو
نويخازيـي و پاش نويخازيا پوژڼاځا بو مه ئينان

ئاخره تى بئىت و ل گەل خودى بۇيت. بەلى ب
 لىبۇرىنقى، كاكلكا ئەفان پىنمايىن پىرۆز گەلەك
 جاران دكەفیتە ل بن كارتىكرنا پەوشەنبىرىيا
 علمانى، كو گەلەك جاران ئەف مانا ل گەل خو
 ب تى و ھزركرن و تېھزىنى و پىداچوونا نەفسى
 ۋەكو گىژاتىيەك و پاش زفرىنەك بو كەفنا تىيى
 ددانىت، و ۋەسا نادانىت كو ئەفە تەقوادارىيە و
 يا ئارمانجدارە بو پاقركرنا نەفسى و پەروەردەكرنا
 وى، داکو ب سەر ھەمى ھەز و ئارەزوئىن دىيائى
 و دلچوونىن وى يىن ژنافچووى بکەفیت.

سەبارەت ئەوان كەسان يىن كو گەلەك بزافى
 دكەن داکو د قى جىھانا سەردەمدا باۋەرىيا خو ساخ
 بپارىزن، د نوکەدا ھەقركىيەك ئانكو قەبخوازييەك
 و دەرفەتەك يىن ھەين، و بو قى چەندى ژى
 دخوازىتە چەند تشتەكان، ئىك؛ و بەرى ھەر
 تشتەكى، كارتى بەرھنگارىيى و زفرىن بو پاستىيا
 مرؤفى و پوچى ب خو و گرنا ئايىنى. ھەلبەت بو
 بىرئىنان ژى، ئەفە نە تشتەكى ب سانامىيە، چونكى
 گەنجىن مە د نوکەدا دەوروبەرىن وان ب ھىزەكى
 د دورپچكرىنە كو مفای ژ بژالەكرنا ھشېن وان
 دىنىت و زىدەتر وان نقومى سەرفەسەرفەيى و
 بۆراندنا تامسار دكەت. بەلى د بەرھنگارىيا قى
 ھىزا دىيائىدا، ئەم دىبن دەرفەتەك يا ھەى بو
 زفرىنا ھىزا گەنجىن مە و تەكەز(تركيز) وان و ل
 دومامىيى زفرىنا پوچا وان ژى بزفرىن. چونكە د

بەرھنگارىيا ئەوان تشتاندان يىن د نوکەدا بژالەبوونى
 دروستدكەن، نە ب تى ل سەر مە پىدقۇيە ئەم
 باۋەرىيا گەنجىن خو بپارىزن، بەلكو دقۇت ب
 چالاكانە د ئەواندا بچىنىن ژى، و بھىلىن گەشە
 بکەت و زىدە بىت. باۋەرى نەيا ئاست جەگرە،
 بەلكو كىم و زىدە دبىت؛ ژبەر ھندى پىدقۇ
 ھندىيە كو بھىتە تىركرن و خوارنا وى بو بھىتە دان
 ئەو ژى ب پىكا خواندن و پەوشەنبىركنا ئىسلامى
 و تېھزىن و ئەنجامدانا كارتىن چاك. ب ئەفى
 چەندى نە ب تى دى بەرھنگارىيا بژالەبوونى
 كەين، بەلكو ئەم دى توفى پوچانىيە تا كوير و
 نەرمتر كو شىائىن خوئەرگرتنا فشارىن جىھانەكا
 علمانى ھەبىت چىنىن. د پاستىدا، ل سەر مە
 پىدقۇيە ئەم ئەوان فىركەين كو بىروباۋەرىن مە،
 كاربەنەجھىيەكا ھەردەم و ئارامىيەكا بى دومامىيەك
 پىشكىشى مە دكەن، چونكى ئەو مە فىردكەن
 كو ژيان ب خەلاتىن ئىكسەر يىن جىھانى ناھىتە
 پىقەركرن و كىشان، بەلكو كەفتنا ل سەر ئىك
 يا باۋەرىيى و ھزركرن و تىگەھشتنا پىرپەسمىن
 ئايىنى پىقەرپىن مەنە. دقۇت بەردەوام ئەم بىرا
 وان بىنىن كو ل سەر مە پىدقۇيە ئەم بەرھنگارىيا
 قى گىژەلوکىيا ژيانا سەردەم بکەين. كو ئەو ژى
 ئارامىيەك و بىدەنگىيەك ل جەئ وى يا ل ھىقىيا
 مە. جەھكى ھەى ل ئاخەرتى، كو دى ئەو ل وپرى
 چافىكەفتنى ب خودى كەن، ژبەر ھندى دقۇت
 ئەو پوچىن خو بھىز بئىخن، و ئارمانجەكى بىبن

ژ سنوورپن جیهانا ماددی ببۆرن .

دئ ژ ئه وئ بژاله بوونئ و بهرزه بوونئ پاریزیت، و
دئ ب کاربنه جهی و چافروهنییئ و زانیئ کار ل
سهر بلندکرنا گۆتارا ئیسلامی یا پاقرژ کهت، داکو
ئاستئ وئ یئ زانستی بلند ببیت، ئه و ژی ب
رئکا خۆقه گرتن ب هیدایه تا قورئانئ و سوونه تن
داکو بگه هیته ئه فئ ئارمانجئ: ﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ
رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَدِلْهُمْ
بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ
عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ﴾ [النحل:
5۲۱] ل ژیر کاریگه ریا ئه فئ ئایه تا پیروژ، ئه ف
گۆفاره دئ بزاقئ کهت کو دهرفته کی بده ته
به ر سینگئ گهنجئ موسلمان داکو گۆتارین خۆ
به لافکهت و پشتی پیداجوون بۆ دهیته کرن
ژ لایئ لژنه کا زانستیقه کو ل دویف پیقه ریئ
زانستی دچیت، دئ شیره تیئ زانستی پیشکیشی
وان کهت داکو د نفیسیئیدا ئاستئ وان بلند ببیت
و بهیته ره وشه نبیرکرن و راسته پرکرن داکو عه قیده یا
ئیسلامی یا پاقرژ ب ریکه کا زانستی به لافکهت. و ب
پاقرژی و لیبۆرینی و دلوفانیکرن و دادپه ره وه ری و
ئه قلانییهت و راستیا کو تیدا هه ی بهیته نر خاندن.

ئاڤاکرن ل سهر ئه فا بۆری، گۆفارا (ئاردهم)
ل وئ باوه رییه که بو بهرنگارییا قه بخوازیین هزری
یین پژد؛ ژبه ر هندی دئ ئه ف گۆفاره شیان و
ره نجا خۆ مه زیخیت داکو ئاستئ په وشه نبیری و
هزری یئ گهنجئ موسلمان بلند بکهت و بزاقئ
بکهت ژ فئ هه بوونا ب کیماسی ئازاد ببیت، ژبه ر
کو دئ ژ خالین سهره کی یین گۆفاری ئه و بیت کو
دیتنا گهنجئ موسلمان بۆ کیشه یین سهردهم گه شه
بکهت، و وه سا لئ بکهت کو دیتنا وی بۆ ژیانئ
خۆ ب هه می شیانین خۆقه بقوتیت و پیگافین
وی دیاربکهت بۆ پشکداریکرنئ د به لافکرنا ئیسلاما
پاقرژا، و ژ لایئ هزری و زانستیقه به ره قانییئ ژئ
بکهت، دا کو رازیبوونا خودئ ب ده ستقه بئینیت،
ئه فه هه می ژئ پیخه مهت که زاختنا هیزا وان و
کارکرن ل سهر داکو ئاستئ وان بهیته بلندکرن بۆ
بلنترین ئاستئ د شیاندا ژ داهینانکرنئ. ئه ف گۆفاره
باوه رییه ب وئ چه ندئ دئینیت کو پرۆژه کی
وه سا شیانان دده ته مه ئه م ئه وان شیانین ل ده ف
گه نجان هه یین ب دهرفهت ببینین و بیخینه کاری
ب کارکرنه کا ئیسلامی یا پاقرژ پیخه مهت نویژه نکرنا
بنیاتئ گهنجئ جفاکئ کوردی .

ئه ف گۆفاره ب پله ئیک گرنگیی ب
ئارمانجدارکرنا ئه وان شیانین موسلمان ددهت و

نقیسین :
م. شقان حمودی

بناقی خودی

بسم الله الرحمن الرحيم

ب نافی خودی هزرکرن و نفیسین.

ب نافی خودی و ژ بو خودی په‌رستن (تاعه‌ت)
و خوشکاندن

هینگی ئه‌و نافی‌ن خه‌لکی بی حه‌ق ل پیش
چافی‌ن خو مه‌زنکری‌ن هه‌می دی ل پیش چافی‌ن
مروقی کیمب، و بنه‌ چنه، وه‌کی خودایی مه‌زن
دی‌ژت: ﴿إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمِيَّتُوهَا أَنْتُمْ
وَأَبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ﴾
[النجم: ۲۳]

و ده‌سپیکرنا ب نافی خودای د راستیدا موسلمان
خو بی به‌هردکه‌ت ژ هی‌ز و شیانیت خو، و خو
راده‌ستکرنه بو هی‌ز و شیان و سالوخته‌تین خودی
-بلندی هه‌ر بو وی بیت- یی چ هی‌ز و ئیراده و
شیان نه‌گه‌هنه یین وی؛ به‌ری خو بده ئاخفتنا

ده‌می مروف ب نافی خودی بچیته د ناف هه‌ر
کاره‌کید، و ب هاریکارییا وی خو بها‌فی‌ژیته هه‌ر
تشته‌کی، و مروف بزانی‌ت مروف ب هه‌ر تشته‌کفه
مولکی وییه -پاک‌ی و بلندی بو وی بیت- ژ به‌ر
هن‌دی د‌فی‌ت ب نافی وی بیت، و هه‌ر کاره‌کی
بکه‌فیته د ریکا مروفیدا ب پی‌شه‌ری وی -مه‌زنی و
بلندی بو وی بیت- د نافدا بچیت، و دا مروف ب
نافی وی یی پی‌روژ به‌ری خو بده‌ته هه‌می لایین

ژیانی، له‌ورا

ب نافی خودی لشین و راوه‌ستیان
ب نافی خودی رابون و پوینشتن
ب نافی خودی خوارن و فه‌خوارن
ب نافی خودی هاتن و چوون
ب نافی خودی نفستن و هشیاربوون

ئېن قەيىمى (خودى ژى رازى بيت) دەمى دېيىت: ((أَجْمَعَ الْعَارِفُونَ عَلَى أَنَّ التَّوْفِيقَ أَنْ لَا يَكْلِكَ اللَّهُ إِلَى نَفْسِكَ؛ وَأَجْمَعُوا عَلَى أَنَّ الْخِذْلَانَ أَنْ يَخْلَى بَيْنَكَ وَبَيْنَ نَفْسِكَ)) (مفتاح دار السعادة ۱/ ۱۲۷).

ئانكو: مروڧىن خودى نياس ھەمى يىن ل سەر ھندى كۆمقەبووين كو سەرفەرازى ئەو ھەمى مروڧى نەھىلىتە ب ھىقىيا مروڧى ب خۆقە؛ ھەر ھەسا يىن ل سەر ھندى كۆمقەبووين كو خۆلىسەرى ئەو ھەمى مروڧى بھىلىتە ب ھىقىيا ۋى ب خۆقە.

گەلە كا گرنگە مروڧ بەرى بئاخقىت ناسنامەيا مروڧى يا دياربىت و سەرى خۆ پى بلند بكتە، و يى شەرم و شەستىن پى بئاخقىت، و بەروفاژى ڧى چەندى دى يىنى گەلەك نڧىسەرپىن ڧى سەردەمى، خۆ ب موسلمان ژى دناسن دەمى بابەتەكى يان تشتەكى دنڧىسن شەرم دكەن ب ناڧى خودى دەسپىكەن، ژبەركو ئەڧە نە شىۋازى مروڧىن پەوشەنبىر يىن ئەڧرۆيە - ۋەكى ئەو ب خۆ دېيىژن - و ئەڧە مەزنىر شەستەن، ژبەر ھندى نابىت مروڧى موسلمان يى ھوسا بيت، نابىت ھوسا يى نزم بيت، بەرى خۆ بدى دەمى سولەيمانى (سلاڧ ل سەربىن) نامە بۆ بەلقىسى

ھنارتىيە يەمەنى ب ناڧى خودى دەسپىكر ۋەكى خودى تەعالا دېيىت: ﴿إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ [النمل: ۳۰] ناسنامەيا خۆ

يا ئايىنى بۆ ئاشكرار و ب سەربلندى گوتى: ﴿أَلَا تَعْلَمُونَ عَلَىٰ وَأُتُوْنِي مُسْلِمِينَ﴾ [النمل: ۳۱] ، ئانكو: خول سەر من دڧنبلند نەكەن و ۋەرن موسلمان بىن.

ئو ما چ شانازى ژڧى مەزنىر ھەيە مروڧ خو ب لايى خودايى خۆقە بدەتە نياسىن.

ڧىجا دڧىت مروڧ باش بزانىت ئەگەر مروڧ ما ب ھىقىيا خۆقە و خۆ ژ ھندى مەزنىر دىت ئەو ب ناڧى خودى دەسپىكەت و خۆ مەزنىر دىت، ئەو بوو ئەگەر نەشيان و لاۋازى و دەستبەردايى و گونەھ و خەلەتى بىنە بەھرا مروڧى، ۋەكى ئېن قەيىم (خودى ژى رازى بيت) دېيىت: ((الإنسان إن وكله إلى نفسه وكله إلى عجز وضيعة وتفريط وذنب وخطيئة)) (الفوائد ص: ۵۶).

دڧىت ئەو كارى مروڧ پى رادىبىت، يان ئەو كرىارا دكەت، يان ئەو پەيڧا دېيىت، ب ناڧى خودى بيت و ب پەيڧا (بسم الله) بيت، دا بەرەكەت بكتەڧىتە تىدا، ژبەر ھندى پىڧەمبەر (سلاڧىن خودى ل سەر بن) دېيىت: ((كُلُّ كَلَامٍ أَوْ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَا يَفْتَحُ بِذِكْرِ اللَّهِ فَهُوَ أَجَبٌ - أَوْ قَالَ : أَقْطَعُ -)) (رواه احمد في المسند وابن حبان وغيرهما).

و نوحى (سلاڧ ل سەر بن) دەمى فەرمان داى كو بچنە د پاپوورپىدا، ب ناڧى خودى فەرمان دا ۋەكى خودايى مەزنىر دېيىت: ﴿وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا

بِسْمِ اللَّهِ مَجْرَلَهَا وَمُرْسَلَهَا إِنَّ رَبِّي لَعَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٤١﴾ [هود: ٤١] ، و ژبهړکو بهرکهت یا ل گهل نافئ خودئ -پاقرئ و بلندی بو وی بیت- دهمن بوویه گهړا هندئ پاپوړ ل سهر عهردی پراوه ستیت خودایئ مهزن گوتئ: ﴿قِيلَ يٰنُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِّنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ أُمَمٍ مِّمَّنْ مَعَكَ﴾ [هود: ٤٨] ئانکو: (وهره خوار تو و ئهوین ل گهل ته ب سلامه تی و ئیمناهی و بهرکهتا خودئ ل سهر ته، و ل گهل ئه و دوینده ها ل پشت وهژئ دهیت)

و ئهغه بو مه ددهته دیارکرن وهکی وئ حه دیسا بهری قیگافئ ژئ مه گوتی ئه و کار و ئاخفتن ب نافئ خودئ نه هینه ده سیپکرن دئ د بیی بهرکهت بن

و خودایئ پاک و بلند ب نافئ خو یئ پیروژ سووره تین قورئانئ ب قئ په یقئ یین ژئیک جودا کرین، و ل ده سیپکا ههر سوهره ته کئ ئهغه په یقه کره سهر دیر؛ سوهره تا (التوبة) تینه بیت، ئه وژئ ژبهړ چهند ئه گهره کان موفه سرئیت قورئانئ دپه رتوکین ته فسیرئدا به حس ژئ دکهن.

ل قیرئ گهله کا گرنگه بدهینه دیارکرن نابیت مروؤ چ کارین خهلهت و گونه ه ب نافئ خودئ ده سیپکهت، ژبهړکو خودئ یئ پاک و پیروژه بهلئ دئ نافئ وی ل گهل کارین چاک

وپاک و دروست هیته گوتن، ئانکو: دئ هنده کا بیی دئ کاره کئ خراب و تژئ بی فهرمانیا خودئ تیدا کهن، دئ بهری هینگئ کومه کا زکران بیژیت ب هیجه تا هندئ -حاشا- دا خودئ ته و فیقئ بو گونه هئ و حهرامی بده تی، و ب هیچ په ننگه کی چینابیت مروؤ نافئ خودایئ مهزن و بلند دبهړ حهرامه کیړا بیژیت، و وهکی ژ حه دیسا (ئبو هوریره ی) ی (خودئ ژئ رازی بیت) هاتی، پیغه مبهړ (سلاقین خودئ ل سهر بن) دبیزیت: ((إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا)) (رواه مسلم)؛ ئانکو: "خودئ یئ پاقره و ژ تشتئ پاقر پیغه ترچ تشتئ دی وهرناگریت، وقه بیل ناکهت".

ودهمن مروؤ بهری خو ددهته ژيانا پیغه مبهړی (سلاقین خودئ ل سهر بن) دئ بینیت ئهغه په یقه تیدا گهله کا یا مشهیه و چ کار نه بووینه پیغه مبهړی (سلاقین خودئ ل سهر بن) بیی نافئ خودئ ده سیپکرن.

و دهمن پیغه مبهړی (سلاقین خودئ ل سهر بن) ل ئاشتیونا حوده بییی (صلح الحديیه) ل گهل موشرکان پیکه قتی ل ده سیپکئ پیکه فتن ب په یقا (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) هاتبوو نفیسین وهکی د (بوخاری) دا هاتی ژ حه دیسا (المسور بن مخرمه و مروان بن الحکم) خودئ ژهردویان پازی بت.

و پیغه مبهړی (سلاقین خودئ ل سهر بن)

دهمى نامه بو پاشايين فورسى و پومى و مصرى هنارتين، ب ناقى خودى دهسپيكرن؛ وهكى د هديسا (بوخارى) دا هاتى ژ هديسا (عبدالله كورپى عهباسى) (خودى ژ وى و بابى وى پازى بيت) گوت: ((أَنْ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - كَتَبَ إِلَى قَيْصَرَ يَدْعُوهُ إِلَى الْإِسْلَامِ، وَبَعَثَ بَكْتَابِهِ إِلَيْهِ دَحِيَّةَ الْكَلْبِيِّ، وَأَمَرَهُ أَنْ يَدْفَعَهُ إِلَى عَظِيمٍ بَصْرِيٍّ لِيَدْفَعَهُ إِلَى قَيْصَرَ، فَإِذَا فِيهِ: "بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، مِنْ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ، إِلَى هِرْقَلِ عَظِيمِ الرُّومِ، سَلَامٌ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهَدْيَ: أَمَّا بَعْدُ، فَإِنِّي أَدْعُوكَ بِدَعَايَةِ الْإِسْلَامِ، أَسْلَمَ تَسْلَمَ يُوْتُكَ اللَّهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ، فَإِن تَوَلَّيْتَ عَلَيْكَ إِثْمَ الْأَرِيسِيِّينَ، ﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ فَإِن تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ﴾ [آل عمران: ٦٤].

و ل فيرى من دقيت ئهز ئاماژهيى ب ئاخفتنا قهرافى (خودى ژى رازى بيت) بدهم، ئهوا د پهرتووكا وى (الفروق) دا هاتى، دهمى بهحسى وان جهان دكهت يين كو پهيقا (بسملة) ئانكو (بسم الله) لى دهپته گوتن ((الفرق التاسع عشر بين قاعدتي ما تشرع فيه البسملة وما لا تشرع فيه البسملة، أفعال العباد ثلاثة أقسام منها ما شرعت فيه البسملة ومنها ما لا تشرع فيه البسملة ومنها ما تكره فيه فالأول

كالغسل والوضوء والتيمم على الخلاف وذبح النسك وقراءة القرآن ومنه مباحات ليست بعبادات كالأكل والشرب والجماع))، ئانكو: كارياريت عهبدان ل سهر سى پشكا دهينه ليكفه كرن، هندهكان يا دروسته مروڤ (بسم الله) بو بيژيت، و هندهكين دى نابيت مروڤ (بسم الله) بو بيژيت، و هندهكا ژى نهباشه مروڤ (بسم الله) ل گهل بيژت، يا ئيكي: وهكى خو شويشتنى و خو شويشتنا ژ جهنا بهتى، و دهستنفيز شويشتنى، و تهيه مومى و خيلاف بو قى يا تيدا، و فهكوشتنا قوربانان، و خواندنا قورئاننى. و ل گهل هندهك تشتين هلال ژى دهپته گوتن -كو نه عيادهتن- وهكى خوارنى، و فهخوارنى، و چوونا نقينى.

و ئهم ژى دى هندهكا بيژين وهكى د قورئان و سوننه تيدا هاتى:

ل گهل چوون و دهركهفتين ژ مزگهفتى، ههر هوسا وهكى مروڤ سيارى تشتهكى بيت چ دهوارهك بيت يان ترومبيل، و وهكى مروڤ گيانه وهرهكى فهدكوژيت، و وهكى ژ مال دهركهفيت، ل گهل زكرى سپيده و ئيفاران، و بو خهوى، و ل دهمى چوونا دهستناقي، و ل دهمى هلنگفتنا مروڤى يان دهوارى وى، و ل دهمى لهشى مروڤى يى نهخوش و نساخ، و ل دهمى مرى دداهيلنه دگورپى ويدا، و ل دهمى دهركرتنا ئامانى، و فهمراندنا پوناھيى

نقیسین :
م. مصطفیٰ تترخان

به‌هشتا زانینا باشناقیت خودی

بۆ خەلکی ب باشتین و دروستین شیوه بدهنه نیاسین، و پاشی پیکتی نیشا وان بدهن کا چه‌وا بگه‌هنه پازیوونا خودایێ خو، و پاشی بۆ وان بدهنه دیارکرن کا جزایێ وان چیه نه‌گهر ل سهر وی پیکتی چوون و هه‌تا مرنی ل سهر مان، ئین قه‌ییم (خودی ژێ پازی بیت) د په‌رتووکا خو (الجواب الکافی) دا دبێژیت: ((چوونا به‌ره‌ف خودیقه‌ ل بن سیبه‌را باشناقین خودی گه‌له‌ک یا مه‌زنه‌ و یا سه‌یره و هنده‌ک هه‌ستین سه‌یر ب سهر مروّفیدا ده‌ینه‌ خوار و بۆ مروّفی چێدبن، هنده‌ک جاران مروّفی یی ل سهر جهی خو پالدايه هه‌سته‌ک بۆ مروّفی چێدیت ب تنی خودی دزانیت چه‌ند یا خو‌شه‌))، چونکی ب تنی مروّفی هه‌زرا خو د خودایێ خو‌دا کر، ئین قه‌ییمی دقیت بۆ مه‌ دیاربکه‌ت کو نیاسینا خودایێ مه‌زن دبته

ب بهاترین زانین و باشتین زانین زانینا باشناقین خودییه‌، چ زانین ناگه‌هنی چونکی هه‌رد و عه‌سمان و ملیونان ستیر و مه‌جه‌رپه‌ و هه‌می بوونه‌وه‌ر بۆ هندی یین هاتینه‌ چیکرن کو خودایێ خو و چیکه‌ری خو بنیاسن، خودایێ مه‌زن د قورئانا پیروژدا که‌ره‌مدکه‌ت و دبێژیت: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ [الذاریات: ۵۶] ، ئین جوهریج دبێژیت: ﴿إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ (أي إلا ليعرفون)، ئانکو: (خودایێ مه‌زن مروّف و نه‌جنه یین چیکرین دا وی بنیاسن).

دی چه‌وا ب دروستی په‌رستنا خودایێ مه‌زن که‌ین و ئه‌م ب دروستی وی نانیاسین؟

گرنه‌گرتین کارێ پیغه‌مبه‌ران (سلاقین خودی ل سهر هه‌میان بن) ئه‌و بوو کو خودایێ مه‌زن

ئەگەر ئىبارىنا دىلۇقانىيى و خوشى و دلفرههیی و
ئەگەر خو مروف د چ كاودان و سهروبهدا بیت
و ل كيرا دنیایی بیت، ژبه ر هندى مالكى كورپ
دینارى دبیژیت: (مسکین ئەهلى دونیایی، ژ
دونیایی دهرکهفت و تام نه کره خوشترین تشتین
تیدا، گوئنى: ئەو چیه خوشترین تشت تیدا؟

گوئ: نیاسینا خودایی مه زنه -یى پاقر بیت ژ
هه مى کیماسیان- و هه ژیکرنا ویه).

چیدیت گه له ک بیژن مانى ئەم هه مى
خودایی مه زن دنیاسین،
نى ئەمژى موسلمانین،
دى بیژینى: برائى من، مه
نه به حسی وى نیاسینییه،

مه به حسی نیاسینه کا دیره، ئبن قهیم خودی
ژى رازییت د پرتووکا خو (الفوائد) دبیژیت:
(نیاسینا خودی دوو جورن

- جورى ئیکى: نیاسینه کا گشتیه، هه مى
خه لک تیدا د پشکدارن، باش و خراب، ژ خودی
تپس و گونه هکار، ئەوژى دزانن کو خودی ئیکه و
یى بى هه فپشکه.

- جورى دووی: نیاسینه کا تایه ته، ئەو جورى
نیاسینییه ئەو کو گه له ک ژ خه لکی ژى د بى
به رن، ئەف نیاسینه وه سا ل مروفى دکه ت
مروف شه رم ژ خودی بکه ت، مروف هه ز ژى

بکه ت، دلى مروفى پیغه بهیته گریدان، هه زا
دیدار و دیتنا وى بو مروفى چیبیت، سه برا
مروفى ب خودایی مروفى بهیت، مروف ژ خه لکی
بره قیت و به رهف خودایی خوغه بچیت)) ب چه ند
خوله که کان یان ب چه ند ده مژمیره کان مروف
ژ دیدار خودایی خو تیر نه بیت، به لکو هه مى
ده مان مروف تیهنیى دیدار خودایی خو بیت،
و باوهر نه که ت دى کهنگى ئەو ده مه هی، ئاها
مه به حسی وى نیاسینییه، ئەو دى دونیایا مروفى
که ته به حه شت به رى ئاخه رتا مروفى، ب مخابنیغه

ئەم هه مى وه سا دیار
دکه ین کو ئەم خودایی
خو باش دنیاسین، به لى
ئەگەر ئەم ئەزمونه کا

هه ر که سه که بقیه ئاهاهییه که ب لند ئاها
بکه ت، دقیت بنیاته که ب باش بدانیت، بنیاتین
ئاهاهییه باوهرییه نیاسینا خودایی مه زنه

بچویک ب خو بکه ین دى بو مه دیار بیت وه سا
نینه وه کی ئەم دبیژین و دیار دکه ین، دبیت هه ر
ئیک ژ مه بشیت ب ده مژمیران به حسی ترومبیلان
و جورین وان بکه ت، و به حسی یاریا و یاریکه ران
بکه ت، و به حسی پروگرامان و خه له کان بکه ت،
به لى ئەگەر تو داخوای ژى بکه ی و بیژیى بو
من (۱۰) خو له کان به حسی خودایی مه زن بکه ؟
پتریا خه لکی نه شین و ئەگەر ئیک خو زه حمه ت
بده ت و بو ته به حس بکه ت ژى دى بینى ئاخفتنا
وى ئاخفتنه کا خافه ب تنى هنده ک گوئن یین کو
ژ قیرى و ویراهه ئینان، نه کو ژ زاینه کا ژ ناخى
ده ردکه فیت و ژيانا خو ل گه ل بوراندیه، به لکی

ژ سەر ستوێی خوڤا کهت، ئە گەر ئەم بەرێی خوڤا
بەدینە سەر بەرێی موسلمانان ئارێشەیا پتریا وان
یا د قی چەندی، کو گەلەک فەرمانێن خودی
دزان، بەلێ ب دروستی خودای فەرمانی نانیاسن،
ئەوژی خودای مەزن (الله)ه.

هەر کەسەکی بقی تافاهیەکی بلند ئافا
بکەت، دقیت بنیاتەکی باش بدانیت، بنیات
ئافاهیێ و باوەریێ نیاسینا خودای مەزن، قیجا
ئە گەر تە بقی تافاهیێ باوەریا تە گەلەک بلند
بیت (ئانکو باوەریا تە ب هیز بیت و تە گەلەک
نیزیکی خودای تە بکەت) دقیت تو گەلەک خوڤا
د سالۆخەت و باشناقین خودای مەزندا شارەزا
بکە، ب هەزکنا خودی هەر جار دی ل سەر
نافەکی ژ ناقین خودای مەزن ئاخقین، دا بشین
بنیات باوەریا خوڤا گەلەک موکۆم بکەن، هیقییا
من ژ خودای مەزن ئەو ئەف نقیسینە ب تنی
بو پارێوونا وی بیت و بیته ئە گەر بو گووژپێنەکا
مەزن ل سەر ناخ و کریارین وی یی نقیسی و یی
دخوینیت.

ژێدەرین مفا ژێ هاتیە وەرگرتن:

مفتاح دار السعادة، ابن القيم الجوزي.

الجواب الكافي، ابن القيم الجوزي.

الفوائد، ابن القيم الجوزي.

فقه أسماء الله الحسنى، شيخ عبدالرزاق بن
عبدالمحسن البدر

هەندەک پەیشن ب تنی ل سەر ئەزمانی، ئە گەر
مە بقی تافاهیێ خودای مەزن کارتیکنەکا
مەزن د ژاننا مەدا هەبیت و مە نیزیکی خودای
مەزن بکەت دقیت پەنگفەدانا وی ل سەر ژاننا
مە هەبیت، چونکی خودای مەزن هەز ژ ناخ
و سالۆخەتین خوڤا دکەت و هەز دکەت پەنگفەدانا
وان ناخ و سالۆخەتان ل سەر کار و کریار و ناخی
بەندەیی خوڤا ببینیت، خودای مەزن (العلیم)ه
هەز دکەت بەندەیی وی ژ خودان زانین بن،
خودای مەزن (الکریم)ه هەز دکەت بەندەیی وی
د مەرد بن، خودای مەزن (الصبور)ه هەز دکەت
بەندەیی وی ژ د بێهەفرەه بن.

باشناقین خودی کارتیکنەکا مەزن یا ل سەر
پەرستین مرقفی هە، دکتور (محمد راتب
النابلسی) پیناسەیا کەلەک جوان دەتە پەرستنی
(العبادة) دیژیت: ((پەرستن گوهدارییەکا ب
هەلبژارتنییە، و بەری وی زانینەکا ب باوەری یا
بێگۆمانە، دیبە ئە گەر بەختەویریەکا هەر وەر،
چونکی خۆرستییا مرقفی یا هوسایە ئە گەر ل
دەستیکی وی بنیاسیت ئەو فەرمانی دکەت،
پاشی فەرمانی بزائیت، دی هەمی شیانین خوڤا
بکارتینیت وی فەرمانی بجهیئینیت، بەلێ ئە گەر
فەرمانی بزائیت بەری ئەو فەرمانکری بنیاسیت،
دی ل گەلەک پێکان گەپیت کو وی فەرمانی
بجهنەئینیت، و دی گەلەک فێلبازیان کەت دا کو

هذا ري، خالد الخليوي

ما أعظمك، د. مشعل عبدالعزيز الفلاحي

إنه الله، د. شريف فوزي سلطان

تحقيق العبودية بمعرفة، فوز بنت عبدالطيف بن
كامل الكردي

الاسماء والصفات

هنيئا لمن عرف ربه د. خالد ابو شادي

موسوعة أسماء الله الحسنى د. محمد راتب النابلسي

نقیسین : د. نازا غازی رشید
تایپه تهمندن نه خوشیښ دهرروونی

قورئان و به حسکرنا بابه تیڼ دهرروونی

رؤژي گه له ك فه كولينن نوی ل سهر دهینه
نه نجام دان و د گه له ك لایه نین ژیاڼیدا پوله كی
كاریگره دینیتن ل گه ل هه بونا هنده ك
جودا هیان ژ وه لاته كی بو ټیكی دیتر. بابه تی مه
ئه فرؤ ئه فه یه، ئهری قورئانا پیروژ ئاماژه ب
بابه تیڼ دهرروونی کریه یان هیچ پیژانینه ك ل سهر
دهرروونی مروقی گوئییه یان نه؟ ژبه ر كو ئه گهر
قورئانا پیروژ ئاماژه ب فان جوره بابه تان کرییت،
بیگومان ئه فه دهیته هژمارتن ټیك ژ پیژانینیڼ
گرانبه ها بو یڼ باوهری ب فی پهرتووكا پیروژ
هه ی، و ژده ستدانا وان نهیڼی و پیژانینان ژده ستدانا
گه نجینه یه كا ههره مه زن و بی دویماهیكه بو
فی مروقی، ژبه ر كو قورئانا پیروژ گوتنا خودی
تهعلایه و ئه وی ئه ف مروقه یی دروستكری و ب
ئه وان نهیڼیڼیت د ئه فی مروقیدا هه یڼ كه س ژ

ئهری قورئانا پیروژ ئاماژه ب بابه تیڼ دهرروونی
کریه؟

ئه فرؤكه وه كی دهیته تیڼیكرن كو دهرروون
و بابه تیڼ دهرروونی د ناف جفاكی و میدیاییدا ب
جوریڼ خو یڼ هه مه رهنقه و ل نافه نديڼ
خاندن، چ قوتاخانه بن یان زانكو، گه له ك
ئاخشتن ودانوستاندن ل سهر دهینه كرن، گه له ك
جاران بی كو ئه م ب ناف ژي بكه یڼ ب بابه تیڼ
دهرروونی یان بو وی ئاراسته ی هزر بكه یڼ، به لی
نافه پوكا بابه تی دهرروونییه و ئه فه پامانا هندئ
دده تن تا راده په كی زور دهرروون پشه كا گرنگه د
ژیا نا مه دا.

د سهرده مئ مه یی نوكه دا بابه تیڼ دهرروونی
به رفره هییه كا مه زن یا ب خوفه گرتی و پوژ بو

ژ بهر هندى ب دريژاھيا ميژوويى ل دويڤ پرياز و قوتابخانه يين هزرى و ئاينى يين جودا جودا پيناسه يين جودا جودا بو دهروونى هاتينه كرن، و بهريخودا يين جودا جودا بو هه بووينه، و دبیت گه له ك جارار هنده ك خاليين هه ڤيشك ژى د ناڤ واندا هه بووينه.

و پيناسه يا نوكه زانست -زانستى قى سهرده مئى ئەم تيدا دژين- ل سهر دچيتى بو زانستى دهرووناسيى ئەوه، كو دهرووناسى خواندنه كا زانستيه بو په فتار و پروسيى عه قلى. -Atkin- son and Heligards Introduction to psychology, 16th edition, 2014

و وه كى يا ديار پيناسه يا زانستى دهرووناسى يا ژ سى تستان پيكهاتى: (زانست و په فتار و پروسيى عه قلى). داکو ئەم باش د قى پيناسه يى بگهين، يا باشه ئەم مەرهما فان ههر سى په يقان بزانيين ههروه كى چهوا په رتوو كين تاييه مه ند ب زانستى دهرووناسيى شروڤه كرين. مەرهم ب (زانست) ل ڤيرى بكاريئانا ريكيين ريكخستى و سيسته مكرى بو بهريخودان و چاڤديريكرن و وه سفكرن و پيشبينيكرن و شروڤه كرنا په فتارا يه. په فتار: ههر كياره كا دهيت هه نه جامدان كو ب شيويه كى ئيكسه ر دهيت هه ديتن. پروسيى عه قلى: هزر و بير، ههست و سوز و پالده ر كو ب شيويه كى ئيكسه ر ناهيت هه ديتن. Psychology, John W. San

وى زانتر نينه، و ههر ئەوه چيكر و خودان و ري بهر و ري نيشانده رى عهر د و عهسمانان و ههر تشته كى تيدا، يى زانا و كاربنه جهه و خودان شيانين بى دويماهيكره، يى بلند و پاڤزه ژ ههر تشته كى نه ژ هه ژى وى، خودان ناڤ و سالوخه تين جوان و بلند ومه زن و بى كيماسيه، ب جوانيه ك و بلنديه ك و مه زانتيه كا ژ هه ژى وى. دا كو ئەم ب دروستى به رسقا قى پرسيارى بزانيين، يا فهره ئەم ل دهستيكي بزانيين ئەرى ل ڤيرى مەرهما مه ب په يشا (دهروون) چيه، و ژ نوى ئەم ليئيرينه كى بو قورئانا پيروژ بكهين كا ئەڤ بابته هاتيه گوتن يان نه؟

ل دهستيكي وه كى بو مه هه ميان يا ديار و ئاشكرا كو ئەم دهروونى ب خو نابيين، بو نموونه كا چهوا ئەم سهرى دينين، دهستى دينين، پيا دينين. و نه ديتنا تشتي رامانا وى ئەو نينه كو ئەو تشته نينه و نموونه ل سهر قى راستيى گه له كن (و ل ڤيرى جهى هندى نينه ل سهر بئاخقم). به لى پا ئەم ب پشت راستى ههست ب هه بوونا دهروونى دكهين و ب شيويه كى ئاشكرا شوينوار و په نگه دانا وى ل سهر لهش و گوتن و په فتاران دهر دكه ڤيتن و ديار دبیتن. و دهيت هه پيشبينيكرن كو ئەو تشتي ژ دهرڤه ي جيهانا ماددى بيتن مروڤ د پيناسه يا ويدا نه د ريكه ڤتى بن يان جوړه نه ريكه ڤتنه ك هه بيتن،

هيجهت نه مينن، و چونكى قورئان ئهو هيدايه ته
يا چ دهليفه يى بؤ حيبه تيى نه هيليت، و دا
ئهو بيتنه پرينشاندهر و دلوقانى بؤ وى ملله تى
باوه ريى بئينن). (تفسير ب ساناى - ته حسين
دوسكى).

ههروه سا يا فهره ئهم بزائين كو ئه نجامدانا
فه كولينيى زانستى د بوارى دهروونيدا نه دژى
وه حيا خودى تهعاليه كو قورئان و سوننه ته،
ژبه ر كو مه چ بهلگه نينن نه دقورئانى و نه
د سوننه تيدا قى چهندي قهدهغه بكهت، و
ئه گهر ئه ف فه كولينه ب ريكيىن دروست بهينه
ئه نجامدان، ل وى ده مى قهت و قهت بهروفاژى
راستينيى قورئانى ناييت. بهلى دقيت ئهم باش
بزائين كو فه كولينيى زانستى يىن قى سهرده مى،
سنوورى وى د له شيدانه و پهنگفه دانا دهروونى
ل سه ر له شى و پهفتار و ئاخفتى و دهبرينيى
له شينه، و نه تايه تمه نديا ويه بچيته د
پشت قىرا، ئه گهر نه پاشى ل وى ده مى
دى بنه هنده ك بوچوونيىن فله سه فى، و
ئه ف سنووردارييه نه كيماسييه بؤ زانستى
ژبه ر كو سروشتى وى يى وه سايه.

قورئانا پيرؤز گوتنا
خودى تهعاليه يا
هاتيه خوارى
بؤ

ئانكو د سهرده مى مه دا، دهروون ب پهفتار و
پروسيىن عه قلى دهيتنه نياسين. بابته تى مه يى
ئهرؤ (ب شيويه كى گله ك كورت) ئه فته،
ئهرى قورئانى ئاماژه ب فان نافه پوكان يان
پيكهاتييان كريبه؟ يان نه؟

د بنه رته دا دقيت ئهم بزائين و ل بيرا مه بيتن
كو قورئانا پيرؤز نه پهتووكوكا تايه ته ب تنى بؤ
بابه تيىن دهروونى، بهلى قورئانا پيرؤز گله ك ژ وى
چهندي مه زنت و بهرفره هتره كو د قى بواريديا يان
د قى چارچوفهيدا بهيته سنوورداركرن. و بهلگه يى
مه ل سه ر قى چهندي ئه وه ئه وا خودى تهعالا د
قورئانا پيرؤزدا بؤ مه گوتى. خودى تهعالا د قورئانا
پيرؤزدا دييژيتن: ﴿وَمَا أُنْزِلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابِ
إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ
وَهُدَىٰ وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ﴾ [النحل: ٦٤]

(ومه قورئان بؤ ته - ئه ي
پيغه مبه ر- نه ئينايه
خوارى ئه گهر بؤ هندي
نه بيت دا تو وى تشتى بؤ
مروقان ئاشكرا بكه ي يى ئه و
تيدا ژيك جوودا بووين ژ
كارى دينى و ئه حكمان، دا
ب قى ئاشكراكرنا ته وان چ

دويماهيک هنارتى و پيځه مبهړ کو ټه و ژى (موحه ممه ده) (سلاقيښ خودى ل سهر بن)، ژ سوره تا (الفاتحة) ده ستپيدکته و ژ سوره تا (الناس) ب دويماهيک دهيت. (الکنز الثمين فى تفسير ابن عثيمين، ۱م، ۹ص).

و پيځه مبهړى مه (سلاقيښ خودى ل سهر بن) ب ټه رکى ديارکرن و ټا شکرارکنا ټه و خودى فياى د پهرتووکا خوډا رابوويه و ب دروستى و بى چ کيماسييه ب رپکا سوننه تا خو گه هاندييه مه. قى پهرتووکا پيروژ گه له ک ناف و سالوخته تين جوان و پرى پامان يين هين کو قورئانا پيروژ ب خو ټاماژه پيکرييه، ژ وانا چ جوړه گومانه ک تيدا نينه، رپيشاندهره بو خه لکى، دلوقانييه، روناھييه، بيرئينانه، روحه، مه زن و خودان قه در و پيروژه، و جوداکه را حه قبيبييه ژ نه حه قبيبي، و گه له ک سالوخته تين ديتر يين جوان و مه زن و گرانبه ها يين هين، و ټه قورئانه راستى و دروستى يا تيدا و ب راستى و ب دروستى يا هاتيه خوارى، و تيدا ټاماژه يا ب گه له ک بابته تين گرنه و گرانبه ها هاتيه کرن. ژ وان بابته تين گرنه کو قورئانا پيروژ ټاماژه پيکرى، بابته تى مروقييه کا ژ چ هاتيه چيکرن (ټافراندن) ل گه ل ديارکرن کومه کا مه زن ژ سالوخته تين وى.

ديارکرن بابته تى چيکرن (ټافراندن) مروقى د قورئانا پيروژدا و ديارکرن (مه رهم) ژ قى چيکرنى

(ټافراندن) ب ديتنا من ټيک ژ مه زنترين قه نجى و دلوقانييښ خودى ته عالانه ل سهر (مروقى)، بينه بهر چاقيت خو ټه گهر خودى ته عالانه ټه بابته بو مه ديارنه کربا دا ټه م نوکه د چ پره وشدا بين. و ل قى سهرده مى مه گه له ک نمونه يين ديتن کو راستيا چيکرن (ټافراندن) و چيکهر (ټافريڼه ر) مروقى و راستيا کا ټه مروقه بو چ مه رهم و ټارمانچ هاتيه چيکرن (ټافراندن) نه زانين، فيجا ده مى ټه دوو راستيه نه زانين کا ټه مروقه به ره ق چ ټاقارقه چوون و چ د دويځ به رزه بوونا وانرا هات، چ ل سهر ټاستى تاکه کسى بيت يان کو مى. ههروه سا خودى ته عالانه به رسف ل سهر گه له ک پرسپار وه زرا دايه يين کو دبیت ل دور قى بابته ل ده ق مروقى په يدابن، کو د شيان دا نينه يى ديارکرن ټان به رسفان ژ لايى خودى ته عالانه مروقى گه هشتبانه به رسفان دروست و ل سهر رپککه قټبان. و بيگومان نه زانينا به رسفان دروست بو ټان جوړه پرسپاران مروقى دى به رزه بيت و دى ژ وى مه رهمى دوويرکه فيت يا کو د بنه رته دا ټه مروقه ژ بهر هاتيه چيکرن (ټافراندن)، بيگومان ټه به رزه بوونه شکه ستنه کا هه ره مه زنه بو قى مروقى و تيچوونا وييه.

خودى ته عالانه قورئانا پيروژدا چاقى مه ل گه له ک تشتان قه دکته کو بابته تى مه يى نوکه قه دگرپداينه، ژ وانا کو مروقى نه ب تنى

لهش (جسد) ه و ئه و ماددهيه ئه و ئى ئه م دينين و دكه فته دبن ههسته وه رين مه فته. به لى تشته كن ديتر ژى يى د مرو فيدا هه ي ژبلى لهش (جسد) ي ئه و ژى گيان (روح) ه. و خودى تهعالا قى راستيى بو مه دياردكه تن كو خودى تهعالا مرو ف يى ژ ناخى چيكرى و پاشى گيان (روح) يى كرييه د قى لهش (جسد)يدا. خودى تهعالا ديژيت:

﴿الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنسَانِ مِنْ طِينٍ﴾ ٧ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِّنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ ٨ ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُّوحِهِ ٩ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿[السجدة: ٧-٩]

مه ره ما مه ژ لهش (جسد) ي ئه وه ئه و ئه م دينين و دكه فته دبن ههسته وه رين مرو فيده و دكه فته دبن ياساين مادده يفه، و ل پشتى مرنى جاره كا ديتر بو ناخى دزقريته فه. به لى گيان (روح) ژ ده ف خودى تهعاليه، ئه م چ تشتان ژ سروشتى وى نزانين، و ب هه بوونا وى د ناف لهش (جسد) ي مرو فاندا مرو ف يى ساخه، ده مى گيان (روح) ژ لهش (جسد) ي مرو فى دهر دكه فيت، ئه ف مرو فه دمريت، و ديار كرنا قى راستيى نه بو ار و تايبه مه نديا زانستى سه رده مه، چونكى زانستى سه رده م بو ارى فه كولين و خواندنا وى نه شيت قى سنوورى دهر باز بكه تن وه كى مه ل

سه رى ئاماژه پيكرى و نه شيت گيان (روح) بكه ته د تافىگه هيغه و ئه زمونا ل سه ر بكه تن.

قورئانا پيرۆز په يشا (النفس) گه له ك جارا يا بكارئيناى، و ئه ف په يقه ل دويش نافه پوك و پسته به نديا ئاخفتنى بو پامانين جودا جودا هاتيبه بكارئينان. بو نمونه په يشا (النفس) يا هاتيبه بكارئينان ب پامانا

- رح: ﴿وَالْمَلَكُ بِاسْطِوَائِيهِمْ أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمْ﴾ [الأنعام: ٩٣]

- تشت ب خو (عينه وذاته): ﴿كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ﴾ [الأنعام: ٥٤].

- مرو ف: ﴿وَكُتِبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ﴾ [المائدة: ٤٥].

- ئاده م (سلاف لى بن): ﴿الَّذِي خَلَقَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ﴾ [النساء: ١]

و بو هنده ك پامانين ديتر ژى يا هاتيبه بكارئينان، ئه قين ل سه رى ب تنى هنده ك نمونه نه.

قورئانا پيرۆز د ئايه تين خو يين پيرۆزدا بابه تين سه ره كى يين گريداى ب هه بوونيفه، وهنده ك ژ ناف و سالوخه تين خودى تهعالا و ئه حكامين ئايينى و ژيانى يين پوژانه بو مه يين دياركرين، گه له ك جارار ژ پيخه مه ت تيگه هشتا نافه پوكا فان

بابەتان ب شىۋەيەكنى دروست و كول سەر وى
 نافەپۇكى پەفتار ل سەر ئاڧا دىن قورئاننى گەلەك
 ژ شىۋازىن جودا جودا گرتىنە بەر ژ پەھوانىيىيا
 زمانى و ب رىكا ئىنانا مەتەلان (المثل) و چىرۇكان
 ۋەك ئوونە، بەلى ژ بۇ تىگەھشتەنەكا دروست بۇ
 بابەقى، خودى تەعالا مەنەھجىيەتا دروست يا بۇ
 مە دياركرى، و دىن سىيەرا وى مەنەھجىيەتتە،
 خودى تەعالا ل گەلەك جەھا ئاماژە يا ب ھندى
 كرى كو ئەم پروسىيىن عەقلى بكارىيىن ۋەھزا
 خۇ بگەين، و ئىك ژ وان سالوخەتتەن ئەو كەسىن
 سەرداچووين ئەو كەسان پروسىيىن
 عەقلى د بابەتتە ئاماژەپىكرىدا ب دروستى كار پى
 نەكرىيە ۋەھزا خۇ ب رىكەكا دروست نەكرىيە،
 ۋ ئەڧە ب كىماسى و نەزانىن ھاتىيە دانان كو
 مروقى ئەڧ ئالافى گران بەھا كو (عقل)ە
 ھەى و ب دروستى د جەھى ويدا بكارنەئىناى و
 بۇ مە ديارديت كو د قورئانا پىرۇژدا پروسىيىن
 عەقلى ب گرنگى يىن ھاتىنە ۋەرگرتن و پولەكى
 مەزن يى دابى، بۇ ئوونە د دويمەھىيا گەلەك
 ئايەتاندا خودى تەعالا گوتىيە: (أفلا تعقلون، لعلمكم
 تعقلون، إن كنتم تعقلون) ھەرۋەسا گوتىيە (من
 بعد ما عقلوه)، (ما هوين عەقلى خۇ دروست
 بكارنائىن، دا بەلكى ھوین عەقلى خۇ بكارىيىن،
 ئەگەر ھوین خودان عەقل و تىگەھشتەن بن).
 ھەرۋەسا ئاماژە ب پروسىسا ھزركرنى يا ھاتىيە
 كرن، بۇ ئوونە: (لعلمكم يتفكرون، لقوم يتفكرون،

لعلمكم يتفكرون، ويتفكرون، أفلا تتفكرون، أولم
 يتفكروا، ثم تتفكروا). (بەلكى مللەتتە ھەزرا خۇ
 د وى چەندى دا بگەن، بو وى مللەتتە ھەزرا خۇ
 تىدا بگەن، دا بەلكى ھوین ھزرىت خۇ بگەن).
 عەقلى خۇ بكارىيىن، ھەزرا خۇ بگەن، ئەڧە ۋەك
 ئوونە. د قورئانا پىرۇژدا داخۋازىيا ژ مە ھاتىيە
 كرن ئەم عەقلى خۇ بكارىيىن، كو عەقل ژى
 ئىك ژ وان ئالافانە يىن خودى تەعالا دايە مروقى
 ۋ جەھ و بىافى خۇ يى تايىبەت يى ھەى تىدا بھىتە
 بكارىيىن، پىشتگوھ ھافىتتا بكارىيىن ئامرازى
 يان بكارىيىن ۋى نە جەھ و بىافى وى يى تايىبەتدا
 زىان ب مروقى دكەقتىن و مروقى بەرزە دكەتن.

زىدەبارى پروسىيىن عەقلى قورئانا پىرۇژ د
 چارچوڧى گەھاندنا نافەپۇكەكا دەستىنىشانكرى
 د ئايەتتەن قورئاندا ئاماژە يا ب وان بابەتان
 كرى يىن گرپداى ھەست و سۆزانڧە. ۋ گەلەك
 پەيڧ يىن د قورئانا پىرۇژدا ھاتىن يىن گرپداى
 ب جورپن جودا جودا يىن ھەست و سۆزانڧە، بو
 ئوونە: ترس (الخوف)، خەم (الحزن)، توورەبوون
 (الغضب)، ھەستەكى نەخوش (الإشمئزاز)،
 كەيڧ خوش (سعيد)، حىبەتى بوون (وإن تعجب
 فعجب قولهم)، شەرمزارى (الخرى)، نەرحەتى
 (وجل)، تەناھى (السكينة)، پىشتراستى و دل
 پەرحەتى (الإطمئنان)، قىان (الحب)، نەقىان (الكره)
 ۋ گەلەكىن دىتر. ۋ دەرپىنا قان ھەست و

ئاراستى ژيانى و پاشه پوژا فى مروقى و ئەو جفاكى ئەو تىدا دژىت بو مه يا دياركرى.

و ئەگەر ئەم بچىنە د نافع بابەتتى ھەز و پالدهرىن د نافع ناخى مروقىدا كو پىكھاتىيە كا گرنىگ يا دەروونى مروقىيە، قورئانا پىروژ ل گەلەك جھان ل سەر ئاخفتى، و كونترپول و پىكخستنا وان ب پىدقى قەلەم داىە، و گرنىگىيە كا

مەزن پى داىە و ھشياركرن ل سەر كونترپول نەكرن و ژ دەستدانا ھەفسارى وان داىنە كو دەرئەنجامىن گەلەك زيانبەخش يىن د

و ئەگەر ئەم بچىنە د نافع بابەتتى ھەز و پالدهرىن د نافع ناخى مروقىدا كو پىكھاتىيە كا گرنىگ يا دەروونى مروقىيە، قورئانا پىروژ ل گەلەك جھان ل سەر ئاخفتى، و كونترپول و پىكخستنا وان ب پىدقى قەلەم داىە

پشترا ھەين و دبىت مروقى پى تىيجىت. و ئەف بابەتە ژى گەلەكى بەرفرەھە و دى پىدقى كەت ئەم ب شىوہەكى سەربەخو ب تىر و تەسەلى ل سەر باخقىن، بەلى ب تى بۆ ھوونە: ھەزا خوارنى و قەخوارنى و ھەزا سىكى و چاوانىيا پىكخستنا فان ھەزان، و دەرئەنجامى ھەرە مەزن يى ژ دەستدانا كونترپولا فان ھەزان ل سەر تاكەكەسى و جفاكى، و پىشكىشكرنا سىستەمەكى ديار و ئاشكرا ژ بو پىقەبرن و كونترپولكرن و بكارئينانا وان د جھى واندا و مفا وەرگرتن ژفان جورە ھىز و پالدهران يىن د نافع ناخى مروقىدا ھەين، و ل جھى بىنە ھىزىن تىكدەر بىنە ھىزىن ئافاكەر، قورئانى پوناھىيا دانايە سەر

سۆزان ب بەرفرەھى و جھىن جودا جودا د قورئانا پىروژدا، تىزىك بوونەكە بو فى دەروونى و دياركرنا بارى دەروونى يى وى كەسىيە يان يى وان كەسايە يىن وى ئايەتتى ئاماژەپىكرى د خزمەتا گەھاندنا وى پامان و نافەپوگىدا يا ئايەت ل سەر ئاخفتى. ھەلبەت بابەتتى ھەست و سۆزان د قورئانا پىروژدا بابەتەكى گەلەكى بەرفرەھە، ئەگەر دەرەفەت پەيدا بو ب ئانەھىيا خودى دى ل جھەكى دى ب ھندەك تىر و تەسەلى ل سەر ئاخقىن.

ھەرەسا بابەتتى پەفتاران و جورى ئەو كارىن مروقى دكەتن د ژيانا خويا پوژانەدا، ب گرنىگىيە كا ھەرە مەزن و ب بەرفرەھى قورئانى پوناھىيا دانايە سەر، بو ھوونە گەلەك جاران د قورئانا پىروژدا ھاتىيە: (من عمل صالحا، من يعمل سوءا، وعملوا الصالحات، ما كانوا يعملون، وما كادوا يفعلون، ما كانوا يفعلون، ما يفعلون، بما يفعلون، كذلك يفعلون، ما لا يفعلون، من يفعل، فافعلوا، وما تفعلوا، ومن يفعل، ما فعلن، لم تفعلوا، وإن تفعلوا) ئانكو(ھەچى كارەكى چاك بكەتن، ھەچى كارەكى خراب بكەتن، .. وەك ھوونە) وگەلەكىن دىتر. و دەرئەنجامىن جورىن پەفتار و كارىن مروقى و كارىكرنا وى ل سەر دەروون و

قورئانا پيروژ د بابه تى ههسته وهراندا گه له ك
جهان ل سهر ئاخفتيه، و ب ئيك ژ ئالافين گرنك
هژمارتييه كو خودى تهعلا دايه مروقى دا زانينى
پى وهبرگريت و مفاي ژى ببينيت، ژ كاركه فتننا فان
ئالافان خودى تهعلا ب دهرئه نجامى نه ساخييا
دلئ قى مروقى هژمارتييه نه گهر ههما نه
مريت (كو ئه قه نه باره كى ئاسايى و ساخلمه مه)
و نه گهر زويكا نه هيته چاره سهركرن د ده مئ
خودا دى مروقى به رهف تيچوونى بهن. ئيك ژ
مهزنترين راستيبن گريداى ب لهش و دهروونى
مروقيشه د بابه تى ههسته وهراندا كو قورئانا پيروژ
د چارچوغيه گه هاندنا په ياما خو و نهو بابه تين
سهره كى يين قورئانا پيروژ ژ بهر هاتيه خوار ئاماژه
پى كرى نه وه قورئانا پيروژ جوداهى يا ئيخستيه
د نافه را هه سكرنا ب پىكا ههسته وهراندا و
تيگه هشتنا وان داتايين ب پىكا ههسته وهران
مروف ههستيدكهت و كو مقه دكهت (Sensation
and Perception). ب تايه قى ههسته وهري ديتنى
ب پىكا چافى و تيگه هشتنا
نهوا ب چاف دهيتيه
ديتن و ههروه سا
بو

ههسته وهري گوهليبوونى ژى، خودى تهعلا
دييژيتن: ﴿لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ
أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ
بِهَا﴾ [الأعراف: ١٧٩] ﴿فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَرُ
وَلَكِن تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ﴾ [الحج:
٤٦]. ﴿وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي
آذَانِهِمْ وَقْرًا﴾ [الإسراء: ٤٦]

ژبلى هندى قورئانا پيروژ دياركرييه كو
دييت بو ئيك پويدان پتر ژ تيگه ههسته كى و
تهفسيره كى د ناف مروفاندا ههبيت، نه قه ژى
بابه ته كى دهروونى يى گرنك و بهر فره هه، و
خودى ههز بكهت نه گهر دهرهت ههبيت دى
ب تير و تهسلى ل جهه كى ديت ل سهر ئاخفين.
ههروه سا بابه تى سالوخه تين مروقى قورئان تيدا
يا پيشه نكه، ژ بهر كو گوتنا چيكر و خودانى
مروقييه، گه لهك سالوخه تين گشتى يين مروقى
د قورئانا پيروژدا هاتينه، و ئاماژه ب هندى ژى
كرييه كو هندهك ژ فان سالوخه تان (سالوخه تين
نه ريئى) ب هه بوونا باوهرييا ب خودى تهعلا
(الإيمان بالله) گوهوپرين ب سهردا دهين، ژ وان
سالوخه تين گشتى ب تنى هندهك نمونه ژ

• هه بوونا عه قلى (العقل) و شيانين بكارئينانا

وى.

• شيانيت فيربوونى يين ههين: ﴿عَلَّمَ

الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿العلق: ٥﴾

• شیانین ئاخفتن و دهربرینن: ﴿عَلَّمَهُ الْبَيَانَ﴾ [الرحمن: ٤]

• جره کیشان وهه فری: ﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا﴾ [الكهف: ٥٤]

• ب لهز و بهز: ﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا﴾ [الإسراء: ١١].

• ب تبعه تی خوئی قهلسه (به خيله): ﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَتُورًا﴾ [الإسراء: ١٠٠]

• پی ل توخویی خودی دادنیت وه کی خو زهنگین و بی منهت دیت: ﴿كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِيَطْغَىٰ أَنْ رَآهُ اسْتَغْنَىٰ﴾ [العلق: ٦-٧]

• بهینتهنگ و چریک، نه گهر نه خوشیهک و تهنگافییهک گه هشتی نه وه دارن ناکیشت و گه لهک خه مگین دبیت، و نه گهر خوشی و به رفره هییهک گه هشتی نه وه چریک دبیت و دهستی خو دگریت: ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا﴾ [المعارج: ١٩-٢٠] (هندهک مروف تینه بن یان هندهک حاله تین مروفان نه بن، خودی تهعالا بهحسی سالوخته تین وان د قورئانیدا یین کرین د سوره تا المعارج ژ نایه تا ٢٢ حه تا ٣٥)

• نه وه که یفا سهردا چوون د دویفر دهیت، و سالوخته تی بیهیچیوونن: ﴿وَإِذَا أَدْقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا وَإِنْ تُصِبُّهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ﴾ [الروم: ٣٦]

• لاوازی: ﴿وَخُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا﴾ [النساء: ٢٨]

• کافربوون ب قهنجیی خودی: ﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا﴾ [الإسراء: ٦٧] (ومروف ب قهنجیت خودی گه لهک یی کافربوویه).

• ژ داخواز کرنا خیرا دنیا یی ژ خودای خو ناوهستییت و نه گهر هه ژارییهک و تهنگافییهک ب سهردا هات نه و دی ژ دلوقانییا خودی بیهیچی بیت، و دی هزرین خه لهت ژ خودای خو که ت ﴿لَا يَسْمُ الْإِنْسَانُ مِنْ دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَكُوسُ قُنُوطًا﴾ [فصلت: ٤٩].

• زۆردار و نه زان: ﴿إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا﴾ [الأحزاب: ٧٢]

(د پامانا فان سالوخته تین سهری مفا ژ تهفسیرا ب ساناهی یا تحسین ابراهیم دوسکی یا هاتییه دیتن).

ههروه سا خودی تهعالا د قورئانا پیروژدا گه لهک جهخت یا ل سهر سیسته می هزر و بیران و نافه پروکا فان هزر و بیران ب تاییه تی (بیروباوهر)

يا كرى، و بىر و باوەريڻ دروست يڻ دياركرين و ژ سيستمين هزر و بىر و بىر و باوەريڻ نه دروست و شاش جودا كرين. و ل سەر بنه مايي هه بوونا بىر و باوەريڻ ژيڤ جودا د ناڤ مرؤفاندا خودي تهعالا د قورئانا پيرؤزدا ئاماژا يا ب چەند جورين مرؤفان كرى. و ب ديتنا من ئەڤه ئيڤ ژ ديارده يڻ دەروروني يڻ هه پە مەزنن كو قورئانا پيرؤز بكارئيناي، ئەوژى خانه و پولينكرنا مرؤفايه نه ل سەر بنه مايي عەشيرهت، بابك، نه ته وه، بهلكى ل سەر بنه مايي نافه پړۆك و جورين هزر و بىر و باوەريڻ وان. چونكى ب دروستى دەرورونه (پروسيڤين عەقلى و

پهفتار) يڻ مرؤفان ژيڤ جودا دكهتن كو بىر و باوەر كاكلكا وانە، نه عەشيرهت يان نه ته وه

يان بابك يان پهنگي پيستي يان هەر تشته كي ديتر ژبلى بىر و باوەران مرؤفان ژيڤ جودا دكهت. ئەڤه بىر و باوەر وهكى ئيڤ بن خو نه ئيڤ پهنگي پيستي ژى بن يان نه ئيڤ نه ته وه و عەشيرهت ژى بن دي ئەڤ ههردوو مرؤڤه وهكى ئيڤ بن وهك دەرورون وهك ههست و سوز و پهفتار و پەيوه ندى ل گەل كهسيڻ دەروربه، و بهروفاژى ژى ههروهسا.

بو نموونه ئيڤ ژوان جورين مرؤفان يڻ وهكى

مه بهرى نوكه گوڤى كو ل سەر بنه مايي نافه پړۆك و جورين بىر و باوەريڻ وان هاتينه جودا كرن و نياسين، هاتينه بناڤكرن ب: (مرووڤين دووپوى - منافق). خودي تهعالا لايهني وان يڻ دەروروني د قورئانا پيرؤزدا ب شيويه كي گەلهك هوير و تير و تهسهل ئاشكرا و وهسفكريه ب پهنگه كي كو مرؤڤ پي دمينيه عه جيڤگرتى كو چەند ب بهرڤهه ي ناخى فان جوره مرؤفان يڻ هاتيه ڤه كولان و نه يڻيڻ وان يڻ ئاشكرا كرين و كهسايهتيا وان مرؤفان يا شپۆڤه كرى، ئەڤه گەر خودي ههز كهت دي ل جهه كي ديتر ب تير و تهسهل ل سەر ڤى بابەڤى

خانه و پولينكرنا مرؤفايه نه ل سەر بنه مايي عەشيرهت، بابك، نه ته وه، بهلكى ل سەر بنه مايي نافه پړۆك و جورين هزر و بىر و باوەريڻ وان

دياركرنا لايەن و هوكارين دەروروني د ناڤ

پروويدانين جودا جودادا ل گەلهك جهان د قورئانا پيرؤزدا دهيتيه ديتن، و ب پراوهستيانا ل سەر وان جهان مرؤڤ حيبهڤى دمينيت ل سەر گرنگيا وى لايهني ئاماژه پي هاتيه كرن و پولى وى و كاريگهرييا وى د دۆرهيل (واقع)يدا، وهك نموونه: ئاخفتن ل سەر شهري (ئوحود) وى و ئەو شكهستنا پروويداي، ژ دهستدانا (۷۰) ژ سهحابييان (خودي ژ وان رازى بيت) و برينداربوونا پيغه مبهري (سلاڤين خودي ل سەر بن)، ده مي قورئانا پيرؤز ئەڤه گەريڻ ڤي شكهستني دياركرين، ئيڤ ژ وان ئەڤه گەران

ئەگەرەككى دەروونی بوو، و ئەف ئەگەرئ دەروونی گەلەككى ھویر و بەرزە و کاریگەرە، خودی تەعالا دېئیت: ﴿مِنْكُمْ مَّنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَّنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ﴾ [آل عمران: ۱۵۲] ((ھندەك ژ ھەو ھەنە دەستكەفتی دڤین وھندەك ژ وە ھەنە ئاخەرەت دڤیت)). (تەفسیرا بساناھى - تەحسین ئیبراھیم دۆسكى). ئەگەرئ دەروونی د قى شەكەستنىدا دیاركر و ل گەل ئەگەرئ دیتەر ھاتە كۆمكرن، ژ خو ئەگەر نەبېژین دىت (خودى تەعالا چىتر دزانیت) ھەر ئەف ئەگەرە سەرۈكانىيا ئەگەرئ دیتەر بوویە، ژ وانا پىگىرىنەكرن ب فەرمانا پىغەمبەرى (سلاڤین خودى ل سەر بن).

و گەلەك بابەتین دیتەر ھەنە كو گرئداى ب بارى دەروونی ىى مروفىقەنە چ ب شىوہیەككى ئىكسەر یان نەئىكسەر بیت قورئانا پىروژ پوناھى دانایە سەر، بو نموونە پىككىن پىكخستنا ھەمى لایەننن ژيانى، و دیاركرنا مەرەم و ئارمانج ژ ھەبوونا مە و دویمایەكا مروفى بو كىقەیە و چەوا دى ىى كەیفخوش و سەرکەفتى بیت و چەوا ىى سەرکەفتى و كەیفخوش نابیت و راستقەكرنا پىقەرئ نەدروست و دانانا پىقەرئ دروست بو ژيانى. ھەرۈسا ژ وان بابەتین گرئدانەكا ب ھىز ب دەروونى مروفىقە ھەى، بابەتئ خىزان و جڤاك كو وەك دوو ئەگەرئ ب

ھىزن ىىن کاریگەر ل سەر دەروونى تاکەكەسى. و د سەرەدەرىكرنا ھەر ئارەیشەيەكا دەروونیدا پولئ خىزانى و جڤاك ىى بنەرەت و گرنگە ب ھىتە ھەلسەنگاندن وچارەسەركرن، و نابیت ب چ شىوہیەكى پولئ وان بھىتە پشتگوھ ھاڤىتن. قورئانئ بابەتئ خىزانى و جڤاك ب گرنگ و ب ھىز ىى وەرگرتى، ھەر ژ بەرى پىككىنانا خىزانى و پىككىنخستنا پەيوەندیيا كورى ل گەل كچى، و پىككىنانا خىزانى و پىككىنخستنا پەيوەندیى د نافبەرا زەلامى و ژنكا وى و دەستنىشانكرنا پولئ ھەر ئىكى ژ وان د خىزانیدا، وەك زەلام، وەك ژن، وەك باب، وەك دەيك دیار و ئاشكراکرىيە. ھەرۈسا كۆمەكا مېكانىزمىن سەرەدەرىكرن ل گەل كىشەىن د نافبەرا زەلامى و ژنكا ویدا پىشكىشكرىنە. و پىككىنخستنا پەيوەندیىن جڤاكى، وەك مروفانى، جىرانى، ھەڤالینى، د ناف ئىك گوند یان باژپردا ھەمى د شىوازى ئەرك و مافاندا ب دادپەرۈەرانە ھاتینە پىككىنخستن و دیار و ئاشكراکرن.

ئەگەر مروف ھزرا خو د فان چەند گوتنىن سەرىدا بکەتن ىى مە بەحس لى كرى، دى ب شىوہیەككى پوھن بو مە دیار و ئاشكرابیت، كو بەلى و بىى گومان كو قورئانا پىروژ ئامازە یا ب بابەتین دەروونی كرى، د چارچوفەى پىيازەكا تايەتقە یا گرئداى ب وى ستایلیقە ىى قورئانا پىروژ د پىشاندا نا راستىن ئەو پى ھاتییە خوارى

سیستهمه کئی بئ وینه و گهلهک پیشکهفتیه و ناهیته ههقهبرکرن ل گهل چ سیستمین دیت، بهلی ئه گهر مه وهك ل سهر مه پیدقی ئهف قورئانه نه خواندبیت و مه نهینی و گهجنهیین وئ ب خو دهرنه ئیخستبن، گازنده ژ مهیه نه ژ قورئانا پیروژ. ژبه ر هندی یا فهره ل سهر مه ئه گهر مه بقیت سیستمی دهروونی ئهوی قورئانا پیروژ ئاماژه پیکری بزاین و مفای ژئ وهربگرین، دی پیدقی کهت گهلهک باش و ب پهنگهکی هویر و کویر و لبن سیبهر سوننه تا پیغه مبهری (سلاقین خودی ل سهر بن) ئه قورئانی بخوینین وهزرا خو باش د وان پامانان و په پاماندا بکهین یین تیدا هاتینه خواری.

و د خزمه تا بابه تین سهره کی یین قورئانا پیروژ د بنهره تا ژبه ر هاتییه خواری گرتیه بهر، ل گهل هه بوونا تیگه هشتنا مه بو ئایه تین قورئانا پیروژ ب ریکا چوونه ژوور د دهرگه هی دروستدا بو ناف فان ئایه تان کو ئه وژی سوننه تا پیغه مبهرییه (سلاقین خودی ل سهر بن). ههروه سا بو مه باش دیار دبیتن کو نه ب تنی قورئانا پیروژ یا ل سهر پیکهاتییین دهروونی مروقی ئاخفتی، به لکی دیتنه ک و ریپازه کا پوهن و بنچینه یی یا پیشکیشکری، کو ئهف دهروونه پی بگه هیته باره کی ئارام و ته نا و رحه ت و خودان ژیان ه کا خوش بیی ترس ژ پاشه پروژی و بیی په شیمانی ژ یا بووری ببوورینیت، ئه گهر خو باری وی یی ماددی یی چه وایت ژی ﴿فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً﴾ [النحل: ٩٧]، ﴿لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ [يونس: ٦٢]، ﴿أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُّهْتَدُونَ﴾ [الأنعام: ٨٢]، ﴿أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾ [الرعد: ٢٨]، و بهروفارزی فی چهندی ژی دهرکهفتن ژ وئ ریپازی دی ژیان ه کا ب زهحمه ت و بهرتهنگ هه بیتن ئه گهر باری وی یی ماددی چهندی بهرفره ژی بیتن ﴿فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا﴾ [طه: ١٢٤]

ئه فا مه ل سهری ئاماژه پیکری ب تنی هندهک تیپینیین کورت بوون وهك بهرسقهك ل سهر ئه و پرسیارا بابه تی مه ل سهر، و ئه ز باش دزانم سیستمی دهروونی یی د قورئانا پیروژدا هاتی،

نقیسین :
م. کارزان یاسین دیوالی

وینه یین غه ییه تکرنی ل دهف (بن تهیمییه)ی

هزرا خو د ئه قی ئایه تیدا بکه؛ ﴿وَلَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا أَجِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْنَاهُ﴾ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ ﴿[الحجرات: ۱۲] ئانکو مه سله وی که سی یی غه ییه تا که سه کی دکهت، وه کو وی چه ندییه وی حهزا خوارنا گوشتی وی مروقی هه بیت، و گوشته کی مرار ئانکو یی گه نی بووی. دیمه نه کی کریت کو د هزرا چ مروفاندا نینه که سه ک هه بیت حهز ژ فی جوړی خوارنی بکهت، پا چه وا ئه و غه ییه تی دکهت و حهزا غه ییه تکرنی هه یه؟)

وینه یین غه ییه تکرنی و جوړین وی گه له کن، کا چه وا جوړین دهر برینی ل دهف مروفان و ئیه تین مروفان گه له کن، گه له ک جاران مروف نه ب تنی غه ییه تی دکهت، به لکو غه ییه تکرنی ب مافه کی

دهمی کو پرسیارا غه ییه تکرنی ژ محمد پیغه مبه ری (سلاقین خودی ل سه ر بن) هاتییه کرن، کا ئه ری غه ییه تکرن چییه؟ که ره مکر و ب ئه فی شیوه ی بو مه پیناسه کر، ((ذکرک أخاک بما یکره))^(۱) ئانکو: ئه م دشین بیژین؛ تو وه سا به حسا برایه کی خو بکه ی، کو وی که سی نه دفیا وه سا به حسا وی بهیته کرن، یان ئه گهر بزانیته ته ئه و گوته یا دهر حقه ویدا گوته، ئه و پی بیشت.

سه ره پای کو ئه ف پیناسه کرنا ل سه ری یا بو غه ییه تی هاتییه کرن، دی مینیت ئیک ژ باشتین پیناسه یین کو بو غه ییه تی هاتییه کرن، ژ بهر کورتیا وی و هه لگرتنا وی بو مه زترین پامان. به لی وینه ل قیری ب دوماهییک ناهیت، به لکو وینه یین هیژ کویرتر هه نه کو قورئانا پیروژ بو مه وینه کرینه،

۱- تیمام موسلم د بهرتووکا خو دا فده گو هیژت ۲۵۸۹.

خو دزانیت و هەر ئاگهه ژ ههستى گونههئى نينه. و ئهفه ئهوه يا ئيمامى مهزن (ئبن تهيميه) د نفيسينه كا خو دا ل سهر پراوستياى و ئهم لى هشاركرين. ئهم ل وئى باوهريينه كو هەر ويئهيهك ژ فان هەر چنه بيت ئهم يئن كهفتينه تيدا، بئى كو مه ئاگهه ژ خو ههبيت كو ئهفه ويئهيهكئى غهيبه تکرنييه. قيجا يا پيدفى تهوبه كرنى و ب لخوزفرينى و ههتا گهردهن ئازاكرنى ژييه.

(ئبن تهيميه) خودى ژى رازى بيت و دلوفانيى پئى

بهت، ديارترينى ئهوان ويئهيين غهيبه تکرنى ب فى شيوهى بو مه ب ريز دكهت^(۳):

هندهك كهس هه نه ژى غهيبه تکرنا خو دكهنه د چارچوو شهيت ترانه كرن و ياريكرنيدا، ب تنن دا كهسيئن ديتر بكه نه كهنى، قيجا چ ب گوتن يان ژى ب ئه كته رى ئانكو ب لفين

ئهو هه قالينيا وان خو ش بمينيت، وه كو وان بيژين. قيجا توپه ژى بن هەر بو توپه بوونا وان ئه وژى دى توپه بن، و وه سا دى ئهو ژى نقومى سحبه تين وان بن.

دوو: هندهك كهس ژى هه نه، بو په سنا خو (مدح) و (رياء) دى كه سه كى ب قه در ئيخيت، داکو خو ب قه در بئىخن، ئانكو مه رهم پئى هەر خو ب خويه، بو نموونه ئيك ژ وان دى بيژيت: ئه گهر من دوهمى د نفيزا خو دا دوعا بو فلان كه سى كريان؛

من ب خو ئه ف سحبه ته ژى گوهلئى نه دبوون. ب فى شيوهى خو بلندكر و كه سى ديتر يئى وى مه رهم

پئى شكاند و نزمكر. يان ژى بو نموونه دى بيژيت: فلان كهس هس و بيرين وى گه لهك دكيمن و يئى كيمن ئاقله، و مه رهما وى ئه وه كو په سنا خو بكه ت و دياربكه ت كو ئه و تشته كى دزانيت و ئه و چيتره ژ وى كه سى ئه و به حس لئى دكه ت.

سى: هندهك ژى هه نه، غهيبه تکرنا وان ژ ده رئه نجامى هه سيديينه، ب فى شيوهى ئه وان دوو تشتين پيس دخو دا هه لگرتن؛ غهيبه تکرنا و هه سويدي، و ئه گهر په سنا كه سه كى هاته كرن، هندی وان شيان هه بن وان په سنان بو وى كه سى ناهيلن، و دى كيمن كه ن ب چارچوو فكه كئى ئاينى و

ئيك: هندهك ژ مرو فان هه نه غهيبه تئى دكه ن، ژبه ر ئه وان كه سان يئن ل ديوانا وان پروينشتين، يان ژبه ر هه قالين خو، يان ژبه ر يئن بنه مالا خو، هەر چه نده ئه و باش دزانن ژى كو ئه و كه سى غهيبه تا وى ده يته كرن، يئى بيگونه هه ژ ئه وئى گوتنا د ده رحه قا ويدا ده يته گوتن، يان هەر چه نه بيت پشكه كا وئى وه نينه. به لئى پا ئه و وه سا دبينيت كو ئه گهر ئه و بيژنه وان پراوستن و نه دروسته و وه نه كه ن، دى كه سيئن ل ديوانا وان پروينشتى وان ب كه سيئن گرتى بينن و دى ژ ديوانا وان رابن، قيجا ئه و دبينن باشتره دا ئه و تيكه ه ليا وان بمينيت و

۲- مجموع الفتاوى ابن تيمية، بهرگى ۲۳، لاپه ره ۲۳۶-۲۳۸.

چاککارییی، یان ژی د چارچووډهیه کی هسویدی و
گونه هیدا، ب تنی داکو وی په سنی بو وی نه هیلین.
قئی سحبه تا وی ل دهف دوژمنین وی که سی ب خو
بکته داکو دلی خو پی هوین بکه ن.

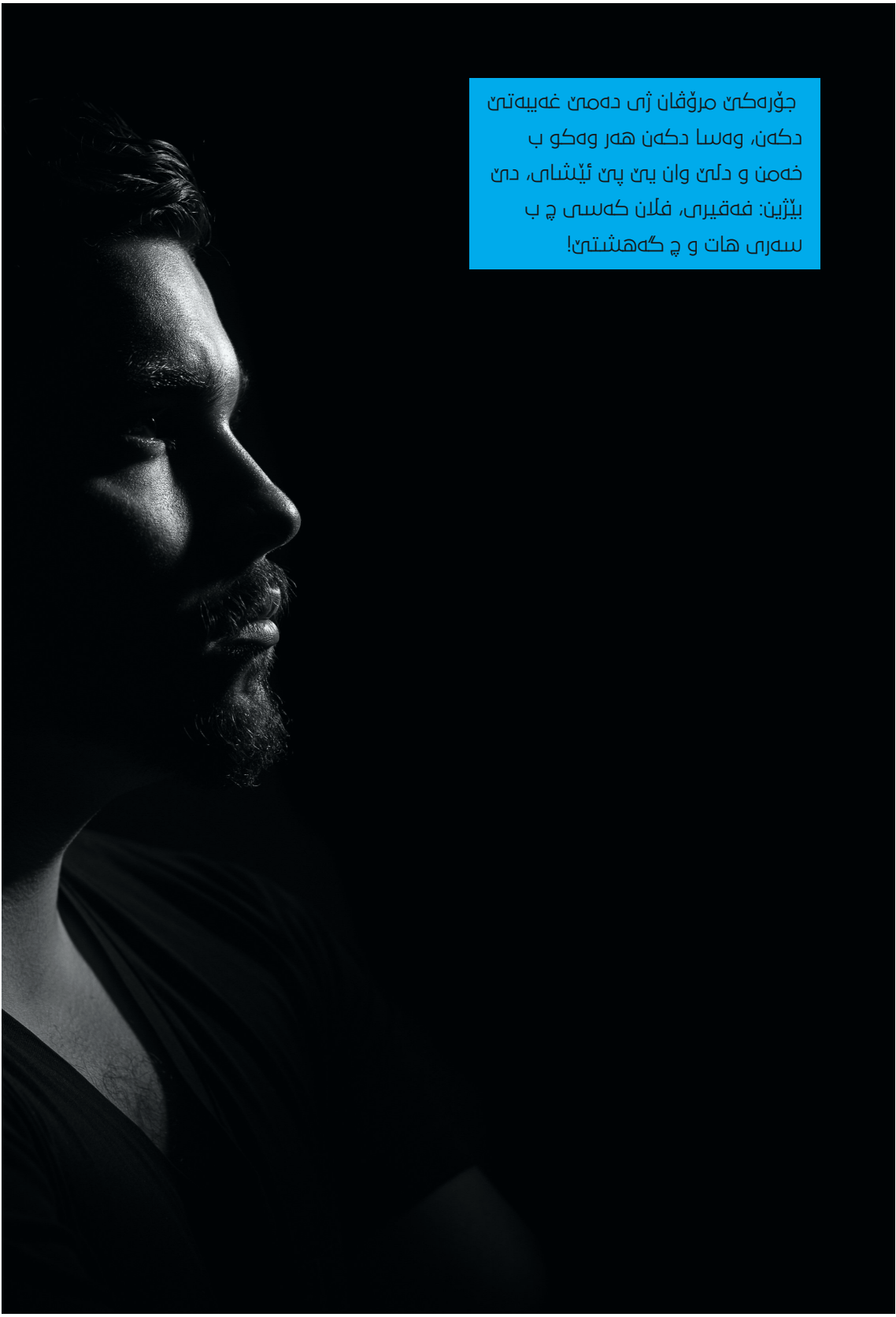
چوار: و هندهک که س هه نه ژی غه ییه تکرنا
خو دکنه د چارچووډه یی ترانه کرن و یاریکرنیدا،
ب تنی دا که سین دیر بکه نه که نی، قیجا چ ب
گوتن یان ژی ب نه کته ری ئانکو ب لقین. هه می
ژی بو مه ره ما هندئ نه و که سین ئاماده ب وی
که سی بکه نه که نی یی نه و گوتن و لقین ل سهر
وی هاتینه گوتن و کرن.

حفت: هندهک که س ژی غه ییه تی
دکهنه د چارچووډه یه کی توره بوونی و پاشقه لیدانا
ژ خرابیی (منکر) دا، و قیجا بو قئی مه ره می نه و
دی گوتن خو ده نه بهر تیک و بیژن و نه و ب
خو مه ره ما دلی وان نه نه وه یا کو نه و دبیزن و
دیاردکهن.

پشتی دیارکرنه نه فان وینه یان یین کو (نن)
ته مییه) ل سهر غیه تی بو مه دیارکرن و نمونه
ل سهر ئینان، خودی ژ رازی بیت و دلوقانیی پی
بیه ت، دبیزیت: نه ف وینه یین مه دیارکرن و یین
دیر ژی، ژ مه زترین نه ساخین دینه، و ژ مه زترین
نه وان سهر دابرنا نه یین مروډ خو پی سهر دا
دبه ت بهرانه ر خودی و پاشی بهرانه ر چیکرییین
وی. و خودایی مه زن هاریکار و پشته فان بیت.

پینج: هندهک مروډین دیر غه ییه تکرنا خو ب
شیوه یه کی مه نده هوشی ده رډرن، دی بیژیت: نه ز
عه جیگر تییی فلان مروډیمه، چه وا فلان کاری و بیفان
کاری ناکه ت! یان: نه ز عه جیگر تییی فلان که سیمه
چه وا نه و په قاره کر! وه سا ب قی شیوه ی دی
نافی وی که سی ب شیوه یه کی مه نده هوشی و
سهر سورمان ئینیت و دی غه ییه تا وی که ت.

شه ش: جوړه کی مروډان ژی ده می غه ییه تی
دکهن، وه سا دکهن ههر وه کو ب خه من و دلی
وان یی پی ئیشای، دی بیژین: فه قیری، فلان که سی
چ ب سهری هات و چ که هشتی! قیجا نه وین ل
ده ور به رین وی دی وه سا هزرکه ن نه فه یی د
خه ما وی، به لی پا نه و ب قی شیوه ی یی دلی خو
پی هوین دکه ت و نه گهر ب تنی وی پی چیبیا دا
خرابت ژی ب سهری وی ئینیت، و هه تا دبیت نه و

جۆرهكتى مړۆقان ژى دەمى غەيبەتتى
دكەن، وەسا دكەن ھەر وەكو ب
خەمن و دللى وان يى پى ئىشلىتى، دى
يىژىن: فەقىرى، فلان كەسى چ ب
سەرتى ھات و چ گەھشتى!

نقېسین :

م. فەرھەنگ امین بربفکی

تېگەشتنەکا بەرفرەھتر بۆ تېگەھن زوردارییی

راسته ئەو باشی یا ل دەف وان هە ی لئ ژبیرنەکه
مە ل وەلاتین مۆسلمان لئ دژین گەلەک باشی
یین هەین ل دەف پۆژئافای نینن وەکی (دلۆفانی،
مەردینی، خیزان، چافدانا دایک و بابان، جیرانی،
پەوشت و ...هتد) سەرەرای هندی کو ئەفە
هەندە جارەن و ل هەندەک دیوانان بەرسفەکا باش
و گونجایە لئ پشتی مەن پەرتووکا (شیخ ابراھیم
السكران) خواندی ئەوا ب نافئ (احتجاجات
المناوئین للخطاب الشرعی) وەکی پۆناھیەکی بوو
ل سەر هزرین مەن و ئەف بابەتە ب پېشەرەیفە
گریدا، ل دەمئ مروق ئایەتین قوژئانا پیرۆز ل
سەر دادپەرورەیی و زوردارییی دخوینیت؛ کال
دەف خودئ کیز کار زوردارییە و کیز دادپەرورەییە؟
و هەقبەرەیکەین ل گەل وان مۆسلمانین مە ل
دەستپیکا قئ نقیسینی ب وان دەستپیکری ل دەف

گەلەک جارەن دئ مروقەکی بینی کو مۆسلمانە
و هوسا خو دیاردکەت کو گەلەک حەز ژ ئایینی
خو دکەت و دبیزیت: دادپەرورەری یا ل وەلاتین
پۆژئافا هە ی و مافئ کەسئ ناھیتە خوارن و
ئەفە تشتەکی باشە، لئ وەلاتین مۆسلمانان
گەلەک زۆرداری ل خەلکی دەیتە کرن و گەلەک
زۆرداری یا د ناف و اندا هە ی، هەردەم مافین وان
دبێپیکرینە و ئەفە گازندەییان وانە. .

بەرسفامە بۆ فی تشتی چ بوو؟

جاری ل دەستپیکئ ئەم هەمی ب دژی
زۆرداریییە و ل دەف خودئ کارەکی گەلەک
مەزنە بۆ و کەسئ زۆردارییی بکەت و ئەوین
زۆردارییی دکەن نوینەراتییا ئایینی ئیسلامئ ناكەن
و مە بەرسفەکا دی ژ دگوتە وان ئەوژی کو

وان پېښه رڼې وان ب تنې پاره و تشتې ماددييه كو
 دځيت ټه و بهينه پاراستن، ټارېشه نينه په رستنا
 خودې بهيته كرن يان نه هيتنه كرن، رېبا بهيته
 خوارن، دره و ب دويځ خوديځه بهينه نان، حوكم
 ب وې نه هيتنه كرن يا خودې ګوټي، مزګه فت څالا
 بڼ و بڼه جهې بېدعه يان و په رستنا خودې ټيدا
 نه هيتنه كرن، سنوورين خودې نه هيتنه بجهينان،
 خه لك ته وې نه كهن و بهره ځ خوديځه نه چن،
 خه لك كافر بيت يان موسلمان بيت و ... هتد
 ټه رڼې باشه ټه څه چ ټاخفتن ټه دنځيسين؟ چ
 په يوه ندي د نافه را څان ټاخفتن و زورداريڼ و
 دادپه روه رپيڼدا هه يه؟

به رسف: ټه څه هه مې و ګه لك كارين دي

ل ده ځ خودې(ل دويځ
 پېښه رڼې خودې) كارين
 زوردارانه و ژ دادپه روه رپيڼ

د دوېرن و هه مې ټه وڼ يڼ خودې ګوټين، مه چ
 ژ ده ځ خو نه ګوټينه، كا دا هنده ك ژ وان به لګه يان
 ريزېكه يڼ و به رڼې خو بده يڼه جوداهييا پېښه رڼې
 خودې ل ګه ل پېښه رڼې ماددي يڼ مروځان.

خودايڼ مه زن ديڅيزيت: ﴿وَالْكَافِرُونَ هُمُ
 الظَّالِمُونَ﴾ [البقرة: ۲۵۴] .. ل ځيرې ديار دبیت
 كو مروځين كافر ژ زوردارانه.

﴿وَمَنْ لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾

﴿[الحجرات: ۱۱] .. ټانكو ټه و كسڼ ته وې ژ
 خرابييان نه كهن هنده ك مروځين زورداريڼ ل خو
 دكهن.

﴿وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ
 الظَّالِمُونَ﴾ [البقرة: ۲۲۹] .

ټانكو هه ر كسه كڼ سنوورين خودې
 به زينيت دي بېته ژ مروځين زوردار.

﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسْجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ
 فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا﴾ [البقرة: ۱۱۴] .

ټانكو ټه وڼ نه هيلن زكر و په رستنا خودې د
 مزګه فتانځه بهيته كرن يان وانه يڼ فيكرنا قورټانڼي
 و شهريعه تي بهينه
 ګوټن يان ده رګه هين
 مزګه فتان بګرن و هه ر
 كاره كڼ خراب ټيځه
 بكهن.. ټه و ژ مروځين زوردارن.

﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ
 عَنْهَا﴾ [الكهف: ۵۷] .

ټانكو ما كي ژ وي زوردارتره يڼ ب ټايه ټين
 خودې بهيته هشياركرن و ټه و پشا خو بده ته
 وان ټايه تان و ب دويځ نه حه قييڼ بګه ځيت.

﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا لِّيُضِلَّ

ټه رڼې رڼا څا زوردارن يان دادپه روه رڼې ټه رڼې ما
 دادپه روه رڼې ب تنې د هنديديه مال و سامان
 و ساخلمبيا ته د پاراستي بڼ؟

الْأَنسَ بَغِيرَ عِلْمٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿[الأنعام: ١٤٤]﴾

ل قيرى دوو جاران يا گوتيه وان كه سان (مروفين زوردار) يين درهوا ژ كيستى خودى دكهن و خهلكى پى دسهدا دهن.

﴿وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ [المائدة: ٤٥].

هه كهسهكى حوكمى ب وى نهكهت يا خودى گوتى تهو مروفهكى زورداره.

و گهلهك بهلگهيين دى ژ قورئانا پيروژ و فهمودهيين پيغههمهري (سلافيين خودى ل سهر بن) يين ههين ديژنه مه كا مروفي زوردار كييه؟ پيغههمهري (سلافيين خودى ل سهر بن) ديژيت: (مطل الغني ظلم) (بخارى و مسلم)

دهمى مروف قهرهكى ژ كهسهكى دكهت و پى چيديت وى قهرى بدهت و گيرو بكهت و نهدهت، وى دهمى تهو كهس زورداره.

* بلا تهو خو ژ مادديهتى دويربكهين و پيغهري خو دروست بكهينه تهو پيغهر يا خودى و پيغههمهري (سلافيين خودى ل سهر بن) گوتى و تهو ل سهر فيركرين، تهفا مه گوتى بهلگهيه ل سهر هندى كو تهو ريكا هندهك مروفايه كو

ديژنه خو (موسلمانين مودرين) كو بيروباوهرين خو ل سهر ددانن بهلى پا نه تهو ريكه يا خودى فرمان پيكرى، تهو دشين ب ناشكرايى بيژين: تهفه بهروفاژى وييه يا خودى دقيت و تهو هندهك مروفن كارتيكرا پروژئافاي ل سهر وان گهلهكه، تا وى پاددهى كانىكا هزرين وان ههمى پروژئافايه.

كا دا بهرى خو بدهينى د ئايهتين چوييدا تهو مروفين خودى گوتيه وان زوردار، كينه؟ تهرى پروژئافا زوردارن يان دادپهروهري؟ تهرى ما دادپهروهري ب تنى د هنديدايه مال و سامان و ساخلهميا ته د پاراستى بن؟ ههر چهنده تهو هندهك كاريين گرينگن و يديفيه بهينه پاراستن، و يى ژهگهري پارين خو بهيته كوشتن تهو شههيد ههر وهكى پيغههمهري (سلافيين خودى ل سهر بن) گوتى (من قتل دون ماله فهو شهيد). لى يا مه دقيت پروهنكهين تهو بلا تهو پيغهرى خو دروستبكهين و ژ كوژييهكى ب تنى جيهاننى نهبينين و بزانيين زوردارى و دادپهروهري ل دهف خودى چيه و مروفين زوردار كينه؟ و بزانيين خودى ههز ژ مروفين زوردار ناكهت ﴿وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ﴾ [آل عمران: ٥٧].

و ژبه نهفيانا خودى دقيت تهو ژى ههز ژ ژى نهكهين و نهبينه دويغهلانك بو زورداران

﴿وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ﴾

نقیسین :
م. بریار احمد

بهري ئەم بهرسقا گومانين ب دژي ئاييني بدهين

گەلەك ژ مە دەمى دڤيت بهرسقا وان
گومانان بدهن يين ل سوشيالى يان هەر
جههكئ بيت دهينه ئازراندن، دئ رابن ئيكسەر
وئ گومانئ ئينن و بهرسقه كا ئيكسەر ل سەر
دهن، چ يا دريژ بيت يان كۆرت، و ئەفه رپكه كا
دروست نينه بو بهرسقدانا گومانان، بهلى
نە رپكا ئيكانهيه ژى بو پاراستنا ئاييني يان
لادانا گومانان ل سەر ئاييني، چونكى يا دياره
پترييا جاران ئەو گومانين دهينه د مهيدانييدا
يان دكهفنن كو ب سەدان سالان بهري نوكه
بهرسقا يا ل سەر هاتييه دان، يان دئ ييني
هند يا بئ بنه مايه مروڤ ئالۆز ديت كا
بهردكهڤيت دەمى خو ب بهرسقدانا وڤقه
بهت يان نە، و هندهك جاران ژى دئ ييني
گومانە كا ببنه ما و بپرامان كراسهكئ زانستى

يان فەلسەفى و هزرى يئ ئالۆز يئ كريبه
بەر ب تنئ دا تە هوسا تيبگههينيت كو
مادەم تو تيناگههئ ئانكو ئەفه ژ ئاستئ تە
يئ هزرى بلندتره دا هەست ب كيمايئى و
شكهستئ بكهئ، هەر چاواييت پترييا گومانان
رهنگهكئ سادەيى و سەرفه يئ يئ تيدا، بهلى
ل گەل هندئ دئ ييني فان گومانان ب تەمامى
كارتىكرن ل هندهك كهسان كر چ سست بوون
يان ب دويڤ كهڤتن يان توڤئ گومان (شك)
ئ دليدا چاند، هەتا هيدى هيدى ب ئافا
هندهك گومانين دى شوين ديت و كارى ل
سەر ئاييندارييا مروڤى دكهت، ژبەر قئ چەندا
دوماهيئى كو ئەف گومانين بپرامان كارتىكرنئ
ل هندهك كهسان دكهن، هندهك ژ مە دئ
هين بهرسقه كا ئيكسەر ل سەر فان گومانان

دەن و ھندەك جارا گومانەكا بچويك بەرسقەكا
 دريژ و خودان چەق و تال سەر دەن و سى
 چار فيديويان دى ل سەر بەلاقەن دا ھندى
 بگەھينيت كو مە بەرسق يا بو قى گومانى
 ھەى

ژبەر ھندى ئەو تشتى دقت گەلەك
 لى تشتى گرنگ گەلەك جاران ژبيرا مە
 دچيت ئەرى بوچى قى گومانا بپرامان كارتىكرن
 ل ھندەكان كر؟ ئەرى
 بەرسقا مە يا ئىكسەر
 دى قى گومانى بنپرکەت

پېغمبەر (سلاڤين خودى ل سەر بن) ديژيت:
 ((ھنديكە باوھرييە د دليدا پيتى ديت))

يان ئەگەر گومانەكا ديتر يا وەكى قى ھات
 دى ديسان مە ئالۆزكەت و ل بەرسقەكا نويتر
 گەرين بو وى گومانى يا سەد جارا پەنگى خۆ
 گوھورى؟

ھزرا خۆ د تشتەكيدا بکە يى تە ژ دل
 باوھرى پى ھەبيت و تول سەر مەزنبووى،
 چەند يا ب زەحمەتە ئىك بو تە گومانى تيدا
 چىکەت، دى چەندا ب زەحمەت بيت ئىك تە
 رازى بکەت کو باران ژ عەوران ناھيت، بەلکو

يا راستى پترييا جاران كارتىكرنا گومانان نە
 ژبەر گومانى ب خۆيە بەلکو ژبەر وى دلى لاوازە
 يى د سينگى مەدا يان ژبەر وى زانينا كيمە يا
 مە ژ ئايىنى خۆ ھەى يان ژبەر وى بناغەيى
 خلولەيە يى مە بو ئايىنى خۆ داناي، لەوما
 ھەمى تير دى ف دلى كەفن ھەمى گومان دى
 باوھرييى لەرزىنن و ھەمى لەرزىن دى بناغەيى
 ھەرفىنن، پېغمبەر (سلاڤين خودى ل سەر
 بن) ديژيت: ((ھنديكە باوھرييە د دليدا پيتى
 ديت)) (رواھ الطبرانى)

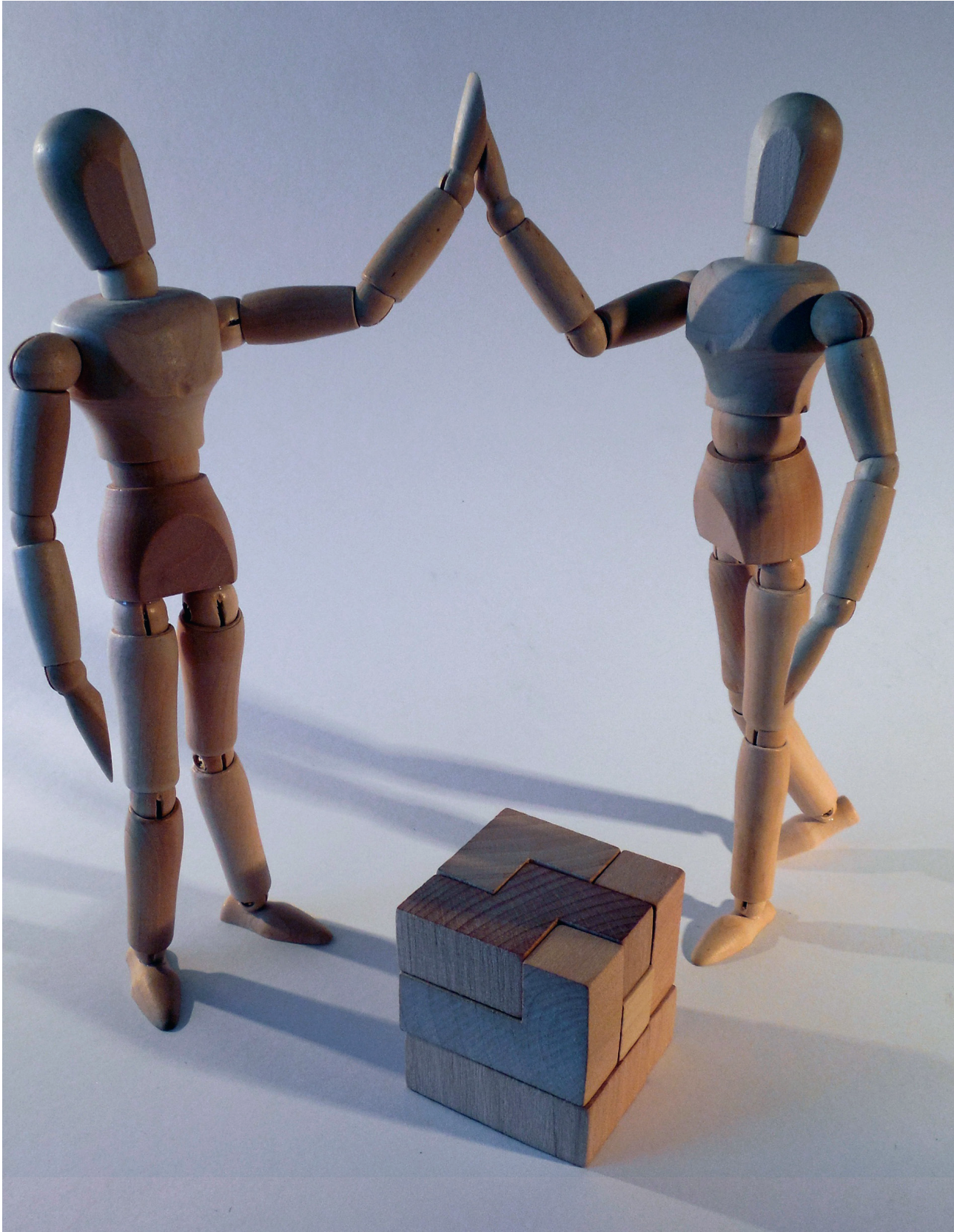

ههږه با چپکین ئافى ل گهل خو دئینیت، بلا چهنه
 بهلگه یان بو ته بینیت یان بیژیته ته بنیاتى
 ته نه کورده، بهلکو تو خه لکى بهرازیلی،
 ژبه رکو شیوه یی ته وهکی شیوه یی خه لکى
 وانه، باوه ربکه ن گهلهك جوداهى د نأبه را فان
 فووناندا نینه و دبیت گهلهك جارن گومانین
 بیباوه ر (ملحدان) بیپرامنتر بن ژى، بهلى كا
 چاوا ته باوه رى ب فان ههردوویان نینه ژبه ر
 باوه ریا ته یا موکم ب هندى باران ژعه وران
 دباریت و گهلهك جارن باران دیار دبیت بیى
 ههږه با و ههروه سا تو دزانى کو تو کوردی ژبه ر
 نه تو ب تنى یی ل سهر فى خولکی بهلکو ب
 هزاره ها مروف یین ل فیړى و وهکی ته نه و
 که سى نه گوئیى تو یی ژ بهرازیلی هاتى
 ب کورتى یا من دقیت بگه هینم ئه فیه
 بهرناکه قیت ئه م گهلهك خو ب بهرسفا گومانانقه
 مژویلکه یین ژبه ر کو ب دویمایهک ناهین و
 هه ر گومانه کى ب ده هان پهنگ یین هه یین،
 بهلى دقیت ئه م خو ب ئافا کرنا باوه رییه
 مژویلکه یین، وى گافى گومانى کارتیکن هند
 نابیت و ئه گهر بهرسف ل سهر هاته دان ژى
 وى گافى ئه و بهرسف دى هیشتا باوه رییه پتر
 لیکه ت، نه کو دى مروف بیژیت باشبو هاتییه
 بهرسفدان ئه گهر نه پا دا چ که یین؟! ههروه کی
 تشته که ب زوړى مه خو ژى خلاسکری

مه ره ما من ژ ئافا کرنا باوه رییه خاندنا
 تهفسیرا قورئانییه، نزانم دى چاوا باوه ریا مه
 یا پاراستی بیت و مه هیشتا نامه یا خودایى
 خو نه خواندى؟ دى چه وا خو پاریزین؟ دى خو
 ژ چ پاریزین؟ دى خو ب چ پاریزین؟ سهره ده ریا
 دروست د کاودانیت ژیانیدا ییت خوش و
 نه خوشدا چاوايه؟... هتد

مانه شهرمه ئیک ژ مه جاره کى ژى تهفسیرا
 قورئانى ب ته مامى نه خواندبیت یان گوئى
 خو نه دابیتى؟ یان خواندا فهرمووده یا ل
 گهل شروقه کرنا وان یان ژیاننامه یا پیغه مبه رى
 (سلاقین خودى ل سهر بن) یان یا پیغه مبه ران
 (سلاقین خودى ل سهر هه میان بن) یان
 خواندا په رتووه کى کو باوه رى پى زیده بیت
 یان زانینا رامانیت نقیژى تیدابیت یان
 ئه حکامین شهرعى نه خواندبیت

ئه فیه هه مى باوه رییه بلنددکه ن و دلى
 موکوم دکه ن و ئیکا هند دکه ن کو گومان
 کارتیکنى ل مروفى نه که ن و بینه تشته کى
 بیپرامان ل ده ف مروفى، له وما به لافکرنا فان
 تشتان و خو مژویلکرن پیغه گهلهك جارن چیتر
 و فهرتره ژ به لافکرنا گومانان و بهرسفدانان وان
 و خودى چیتر دزانیت.

نقیسین :
بسام رجب

زانستین نوژداری بهرامبه راستییه کا ئیسلامی

بسم الله الرحمن الرحيم

زانستین نوژداری بهرامبه راستییه کا ئیسلامی

قئ نقیسینی مرؤقان ژ بهنداتی (عهبدینی) زانینا
مرؤقان قه گهرینه بهندایه تییا خودایی مرؤقان
و ژ بهرتنگییا زانستین ماددی بهرهف بهرفره هییا
زانستین گشتی و ژ زوردارییا هرین مرؤقان
بهرهف دادپهروهرییا هرین ئیسلامی، ژ بهر هندی
مه ب فهر دیت نقیسینه کا گشتی دروستبکهین
کو قان بابەتان قه گریت:

ئهری زانین یان زانست چییه؟

ئهری ما ئیسلام ژ ناھیتە هژمارتن وهك
زانست؟

ئهری ما پیکهفتن د ناقههرا ئیسلامی و زانستین
ماددیدا نینه؟

ئهری ئه گهر ئیسلام و زانستهکی ماددی بو
نمونه (نوژداری) پیکههفتن، ئاخفتنا کی دی یا

ب نافئ خودایی زانین هه می ل بن دهستی،
خودانی په یقا «کن» کو هه ر تشتهک بهرامبه وئ
شکهستی، یئ ب تنییه د زانینا چوویی و دهیتدا،
پیدفی ب کهسهکی نینه د بجهئینانا کاراندا، هه ر
تشتهک پیدفی ب وییه و ئه و یئ د سه ر هه می
تشتاندا و هزار سلاف ل سه ر نه خواندهفانی زانا
بن، ئه وئ ژیگریتی موحه ممه د کو ئه گهر په یف
په یف پیز بن و پیکدا بچن، نه شین سالوخه تین
وی بهه ژمیرن و دی ل بهرامبه زانینا وی بهرزه بن
و پاش:

ئه قه کورته نقیسینه که، چاقان قه دکهت،
هزری پوهن دکهت، میشکی پاقر دکهت، نقیسین
یا منه و بهرکهت ژ دهق (المنان) بییه، مه دقیت ب

دروست بیت؟

نوژداری کرنه بنیات بو وی سفری، نه دنازیاری

ژی ههمان کار نه جامدا و میژووناسی و دینداری

ژی... ژ بهر هندی دهمنی نوژدار دهیت و ناخفتن

ل سهر تشته کی هه بیت، دی بیژیت: (ئهف تشته

ژ لاین زانستیقه نه هاتییه سه ماندن و دووپاتکرن)،

ئهری ئه و کیژ زانسته نوژدار ل سهر دناخفتن،

ئه ز دبیزم پشتی قی پیشه کییی ئه م ههمی باش

دزانین نوژداری به حسی چ زانسته کییه

ئهری کیژ زانست دکه قیته د سهر کیژ زانستیدا،

ئیسلام، یان زانستین ماددی؟

ل دهستیکی ئهری زانین یان زانست چیه؟

پشتی چه رخین پونا هییی هاتین و شکه فتا

تاری پوهنبووی، سفره کا مه زن ب نافی زانستی

هاته دانان، و د ناف وی سفریدا ههر که سه ک ل

وی جهی پوینشت یی وی قیای و ئه و پاکر یا وی

قیای و ئه و دانا یا وی قیای و هوسا ئه و سفره

پوژ بو پوژ بی رفره هتر و مه زنتز لی هات، هه تا

کو بیئاگه هییی (الغفلة) ل مروقی دای، مه هند

دیت چاف ده قسین ژ دیتنا وی، پی ژ کارکه فتن بو

ته مامکرنا وی، هه تا کو مه زانی دیتنا وی سفری

ب شیویه کی ته مام تشته کی ب زه حمه ته، ژ بهر

هندی ههر که سه ک ل جهی خو پراوه ستیا

من دقیت ل قیری بیژم ئهری ئه گهر دوو

زانستان ل سهر ههمان کار ناخفتن، ما یا به رئاقله

زانسته کی مروق تیدا شاره زا بکه ته بنیات و

زانستی تیدا نه شاره زا پشتگو هقه به افیژیت؟

بیگومان نه خیر، ل قیری ده رفه تی بدنه من دا

ئه ز به حسی دوو زانستان بکه م کو ئه ز د نافدا،

ئه و ژ زانستین نوژداری و زانستین ئیسلامینه

زانستین نوژداری ب تنی به حسی وان بابته تان

دکه ن ئه ویین گریدای ب له شی مروقیقه، به لی

زانستین ئیسلامی^(۱) گه له ک به رفره هتر و مه زنتز

و به حسی کاروبارین جودا جودا دکه ن د ناف

بیافین جودا جودادا، ههروه سا هنده ک جاران

هنده ک پیژانیین پاست د بیافین زانستین ماددیدا

دیژیت ژ بهر گه له ک ئه گه ران -هنده ک ژ وان

ئه گه ران ئه گه ر خودی حه زبکه ت پاشی دی ژ لاین

منقه هییه گوئن و ب تنی ناخفتنا مه دی ل سهر

نه دیتنا وی سفری ب شیویه کی ته مام بوو

ئه گه ری هندی ئه م ب تنی وی ل بهر چافین خو

بینین ئه قال بهر سینگی مه، هوسا ههر ئیکی

ئه و سفره ب وی تشتی وی تامکری و بیهنکرییی و

دیتی سالوخدا، هه تا کو ئه و چنده ب سهر مه دا

هاتی ئه م بیژین هه ما قی سفری ب تنی ئه قه

یا هه ی

ژ بهر هندی نوژداری ب تنی زانستین

۱ - مه به ستا من ژ زانستین ئیسلامی (فقه، عقیده، احکام، اقتصاد...) نه کو زانستین ماددی.

د بیاقین جودا جودادا ئیسلام و زانستین نوژداری د پیکهفتینه، بو هونو خودایی مهزن دبیزیت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كَلَّمَا تَضَجَّتْ جُلُودُهُمْ بَدَلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾ [النساء: 56] (هندي نهون یین کوفر ب وان ئایهت و وهییا کیتابی و نیشان و هیجهتین ئاشکهرای یین خودی ئینینه خواری کری، پاشی ئهم دی وان کهینه د ئاگرهکید؛ دا ئهو تام بکه نه گهرما وی، ههر جاره کا چه رمی وان هاته سوئن ئهم چه رهمه کی دی دی بو وان گوهورین؛ دا عه زاب و ئیشا وان یا به رده وام بیت. هندي خودییه یی زال بوویه تشته ک ل بهر ئاسی نابیت، و د پښه برن و قه ده را خو دا یی کاربته جه بوویه).^(۳) و د نوکه دا گه له ک یا ئاشکهره و دیاره د ناف زانستین نوژداریدا کو ب تنی پیستی مروقیه جهی هه سترکن ب ئیشانی و ل ده ف مه نوژداران، خرابترین سوئن ئهو ئه فا ئیشان ل گه ل نه، چونکی یا دیاره کو پیست هه می یی هاتییه سوئن

هونو نه یه کا دی، خودایی مهزن دبیزیت

﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمْلُهُ وَفِصْلُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا﴾ [الأحقاف: ۱۵] (و مه شیرت ل مروقی کریه کو قه نجیی ل گه ل ده یک و بابین خو بکه ت هندي ئهو دساخ بن و پشتی مرنا وان زی؛ چونکی دایکا وی ب زه حمهت ئهو د زکی خو دا هلگرییه، و ب زه حمهت و نه خو شی ئهو بوویه، و ده می هلگرتن و شیردانا وی سیه هه یفن)^(۳) و ههروه سا خودایی مهزن دبیزیت: ﴿وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ﴾ [البقرة: ۳۳۲] (و یا پیدفیه ل سهر دایکان کو دو سالین ته مام شیری بده نه بچوپکی خو بو وی یی بقیث شیردانا زاروکی بکه ت)^(۴) و ئه گهر یا دیاربیت کو هه لگرتنا زاروکی د ناف زکی دایکید ل گه ل شیردانی (۳۰) هه یف بن و شیردان ب تنی دوو سال (۲۴ هه یف) بن، دی بو مه دیاربیت کو کی مترین ده م بو هه لگرتنا بچوپکی د ناف زکی دایکید دی بیته ۶ هه یف و ئه فیه زی نوکه راستیه کا زانستیه کو نینه زاروکه ک بشیت بزیث ژ ده رفیه زکی دایکا خو هه تا کو دگه هیه (AGE OF VIABILITY) (ژیی ژیانگیری) یی کو ئهو ژیه (۲۲-۲۴) هه فتنه کو دبه (۶) هه یف^(۵) و گه له هه هونو نه یی دی زی یین

۲ - ته فسیرا ب ساناهی، ته حسین ابراهیم دوسکی.

۳ - ته فسیرا ب ساناهی، ته حسین ابراهیم دوسکی.

۴ - ته فسیرا ب ساناهی، ته حسین ابراهیم دوسکی.

ههين، بهلئ ئهفه بهسن

هشيار بوو و (۷) قهسپين عهجوو خوارن، د وئ

پوژييدا نه چ ژههر زيانئ لئ دكهن و نه ژي چ
سحر)).^(۷)

كهسهك دئ بيژيت ئهگهر ب راستي هويايه
و ههوه باوهري ب قئ چهندي ههيه ئهز قهبي
ههوه دخوازم هوين بشين ژههرئ قهخون پشتي
خوارنا قهسپان

و ب راستي ژي ئهوي قئ چهندي دبيژيت
مروڤ دزانيت خو ستوينين ئيسلامئ ژي نزانيت،
بوچي؟

ل دهستيپكي ئهري ما يا بهرئاقله مروڤ
بچيته ل بهر دهري كهسهكي گهلهك زهنگين د
ناق قهسرا ويدا و بيژيتي: (ههتا هندهك پاران
نهديه من، ئهز باوهرناكه تو يئ زهنگيني)؟ پا
(ولله المثل الأعلى) چهوا تو هزردكه دئ خودايئ
مهزن حاشا نهچاركه ي كو قئ چهندي بو ته
بكهت؟ بهلكو ئهفه تشتهكه ب دژي مهره مپاقرئ
(إخلاص) ييه

و ژ بلي قئ چهندي ما تو هوئا هزردكه ي
پيغه مبهري (سلاقين خودئ ل سهر بن) بهحسي
وي ژههرييه ئهفا نوكه ل كارگه هان و د ناق جهين
تايه تدا دهيتته دروست كرن؟

بهلئ ئهگهر زانستين ئيسلامئ و زانستين
نوژداري شووكا وان ل ئيك پويبار نهكهفت و پهيفا
وان پيكنهكهفت و ئه نجام جودابوون و هزر دوودل
بوون و بيرتيژ ئاسئ بوون، ئهري هينگئ دئ چ
چييت؟

من دقيت بدهمه دياركرن، كو نينه ئايه ته كا
قورئانا پيروز يا ئاشكهرا يان فهرمووده يه كا صهحيح
و ئاشكهرا ههبيت ب دژي ئيك قهكولينا زانستين
نوژداري بيت كو ئه و قهكولينه هاتبيته سهلماندن
و دووپاتكرن و ئهف قهبخوازييه دئ يا بهردهوام
بيت ههتا وي پوژا زانينا مروڤان لئ رادوهستيت،
چونكي سهروكانيا ههمي زانستان ئيكه و يا ژ
دهف ئيكه هاتي، ب تنئ يا گرنگ نوكه ئهوه ئهم
بزائين دئ چهوا سهردههريي ل گهل پيكنهكهفتنا
وان كهين؟

ل قيرئ مه ب تنئ سي كاودان يين ههين:

زانستين نوژداري د دروستن^(۸) و ئهم شاش يين

د ئيسلامئ گههشتين

موونه يهك: پيغه مبهري (سلاقين خودئ ل سهر
بن) دبيژيت: ((ههر كهسهكي ههر پوژ سپيدي

٦ - دقيت ئه و قهكولينا زانستين نوژداري ١٠٠٪ يا سهلماندي و دووپاتكري بيت ههتاكو ئهم بشين بهري خو بدهينه تيكتسي ئيسلامئ، پاش
ئهگهر خودئ هز بكهت دئ دهينه دياركرن ئهگهر ئهم نهسهلمينين و دووپات نهكهين، دئ چ پويدهت.

٧ - صحيح بخاري (٥٤٤٥، ٥٧٦٨، ٥٧٦٩، ٥٧٧٩) وصحيح مسلم (٢٠٤٧، ١٥٤، ١٥٥).

ژ بهرهندي نه تيگه هشتنه کا دروست بو
 ئيسلامی قی جوداهيی د نافهرا زانستين نوژداری
 و ئيسلاميډا دروستدکته

و پستی چهند سال چووين مه هند ديت ژ
 - هيشتا فه کولينين زانستين نوژداری د وی
 بابه تيدا نه هاتينه سه ماندن و دووپاتکرن:

موونه يه که: پيغه مبهري (سلاقين خودی ل سهر
 بن) ديژيت: (هه می کهس ژ زارو کين ئاده می
 سلاقي ل بن) يين هاتينه دروستکرن ژ (۳۶۰)
 گه هان...^(۸)

پستی مه نه فه ژ پيغه مبهري (سلاقين خودی
 ل سهر بن) گوھليووی، بو مه هه يه ئه م ل
 زانستين نوژداری ژ پرسيار بکه ين ئه ري راستی ژ
 مه مرو فان (۳۶۰) گه هه هه نه؟

و پستی ليگه پيانه کا دريژ مه ديت کو (۳۶۰)
 گه هن و مه نه فه چنده ژ ژيده ره کي (چيني) يی
 که فن ئينادهر، هزارا خو بکه نه فه مه شاشيه ک ژ
 ئيسلامي ئينادهر و موسلمان گه له ک بو خو ددانن
 و ديژن که سه ک نه شيت چ شاشيان ژ ئيسلامي
 بيئيت هه و هو سا نه فه سهری (۱۴۰۰) سالايه
 ئه م قی شاشيی بو خو دکه ينه به لگه ل سهر

تشتی يان نه بوونا وی دووپاتبکته:
 موونه يه که: خودايی مه زن ديژيت: ﴿الَّذِينَ
 يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي
 يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ...﴾ [البقرة: ۲۷۵]
 (ئه ويين ريبايي دخون ل ئاخره تي ژ قه بران
 رانابه نه وه کی وی نه بيت ئه وي دين ي شهي تانی
 ده سترکريی...)^(۹)

۸ - صحيح مسلم (۱۰۰۷).

۹ - Author Correction: Speed-dependent and mode-dependent modulations of spatiotemporal modules in human locomotion extracted via tensor decomposition.

<https://www.nature.com/articles/s41598-022-21615-4#:~:text=The%20human%20body%20possesses%20360%20joints%20and%20more,are%20necessary%20to%20achieve%20the%20desired%20motions%201.>

۱۰ - ته فسيرا ب سانهی، ته حسين ابراهيم دوسکی.

هه تا كو خو ل هيڤيا زانستين نوژداري بگريڻ
دا بهيت و قى چهندي بسهلمينيت و دووپاتبكهت؟
و بوچى ئەفه كارى زانستين نوژدارى نينه؟

بهرسف:

ما زانستين نوژدارى نه زانستين ماددينه؟
بى گوڤمان بهلى، ئهري ما ئەجنه دكهفنه د بن
زانستين مادديشه؟ بى گوڤمان نهخير، چونكى
هه بونا ئەجنهيان
غهييه، ئەفجا زانستين
نوژدارى نهشين هه بوون
يان نه بونا ئەجنهيان

ئەرى ما ژ كيشه كارى زانستين نوژداريه
ماين خو د ئەجنان بكهت، هه تا كو خو ل
هيڤيا زانستين نوژدارى بگريڻ دا بهيت و قى
چهندي بسهلمينيت و دووپاتبكهت؟

بسهلمين و دووپاتبكهت

و ئەگەر ئيك بيژيت مانى تو يى ديبيژى
ئەجنه دچنه د ناف لهشيدا، ئەفجا وان كارتىكرنه كا
ماددى يا ل سهر مروقى هه، كارتىكرنن ماددى
دكهفنه د بن زانستين مادديشه و فهكولين ل سهر
دهينه كرن، پا چهوا تو ديبيژى ئەجنه ناكهفنه د
بن زانستين مادديشه؟

بهرسف:

ئەري ما خودايى مەزن كارتىكرنه كا ماددى

ئانكو ئەجنه دچنه د ناف لهشيدا؟ ل قيرى
ههر جاره كا ته ئەف پرسياره ژ نوژداره كى كر كو
ب تنى يى د كارى خو دا تايه تمه ند بيت، بهرسفا
ژ ههميان جوانتر ته گوھليبييت دى ئەفه بيت:
(ژ لايى زانستيه ئەف تشته نه هاتيه سهلماندن
و دووپاتكرن) و هه ما ژ نوژدارى دى بگه پرە ئەفى
ديبيژيت: (ئەفه ب تنى ئاشوپه كه)، ئەز ديبيژم
نوكه ئەز و تو باش تيدگه هين كا نوژدارى به حسى
كيژ زانستيه، ئەري ما ئيسلام ژى ناھيتە هژمارتن

زانست و زانين^(۱) و ئەز
باوهرناكهم كه سه كى ب
ئاقل هه بيت و بيژيت:
(نهخير، ئيسلام نه

زانسته)، ل قيرى بهرسف دى ئەفه بيت، پا چهوا
ژ لايى زانستيه ئەف تشته نه هاتيه سهلماندن و
دووپاتكرن ئەگەر ئيسلام ژى وهك زانست بهيتە
دانان؟ چونكى ئەف تشته ل دهف زانايين ئيسلامى
ب قورئانا پيروژفه يا هاتيه سهلماندن و دووپاتكرن
بهلى دا ئەم بهيىن و ئاخفتنا نوژدارى
دروستبكهين و بيژين: (ژ لايى زانستين نوژداريه
ئەف تشته نه هاتيه سهلماندن و دووپاتكرن) و ل
قيرى بو من ههيه بيژم ئەري ما ژ كيشه كارى
زانستين نوژداريه مايى خو د ئەجنان بكهت،

۱۱ - مەبەستا مە ژ پەيڤا زانست ئەوه ئەفا دكهفنه بهرانبەر پەيڤا (علم) ب عەرەبى، چونكى ئيسلام ژى دهيتە هژمارتن زانست و زانين و دهيتە هژمارتن ژ زانستين فهگوهاستى نه يين تهجريبى، ههروهكى (ميژوو، زمانزانى...) و يا هاتيه فهگوهازتن ژ دهف خودى - ئەگەر خودى جهزبكهت ئەف بابەته دى د ئاخفتنن مە يين بهيتدا پتر هيتە پوهنكرن - ئەفجا چهوا نوژدار پەيڤا زانست ب تنى بو زانستين ماددى بكاردينييت!

د دونيايدا نينه؟ بى گۆمان بهلى، پا كا بو من
زانستين ماددى بكه بهلگه ل سهر هه بوون يان
نه بوونا خودى!

پشتى قى گهنگه شه يى هه ميين پرسيارا ژ
هه ميان گرنگر نوكه بهيتنه كرن نه قهيه، ئهرى
كى دى بيتنه دادوهر ل سهر يى دى، زانستين
نوژدارى، يان ئىسلام؟

(و ئه گهر خودايى مەزن ژى دريژ كر و هزر
به رفره ه كر و فەرمان ل به نيى خو كر، دى مه
ئاخفتنه كا كوير و دوير هه بيت ل سهر قى بابته)

ئه گهر ئيك بيژيت زانستين نوژدارى، بو من
هه يه ئه ز بيژم بوچى؟

ب تنى ب كورتى من دقيت بيژم: زانستين
ماددى نابنه بنيات بو تشتين غه يى چ د له شى

باوهر دكه م به رسف دى ب تنى ئه فان خالان
قه گريت:

مروفيدا بن يان نه، ژ بهر
هندى نه يا به رئاقله ئه م
تشتين غه يى هه بوون و
نه بوونا وان ب زانستين نوژداري شه گريده ين

ئىسلام نه هاتيه دا كو
نوژداريى نيشا مه بدهت،
به لكو ئىسلام ب تنى ل سهر
بابه تين پرووحى دئاخفيت، ههر ل ده ستىكى
كىماتيه بو ئىسلامى كو تو ب زانستين نوژداري شه
گريده ي و چينابيت تو ئىسلامى بكه يه ريگر د
هه بوونا زانستى و ئازاديا زانستيدا

هيشتا نموونه يى دى ژى يىن ل سهر قى
چه ندى هه ين، بو نموونه (مروفي قورئانا پيروژ ب
نه خو شيفه بخوينيت ئهرى وه ك زانستين نوژدارى
هاتيه سه لماندن و دووپا تكرن كو مفاى ل نه خو شى
دكه ت؟ ئه قه ژى ههر تشته كى غه يييه ئه قجا
چه وا دى بو ته ب زانستين نوژدارى سه لمينم و
دووپا تكه م؟!)

ئه قه تيكه لكرنا راستييه ل گه ل شايى دا
كو مروفي هو سا هزر بكه ت هه مى راستيه
(ئىسلام نه هاتيه دا كو نوژداريى نيشا مه

ئه ز باوهر ناكه م ژ بلى فان ههر سى
كاودا نين مه گو تين كاودانه كى دى ژى هه بيت كا
بوچى ئىسلام و زانستين نوژدارى هنده ك جارن
ريكنا كه فن

بدهت) ئه قه ئاخفتنه كا دروسته، ب راستى ژى
ئىسلام نه هاتيه دا كو نوژداريى نيشا مه بدهت،
خو قورئانا پيروژ نه پهرتووكه كا نوژدارييه، ئه قجا
ئهرى پا ئىسلام هاتيه چ بكه ت؟ به رسقا وان:
(ئىسلام ب تنى ل سهر بابته تين پرووحى دئاخفيت) و

ٺاها ٺهڙهيه يا شاش، بهلي ٺاخفتنا شاش چ جارن
 ب تنن ناهيتو وهگرتن، دڦيت مروڦ بهري وي
 راستيه کي بيڙيت پاش ٺه نجامه کي شاش بکه ته
 به لگه ل سهر وي راستيي

و پشتي ٺينانا في به لگه ي ژ لاي منقه،

نه خير، به لکو ئيسلام يا هاتي دا کو
 کاروباري مرؤفان ل دونياي و ٺاخره تي ژي ب
 ريقه ببهت و کا چ ل سهر وان پيدفييه ل دونياي
 و ٺاخره تي ژي و هنده ک ژ وان کاران ب بابه تي
 نوژداری ژي ڦه د گريڊاينه، ژ بهر هندي دوير کرنا

ئيسلامی ژ بابه تي نوژداری
 بيتاقلبيه که و نه زيده تر

(هه ل دهستيکي
 کيماسيه بو ئيسلامي کو
 تو ب زانستي نوژداري ڦه گريده ي) ٺه ڦه چنده
 راسته، کيماسيه بو ئيسلامي، ژ بهر هندي من
 ٺه ڦه چنده نه کرييه، به لکو من زانستي نوژداری
 ب ئيسلامي ڦه گريڊان، (و چينابيت تو ئيسلامي
 بکه يه ريگر دهه بونا زانستي و ٺازاديا زانستيدا) و
 پشتي گوٺنا راستي جار ه کا دي دڦيت ٺه نجامه کي
 شاش بهيٺ دا کو هزارا شاش بگه هيت

دروست و ٺه حکامي دروست، مانه تشتي گريڊاي
 ب دونياي ڦه نه؟؟ بي گوٺان بهلي، پا چهوا ئيسلام
 ل سهر ٺه ڦان تشتان دٺاخفيت؟

ژ بهر هندي تيگه هشتا فهرموده يي ب
 شيويه کي دروست گه لک گه لک يا فهره و
 بوچي ده مي ٺه م پيدفي ب کارٺينانا دهرمانه کي
 ديين ٺه م شيره تا نوژداری وهرديرين، بهلي ده مي
 پيدفي ب تيگه هشتا فهرموده يه کي ديين ٺه م
 شيره تا زانايي ئيسلامي وهرناگريين، به لکو ٺه م
 مي شکي خو دکينه دادوهر ل سهر تيگه هشتا
 فهرموده يي، ما ٺه ڦه تشته کي بهر ٺاقله؟

و ب راستي ژي ب تنن فهرموده يه ک تيڙا
 ژ نافبرنا في گوٺاني هه يه، ٺه و ژي پيغه مبه ر
 (سلاقيين خودي ل سهر بن) ل جهه کي ديڙي ته
 سه حاييان: (هوين باشت کارين دونياي خو

كارى ئىسلامى نىنە بەركا خو بھافىتە زانستىن ماددى، چونكى ئىسلام بەھرا پتر ل سەر غەيىيى دئاخفىت، ژ بەر ھندى ئەگەر تىشتەكى غەيىيى گۆت ئەم دى وەرگىن، بەلى ئەگەر بەھسى تىشتەكى ماددى كر ئەم ب دروست نادانين ھەتا كو زانستىن نوژدارى دسەلمين و دووپاتدكەن خۇدانى قى پستەيى ھەروەكى يى دى ھەردكەت كو ئىسلام نە تىشتەكى كىياري (عمل) يە، بەلكو ب تىنى بو پرووھى ھاتىيە خوارى و ل قىرى ئەز دى بەھسى دوو ئەگەرەن كەم كو ئىسلامى ژ بەر ھندى ل سەر زانستىن ماددى ئاخفىت:

ئىك: ھەبوونا وان بو ھندى بوويە دا كو ئىسلام چارەسەرىيەكى بو وى نەخوشىيا ماددى بىنيت، ژ بەر ھندى موسلمان دھاتنە ل دھى پىغەمبەرى (سلاڧىن خودى ل سەر بن) و نەخوشىيىن خو بو وى دگۆتن و پىغەمبەرى ژى (سلاڧىن خودى ل سەر بن) ب وان تىشتىن وى دەمى ل بەر دەستىن نوژدارى بو وان ل چارەيەكى دگەريا، وەكى: خوارنا قەسپان، پەرەشكان، ھنگقىنى و گەلەك تىشتىن دى

دوو: بەھسكنا وان پىزانىيىن ماددى ب شىوہيەكى دروست ژ لايى ئىسلامىقە د ژىنگەھەكا وەكى ژىنگەھا جاھلى يا كەفندا، بەلگەيەكە ل

سەر راستىيا ئەفى ئايىنى، ژ بەر ھندى پىزانىيىن جوړاوجوړ د قورئانا پىروژ و فەرموودەياندا دەربارەى زانستىن جودا جودا يىن ماددى ھەنە و چونكى ئىسلام بو ھەمى مروڤان يا ھاتىيە ھنارتن، ئەو يا ھاتىيە ھنارتن بو نوژداران ژى و نوژدارەكى وەكى من ئەگەر ب تىنى بەلگەيەكى نوژدارى بىنيت د ئىسلامىدا، ل دھى وى دى ب بھاتر بىت ژ(۱۰۰) بەلگەيىن زانستىن دى، وەكى: (فىزيا، ميژوو، فەلەكناسى، جيولوجى...) چونكى من پىزانىيىن تەمام ل سەر وان زانستان نين و ئەگەر بىژى نە، ما پىغەمبەر (سلاڧىن خودى ل سەر بن) بوچى دى وى (مجازفى) ب ئىسلامى كەت و بەھسى(۳۶۰) گەھان كەت؟ ھەر بو ھندى بوويە دا كو بىنە بەلگە ل سەر راستىيا وى و ھەبوونا ئەفان پىزانىيان د ئىسلامىدا بەلگەنە ل سەر ھندى كو پوژەك دى ھىت و ب پىكا زانستىن ماددى مروڤ دى گەھنە فان راستىيان،^(۱۳) ئەگەر نە، ما ئىسلام بوچى دى ھندەك تىشتان كەتە بەلگە ل سەر راستىيا خو و ئەو تىشتە چ جارەن نەھىنە زانين؟! بەلكو يا دروست ئەو زانستىن ماددى و ئىسلام پىكقە كاربەن

ژ بەر ھندى پىدقى ناكەت ئەز باوہرييا خو بكمە د گۆمانىدا و خو ب ئەفى گۆتنى رازى بكمە: (ھەتا نوكة زانستىن ماددى ئەف چەندە نە

۱۳ - ژ بەر ھندى يا فەرە ئەم ئىسلامى دانينە دەستىكى بو لىگەريانى ل ئەفان راستىيان.

سه‌ماندیه و دوویات نه‌کریه)

ئه‌وۆ ئیسلام بو مه‌هنارتی خو‌دانۆ مه‌یه و

ئیسلام د گه‌له‌ک پیزانینۆن نوژداریدا یا شاش و

که‌ته‌لوکا مه‌یا د ده‌ستۆ ویدا، ئه‌فجا ب پشتبه‌ستن
ل سه‌ر چ زانین ئه‌ز دۆ زانستۆن مرو‌فان که‌مه
دادوهر ل سه‌ر ئاخفتنا وی؟ و د ده‌مه‌کیدا وی ئه‌م

نه‌دروسته

مه‌به‌رسقا فۆ گۆمانۆ ل ده‌ستپیکا فۆ

یۆن چۆکرین و وی زانین یا دایه مه

نقیسینۆ یا دای. (۱۴)

ئیسلام د گه‌له‌ک بیا‌فاندا دچیت هه‌تا کو

بریاره‌کۆ بده‌ت، نه‌وه‌کی زانستۆن نوژداری کو
ب تنۆ دشیۆ ل سه‌ر له‌شۆ مرو‌فی بئاخفیت
و د گه‌له‌ک بیا‌فاندا زانستۆن نوژداری پیدفی ب
تشته‌کۆ ده‌ره‌کینه‌دا کو بینه‌دادگهر ل سه‌ر
دروستی و شاشیا وی، ژ به‌ر هندۆ ما بوچی
ئیسلام یا پیکفه‌گری‌دای نابیت ل جهۆ ئاخفتنۆن
مرو‌فان یۆن ژۆکجودا؟

ب تنۆ ئه‌فا من دقیت بیژم ل فۆرۆ ئه‌وه
راسته‌نوژدار باشر کارۆ خو‌دزانیۆ و خودۆ
(سبحانه و تعالی) ب خو‌به‌رۆ مه‌ده‌ته‌هندۆ
کو ئه‌م پرسیارا خو‌ژ که‌سۆن د بواریۆن خو‌دا
شا‌په‌زا بکه‌ین، ده‌مۆ دبۆژیت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ
قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ فَسَلُّوا أَهْلَ الدِّكْرِ
إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ [النحل: ۴۳] (و پرسیارا خو
ژ مرو‌فۆن خودان زانین بکه‌ن ئه‌گهر هات و هه‌وه
تشته‌ک نه‌زانی)، به‌لۆ ئاخفتنا من ل سه‌ر فۆ
چه‌ندۆ بو هندییه‌کو باوه‌ری ب ئیسلامۆ به‌ری
زانستۆن نوژداری ده‌یۆت د وان تشتاندا یۆن ئیسلام
ل سه‌ر ئاخفتی، چونکی ئیسلام ژ لایۆ خودایۆ
مه‌زنقه‌ یا هاتییه‌هنارتن.

ئه‌رۆ ئه‌گهر ئیسلام بشیۆت هنده‌ک تشتان

د له‌شۆ مرو‌فیدا شرو‌فه‌بکه‌ت و دیاربکه‌ت و
زانستۆن نوژداری نه‌شۆن هه‌بوونا وان شرو‌فه‌بکه‌ن
نه‌ژۆ دیاربکه‌ن، ما گۆنه‌ها ئیسلامۆ چییه‌دا کو
بکه‌فیته‌د بن پینمایۆن زانستۆن ماددیقه‌؟ ما ئه‌فه
تشته‌کۆ به‌رئاقله‌؟ بو‌نموونه: (چوونا ئه‌جنه‌یان بو

و ل فۆرۆ وه‌ک لایه‌نۆ دی بو‌من هه‌یه‌ئه‌ز

پیشنیار دویۆ بیژم، ئه‌و ژۆ: «ئیسلام دۆ بیته
دادوهر ل سه‌ر زانستۆن نوژداری» و که‌سۆ به‌رانبه‌ر
وه‌ک لایه‌نۆ دی بو‌وی ژۆ هه‌یه‌بیژیت بوچی؟
به‌رسف:

د ناف له‌شۆ مرو‌فیدا)

ئه‌رۆ ئه‌گهر ئه‌م بیژین دۆ ئیسلامۆ ژ ناف فۆ

هاوکیشه‌یۆ پراکه‌ین، ئه‌رۆ زانستۆن نوژداری دۆ ژ
کاریگه‌رییا هه‌می تشتۆن ده‌ره‌کی ئازاد بن؟ ئه‌رۆ
ئه‌فه ئاشۆپه‌که‌یان راستیه‌که، (ئه‌گهر خودۆ

حەز بکەت بابەتی نڧیسینا بھیت دی ل سەر قی
چەندی بیت) و بەرسف ب کورتی نەخیر، ئەقە
گەلەك ژ راستیی یا دویرە، ژ بەر ھندی بلا ئەو
تشتی دچیتە ل سەر زانستین نوژداری ئیسلام بیت
ل جھێ پیکداکەفتنا ھزری ن مروغان.

ب قی چەندی مە زانی کا زانست چییە
و ئەرێ ما یا بەرئاقلە بیژین ئیسلام نە زانستە؟
و بوچی نە یا بەرئاقلە زانستین ماددی بکەقنە د
سەر ئیسلامیدا.

ب قی چەندی دی پەیقین خو ب دووماھیک
ئین و پستەیا دووماھیی نڧیسین و بیژین:
"داخوای ژ خودایی مەزن دکەین مە ھەمیان
بەرەف راستییقە بەت".
والحمد لله رب العالمین

نقیسین : د. سیبان سعید شرو
وهرگیران: م. بیوار شورهش بهربهارن

زالدہستییا زانستگه رایبې: دهمې زانست سنوورپن خو دهربازدگهت

پېشنه کی:

هندهک زانا یان فقه کولهر ب شیوه یه کئی گشتی و

خو هندهک که سین ژ دهرقه ی بیافئ زانستی ژي
به رهف پیگافه کا گه لهک ژ وی دویتر ژي بچن،
ئو و هسا ددهنه دیارکرن کو ژ لایئ بنه مایقه
زانستی چ سنوور نین، و هیشتا دیژن ژي ژبلی
زانستی ب تنی، نه ههستا رهوشتی یا ساخلم، و
نه باوه ریپن ئایینی، و لوژیکي میتافیزیقی، دشیئت
زانیاریان ل سهر راستیې (واقع)ی بدهنه دهست.
و ب دهرپړنه کا دیت، ئو زانستگه رایبه نه ب تنی
زانستین سروشتیېن وه کی: (زانستی زینده وهرزانی،
فیزیا، کیمیا، زانستین ئه ردی و ستیرناسی) ل
به رچاف وهردگرن، به لی دیژن پیدقییه زانستین
سروشتی ل گه ل زانستین ژانی یین وه کی
زانستین جفاکی: (زانستی جفاکناسی، و ئابووری،
و زانستی کارگیری (ب پښه برنئ) زانستین سیاسی،

زانست ئیکه ژ کویترین دهستکه فتین
مروفايه تیې، کو ریکه کا بهرنامه کری بو تیکه هشتا
جیهانا سروشتی و پېشقه برنا ته کنولوژی و جفاکی
پېشکیشدکته. زانست ب پشته ستنا خو یا ل سهر
به لگه یین ئه زموونی، و ئه زموون و هزرکړنا په خنه یی
دیار و جودا دبیت، کو شایه فهدیتنن گوهوړینکار
د بیافین جودا جودا یین وه کی نوژداریی و
ههتا فیزیاییدا بکته، و ل گه ل هندئ هندهک
جاران ل گه ل زانستگه رایې دهپته تیکه لهکرن،
و ئو ههلوپسته کئ فلهسه فیه کو بهرنامه کارییا
زانستی و لوژیکي وه کی دادوه ریپن ئیکانه ل سهر
راستیې بلند دکته، و پتریا جاران شیوه یین دیت
یین زانین و فقه کولین ب پشتگو هغه دهافیزیت و
دویردئیخت، ههتا وی راددهی کو بوویه ئه گهر

دهرووناسی، و زانستی مروّفناسی) و زانستین مروّفی یین وهکی: (زمانفانی، و دیروک(میژوو)، زانستی شوینواران، فلهسهفی) بهینه ههقهبرکرن.

ئهف گوتنا ل خوارئ ژ دیروکنقیسی ئهمریکی (ویلیام پروفین) وئ چهندي دياردکته

زانستگهرايی دشیت بگههته کیژ پلهیا توندپهویی، دهمی وهسا دياردکته کو زانستی ههقههرخ وئ دیتنی ل سه مه دسهپنیت ئهوا دبیزیت

ههبوونا مروّفی چ پامان بو نینه: (وهرگرتا ژ پروفین ۲۷-۲۹، ۱۹۸۸)

((زانستی نوی ب شیوهیهکی ئیکسه ئامازهیی ب وئ چهندي دکته کو جیهان ب شیوهیهکی توند ل دویف بنهمایین میکانیکی هاتییه ریکنئخستن، ب چ شیوهیان چ بنهمایین ئارمانجدار د سروشتیدا نین، و چ خودا یان هیزه کا چیکه(دیزاینکه) نین کو د شیاندای بیت ب ریکا ئهقلانییهتی بهینه فهدیتن. زانستی نوی ب شیوهیهکی نهراستهوخو دبیزیت چ یاسایین رهوشتی یان رهوشتین رهسن و بنیاتی نین، و چ بنهمایین رینیشاندهر یین رهها بو جفاکی مروّفی نین، بوونهوهرین مروّفی ب تنی هندهک ئالافین ب شیوهیهکی سهیر ئالوزن، و دهمی ئهم دمرین و ئهم ب دویماهییک دهیین، و

چ هیفی ب ژيانا ههروههر نین، و هندی ئازادیا هیژاپاردانی(الإرادة)یه وهکی ب شیوهیهکی چاقلیکرن و بهربهلاف هزر ژئ دهیته کرن -ئهو ئازادییه یا کو د بکارئینانا هندهک ههلبزارتین نه ب زوړی و نه پیشبینیکی د نافهرا ریکیین کاری یین پیگوهوړ یین د شیاندای ههما هوّسا ب

سادهیی نین، و چ پامانین رهها بو مروّفی نین))^(۱)

و د شیاندایه ههلوئیستی (پروفینی) -کو ههلوئیستی

زانستگهرايیه ب شیوهیهکی گشتی- بو پینج دانپیدانهکرن(إنکار)ان بهیته کورتکرن:

۱- چ ئارمانج بو سروشتی نین.

۲- و چ خودا نین.

۳- و چ بنهمایین رهوشتی نین.

۴- و چ ههبوون بو هیژا بریاردانی(الإرادة) یا ئازاد نین.

۵- و چ ههبوون بو ژيانا ههروههر (بیی دویماهییک) نین.

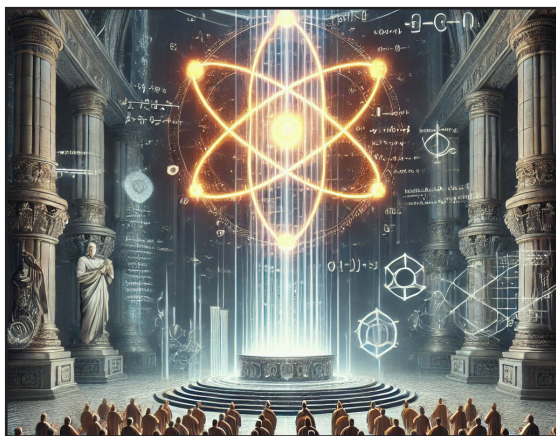
ههقدژی ل قییری ئهوه ئهف پینج دانپیدانهکرنه نهشین بنه هندهک دانپیدانهکرتین زانستی وهکی (پروفین) و زانستگهرايی دياردکهن، و کس

۱ - Provine, Williamn.1988. "Evolution and the Foundations of Ethics." Marine Biology Laboratory Science 3: 25-29.

به لگه یین وه سا پیشکیش دکهت نه ژي ئاماژه یی
ب به لگه یه کی وه سا ددهت، و وه سا دیاره ئه
دانپیدانی دکهت، و ب شیوه یه کی ئاشکرا، کو چ ژ
وان به لگه یان نین، ده می دبیزیت: ((زانستی نوی
ب شیوه یه کی ئیکسهر ئاماژه یی دکهت)) و نابیزت:
((ب شیوه یه کی ئیکسهر دسه ملینیت)).

زانستگه رایي (پیناسه یه کا کورت):

رهد و ریخالین زانستگه رایي بو نافکرنا ئوکامی
دزقرن، و ئه و ژ نه زمونی یا رادیکالی یا هیومی
دزیت و ده رکه فیت، و پشتی ده ربازبونا د
گه شینیا چه رخی پونا هیی (روشن گه ریی) و
ئه و بارودوخ و سه روبه ری فیه سو فی فره نسی
(ئوگست کونت) یدال چه رخی هه قدی دامه زراندي،
و ل چه رخی بیستی د ناف ئه ندامین باز نه یا
(فیه نا) دا د بارودوخ لژیکیدا گه هشته گویتکا
خو یا هزری، ئه و کو شیوه یی ئیکانه یی ئارمانجا
زانینا باش د زانینیدا دبیت و نه زمون (تاقیکرن) ی

دبیت پیقه ری ئیکانه یی گرنگیا زانینی. د نافه را

نه شیت وه سا بده ته دیارکرن کو ئه و د زانستینه
ب وی پامانی کو د شیاندایه ژ لای زانستیقه
بهینه سه ماندن و دووپاتکرن یان بهینه په دکرن.
و چ زانستین نه زمونی (تاقیگه یی) وه کی:
(زینده وه زانی، فیزیا، کیمیا) نه شین ئیک ژ وان
پینچ دانپیدانه کرنا ب سه ملینیت یان په دکهت،
به لی پال گه ل هندئ هیشتا ئه و دانپیدانه کر نه یین
هه یین و د به رده وامن، و ب شیوه یه کی به رفره ه ژي
د به ربه لاقن، ب هاریکاریا نه قلییه تا سه رقه سه رقه یی
یا مروقی هه قچه رخ ئه وی وه سا دده ته دیارکرن
کو هندی هزر و بیر یان بیر و باوه ر (یین نه
ههستی یین نه نه زمونکری) نه ئه ویین مروقی
هه لدریت د سروشتی خودا د زانستینه، چنکی
ئه و باوه ر دکهت کو چه ندین هزر و بیر و بیر و
باوه ر ئه ویین ده قین خه لکی (النصوص الشعیه) ل
سه ر تورین جفاکی و یان میدیا خه لکی دهینه
پیشنیارکرن و پیشکیشکرن هنده ک راستینه کو
زانستی ب شیوه یه کی موکوم (پهدا هیلای) ب ریکا
شیوا زین خو یین فه کولینی یین نه زمونی یین
سه ماندین. ژ به ر هندئ د نافه را هه ر ده مه کی
و ئیکی دیترا دی بینین که سه کی زانستگه رایي
دی ده رکه فیت و ئیک ژ وان پینچ دانپیدانه کرنا
دووباره کهت و ب ساده یی بی پیشکیشکرن چ
به لگه یه کی زانستی ب شیوه یه کی ژ شیوه یان
جه ختی لی دکهت. خو (پرو فین) ب خوژی، د وی
گوتارا ئه ف دانپیدانه کر نه تیدا راگه هاندین، نه چ

چەرخیڭ نوزدى و بىستىدا، ماركىسىزمىڭ لايى ئايدولۇجىقە يارى ب زانستى كر، و وهكى كهفيل (گهره نىكار) هكى چ گهنگه شه تىدا نه ههين بو نامه (أطروحة) يىڭ خو يىڭ ماددى پىشكىشكر^(۲).

ب- هندى ئاريشه يىڭ فەلسەفەنە هندەك ئاريشه يىڭ زانستىنە و ئەگەر وەسا نه بىت نابىت ب چ رەنگىڭ دىتر سەرەدەرى ل گەل بهىتە كرن^(۳).

و فەرھەنگا (كامرىچ) يا فەلسەفە

و فەرھەنگا ئوكسفورد زانستگه رايى پىناسه دكەت كو: ((ئەو زاراقە خرابكارىيەكى ب خوۋە دگريت، و ژبەر وى چەندى، دبىت نه يا دروست و گونجاي بىت كو شوۋە كرنەكا سادە ب تنى يا بۆچوونىڭ وان كەسان هەبىت يىڭ دبىت بكهفنه بەر وى توهمة تى. د فەلسەفەدا، پىگىرىيا ب ئىك يان ژ ئىكى پتر ژ وان بنەمايان

ژ وان گوتنىڭ بىبەلگە ئەو: كو زانستىڭ سىرۇشتى ئىدەرپىڭ ئىكانه يىڭ زاننىڭ (پاستىيى)نە

ژىدەرپىڭ ئىكانه يىڭ زاننىڭ (پاستىيى)نە، و تىتىڭ ئىكانه يىڭ مە مافىڭ ھزرى ھەي

مروۋقى دىخىتە بەر توهمة تا زانستگه رايىڭ:

أ- هندى زانستى بو تىگە ھىشتا وى جىھانا ئەم تىدا دژىڭ ژ ھونەرەن گرنگترن، يان ھەتا خو ژ ھەمى تىتىڭ كو ئەم بو تىگە ھىشتا وى د پىدقى ژى.

ب- پىياز زانستى ب تنى ژ لايى ھزرىقە يا پەسەندى (قەبولىكرى) يە، ژبەر وى چەندى ئەگەر ھونەرەن بقتى بنە پشكەكا پەسەن ژ زاننىا مروۋقايە تىيى پىدقىيە ئەو قى پىك و پىيازى بگرن

تايەتمەندىيىڭ وى ژ زانستى بهىنە ھەلسەنگاندىڭ^(۴) وىكارىيىڭ

۲ - Kekes, John. The nature of philosophical problems: their causes and implications. OUP Oxford, 2014. Ch. 4.

۳ - Honderich, Ted, ed. The Oxford companion to philosophy. OUP Oxford, 2005. P. 814.

۴ - Audi, Robert, and Paul Audi, eds. The Cambridge dictionary of philosophy. 3rd Edition. Cambridge: Cambridge university press, 2015. P. 960.

هندی زانسته د چارچووفه‌ی وی یی گونجايدا
تیگه‌هشتن بو دهیته کرن، ئالافه‌کی نه ئاسایی
بو پیشفه‌برنا زاینی و باشتکرنا ژيانا مروّفایه‌تی
دروستدکته، و ل گه‌ل وی چهندي پیدفیه ل گه‌ل
فهلسه‌فی و زانستین دیت یین مروّفی و بیافین
دیتر بهیته تهمامکرن بو چاره‌سهرکرن ئالوزیا
تہمام یا هه‌بوونی، د راستیدا، نه‌راستی (دروو)
ا زانسته‌گه‌رايېن یا د نه‌شیانا وی یا بو تیگه‌هشتنا
وی تهمامکارییدا. د فی گوتاری و گوتارین بهیت د
هژمارین بهیت یین گوڤاریدا - نه‌گه‌ر خودی هز
بکته - نه‌ز دی ئامازهی ب هندەك نموونه‌یین بی

وه‌کی هه‌می که‌س دزانن، ده‌می بو‌ریی
نیزیک، هی‌رشه‌کا نوی، و هندەك جارن یا دژوار
و توند ب نافئ زانستی، و ل سهر باوه‌ریپیناننا
ئاینی ژ لایی زانسته‌گه‌راییه‌ ب خوڤه‌ دیت،
ئه‌وا فه‌یله‌سوڤی به‌رنیاس (ئه‌نتونی جرایلینج)
وه‌کی ((ئیک ژ خرابترین ژه‌ریین کو کاروبارین
مروّفایه‌تی ژه‌راوی دکهن))^(۶) وینه‌کری، به‌لی
پا (ریچارد دوکینز) ی وه‌سا سالوڤدا کو ((ئیک
ژ مه‌زترین خرابیین جیهانییه، و ئه‌و وه‌کی
ڤایروسی خوریکایه، به‌لی پا یا بزه‌مه‌ته بهیته
ژنافرن))^(۷). و کومه‌کا ژ شوڤه‌کاریین جه‌ماوه‌ری
ئه‌و بوچوون وه‌گرتن و بازارگه‌رمی و به‌لافکرن
بو کر، ده‌می کو د پروومانا (تاعون) یا (ئه‌لیبرت
کامو)یدا زاناین ئاینی وه‌کی مشک وینه‌کری
ئه‌و مشکین کو په‌تایا بیر و باوه‌ریین ئاینی د
ناف گه‌نجاندا به‌لافدکهن. د راستیدا، زانسته‌گه‌رای
نوینه‌راتیا زیده‌رویییه‌کا فه‌لسه‌فی دکته یا کو
شاش د پۆل و سنوورین زانستی دگه‌هیت، و د
جه‌ختکرنا سه‌رکه‌فتنا فه‌کولینا زانستی د هه‌می
بیافاندا، زانسته‌گه‌رای ب کیمکرنا زه‌نگینیا ئه‌زموونا
مروّفایه‌تی و دویریختستنا به‌ریخودانین ب بوها
ژ بسپورین دیتر خو دئیخه‌ته د مه‌ترسییدا.

باوه‌ر(ملاحدة)ین زانسته‌گه‌رای ده‌م و دی ب ریکا

۵ - James Le Fanu, Book Review, Brain, Volume 133, Issue 12, December 2010, Pages 3806-3809, <https://doi.org/10.1093/brain/awq317>

۶ - Dawkins, Richard. «Is science a religion?» The Humanist 57, no. 1 (1997): 26-29. P. 26.

پرسیاران، زانایي گيانه‌وهران يي نافدار (جی جی سی‌مبسوڼ) بابه‌تی هو‌سا دروستدکته و دبیزیت: ((ټه‌و خالا نه‌و من دقیت پږه‌نېکه‌م ټه‌و کو هه‌می بزاقین به‌ری سالا (۱۸۵۹ز) بو به‌رسفدانا قی پرسیارې چ بهایي خو نینه و ټه‌م دی د بارودوخه‌کي باشترا بین ټه‌گر ټه‌م ب ته‌مامی وان پشتگو‌ه به‌افیزین))^(۷)

باش به‌ری خو بده‌يي، که‌سی زانستگه‌رایي ټه‌گر خو کی بیت ژي ل ده‌می ټاخفتنا خو یا ده‌رباره‌ی پرسین هه‌بوونی و په‌وشتی ټه‌وین بو مرو‌فایه‌تیی دگرنګ چ به‌لگه‌یان پیشکیش ناکه‌ت و نائینیت، به‌لی پا چاره‌سهریا ټیکانه یا کو ټه‌و پیشکیشدکته پشتگو‌ه‌هاقیتنا پرسیارین کاکلکی یین ژیانې و مه‌ره‌ما هه‌بوونېنه... و هیشتا. د راستیدا (دوکینز) ب ساده‌ییا فه‌لسه‌فی ده‌یته توه‌مه‌تبارکرن ده‌می بابه‌تین ټه‌و ل پشت سروشتی (میتافیزیقی) و په‌وشتی و بیردو‌زا زانینې به‌حسدکته، پشتبه‌ستنا وی یا زیده ل سهر ټه‌زموونگه‌رییی وه‌کی پیکه‌کا ټیکانه بو زانین و نیاسینا جیهانی پتريیا جارا وی پالده‌ت ټه‌و شیوه‌یین دیتر یین فه‌کولینې په‌دېکته، وه‌کی رامانا هه‌بوونی یان په‌وشت یان جوانییان، ټه‌وین کو د شیاندا نینه ب پیکا تاقیکرنې به‌ینه ټه‌زموونکرن به‌لی پا ل گه‌ل هندې هنده‌ک لایه‌نین ټیکلاکهر و

دیده‌فانکړنا هنده‌ک زانایین دیتر ژ هه‌مان بسپوری نه‌راستی (درو) ا ری‌ازا وان یا زانستی دیارکه‌م داکو چه‌نداتییا وی دره‌وی دیاربیت یا کو ده‌می وه‌سا دده‌نه دیارکرن کو بیر و باوه‌رین وان یین کوره (دوغمائی) و هه‌لو‌یستین وان یین بی‌باوه‌ری ل به‌رامبه‌ر ټایینی د بنیاتدا هنده‌ک هه‌لو‌یستن کو ل سهر هنده‌ک بنیاتین ټه‌زموونی یین په‌ق و موکوم هاتین د پراوه‌ستیانه.

۱- ریچارد دوکینز

ریچارد دوکینز زانایه‌کي زینده‌وه‌زانیا گه‌شه‌کړنیه و شاه‌زایي په‌فتارا گيانه‌وه‌رایه، ب بو‌چوونین خو یین ده‌رباره‌ی ژیرن و نه‌هیلانا ټایینی ژ ناف فیکرنا زانستی و سیاسه‌تا گشتی یی به‌رنیاسه، و ب بی‌باوه‌ره‌کي بنیاتخواز (أصولي) یی نافداره و مایي خو د گه‌له‌ک بابه‌تین دویری بسپوریا خو یا بابولوجی دکته، بو نمونه بابه‌تین گرځدای ب هه‌بوونا مرو‌فی و مه‌ره‌م ژ هه‌بوونا مرو‌فی و رامانا ژیانې و پرسیارین هه‌بوونی و په‌وشتی یین دیتر، دوکینز دبیزیت

((ټیدی ده‌می ټه‌م دکه‌فینه به‌رامبه‌ر ټاریشه‌یین کویر ل سهر مه پیدفی نینه ټه‌م هه‌وارا خو بگه‌هینینه (خرافات)ان: ټه‌ری ژیانې رامانه‌ک هه‌یه؟ ټه‌ری مه‌ره‌م ژ هه‌بوونا مه چییه؟ مرو‌ف چییه؟ پشتی کرنا دویماهیک پرسیار ژ فان

۷ - Dawkins, Richard. The selfish gene. Oxford university press, 1989. P. 1.

چارنقیس سازن ژ ئەزمونا مه یا مروڤایه تی.

به رنیاس و بهربه لاف د وی بیاڤیدا یین به حسکرین ههروه کی جارا ئیکتییه دکهڤنه بهر سینگی ته و تو دبینی، و (روس)ی دانپیدان ب وی شه رمی ژی کر ئەوا وی ههستیگیری پشتی خواندنا (دوکینز)ی، ده می دبیزیت: ((بو جارا ئیکتی د ژيانا خودا من ههست ب شه رمزاریین کر بو به لگه یی هه بوونی، و ئەڤه ژ دهستیگی پیڤه تر چ دی

نینه، ڤیجا بیرامانییا ده رباره ی ئەگه ریی (السبیه) مروڤی شاش دهیلت))^(۸)

په ږتووکا (وهم الإله) ب شیوه یه کئ
خراب یا هاتییه نفیسین، به لئ یا
گه له ک ژ وی خرابتر ئەو زنجیره یا
به لگه ییښ خواندن و شه کولین بو
نه کری و سادهنه

خو یا (وهم الإله) دا ل
دویڤ گوتنا وی (دوکینز)ی
نیڤشکی وهستیانا خو یا ب
دژی هزرا هه بوونا خودی

راستییه ک یا هه ی نابیت بهیته پشتگو هه ڤاڤتن ل
سه ر زانایان و دامه زراوه یین زانستی یا پیڤڤیه ئەو
پشته ڤانییا زانایان بکه ن ئەو وان بسپوریان بگرن
یین وان خو تیدا شاره زاگری. و (دوکینز) وه کی
زانایه ک د زانستی زینده وه زانییا گه شه کرنیدا، یا
دروست و ڤه بویلکرییه کو ئەو پرسین بایولوجی
یین په یوه ندی ب بسپوریا ویڤه هه ی به حس
بکه ت، به لئ نه یا دروست و ڤه بویلکرییه کو
ئەو بچیه د ناف کارتیگریښ په وشتی و جفاکی
یین ئایینیدا، یان بچیه د ناف بابه تی شروڤه کرنا
ئەگه رین ئایینداریا خه لکید، یان د چه نداتییا
دروستییا تیگه هین جودا جودا ده رباره ی خودی

پیشکیشکر، به لئ ل دویڤ بوچوونا ڤه یله سوڤی
بیاهور (مایکل روس)ی - و ئەو ڤه یله سوڤه کئ
زانستی یی که نه دی یی بنیات بریتانی یی بسپوره
د ڤه لسه ڤه یا بایولوجییدا- گه له ک یا بیسه روبه ر
و خرابه، وی و ب ڤی په نگی نفیسی و دبیزیت:
ئەز د وی باوه رییدامه کو په ږتووکا (وهم الإله)
ب شیوه یه کئ خراب یا هاتییه نفیسین، به لئ
یا گه له ک ژ وی خرابتر ئەو زنجیره یا به لگه یین
خواندن و ڤه کولین بو نه کری و سادهنه، و ل دویڤ
بوچوونا (روس)ی ئاریشه نه ئەو بابه تین نه گرنگ
یین (دوکینز)ی د په ږتووکا خودا به حسکرین، به لئ
تشتی شه رمبه ر ئەوه (دوکینز)ی هنده ک پرسین

۸ - Ruse, Michael. «Richard Dawkins: The God Delusion.» ISIS-BALTIMORE ETC- 98, no. 4 (2007): 814.

مخابن پشتی هینگی من زانی کو ئەو په ږتووک - وهم الإله - یا هاتییه وه گرپان بو زمانی کوردی ژی، بی چ په ږتووکین بو ژ ناڤرنا وی
دهرکه ڤتین بهیته وه گرپان، یا کو وی هزری ل دهڤ خوانده ڤانئ کورد، ئەوی نه ئاگه هدار ژ نفیسین د هه مان بیاف و بابه تدا ب زمانی
ئنگلیزی ژ زانیین مه زن یین ئایندار و بیاهور دهرکه ڤن، دروستدکه ت کو ئەو هه می تشتین د په ږتووکا (وهم الإله) دا هاتین دچه دبن
ڤه کولینا زانستی یا ئەزمونیڤه و ئەو چه نده شاشیه کا مه زنه، چنکی (دوکینز) که ڤته بهر چه ندین په خه لگرتین زانستی ئەوین ږیازا وی
یا زانستگه رایي ژناڤری ئەو ږیازا ساده د سه رده ریکرنا ل گه ل وان پرسان یین کو چ په یوه ندی ب زانستی زینده وه زانییڤه نه هه ی.

(الله). ل دویف فەکولینه کۆ کو زانکویا (رایس) دەربارە زانایین بریتانی ئەجامدای دیاربوو کو ب چوونا د ناف وان بابەتاندە نه ب تنی (دوکینز) چ زانستان پیشکیش ناکەت بەلێ ئەو کارێ وی زیانی دگەهینیتە زانستی. وی فەکولینی دیارکر کو پتریا ئەوین بەحسێ (داوکینز) ی د چافپیکەفتنێن فەکولینیدا کری شیوازی وی د پشکداریا گشتیدا رەد دکەن و کارێ وی زیانی دگەهینیتە نوینەراتییا زانستی و زانایان، چنکی ئەو هزرەکا شاش دەربارە وی یا زانست و ئەو پیفەر دشیین بکەن یین زانا د کارێ خۆدا پیگیریی پی دکەن فەدگوھیزیت.

و ئەف ئەجامە ژ فەکولینه کا نوی دهین یا کو زانکویا (رایس) ئەجامدای، (۱۳۷) چافپیکەفتنێن کویر یین ل گەل زانایین شاهنشینا ئیکگرتی، وهلاتی (داوکینز) ی شۆفە کرن، و ئەو چافپیکەفتن ب خۆ پشکەک بوون ژ فەکولینه کا بهرفرهتر یا کو د نافهرا زانایاندا د چارچوو فیهی نیفدهولهتیدا هاتییه ب ریفهبرن (Religion Among Scientists in International Context) ((in International Context (RASIC) ئەوا کو (۲۰) هزار زانا ژ ههشت وهلاتان ب خۆفە گرتین، ئەوا کو ژ سەر فە کولینی ل چهوانییا کارتیکرنا

بیر و باوهر و پیرابووین ئایینی یین زانایان ل سەر بریارین وان یین زانستی دکەت. و ئەو فەکولینا (RASIC) ژ لای دمهزراوهیا (هملتون) فە پشته فانییا دارایی (سپونسەری) بۆ دهاته دکرن.^(۹)

و وهکی پشکەک ژ فەکولینی، و ل شاهنشینا ئیکگرتی، فەکولهرا پارسییەک بۆ بۆچووین (۱۵۸۱) زانایان ئەجامدا کو ب هههمهگی هاتبوونه ژیگرتن و ههلبژارتن، و پاشی چافپیکەفتنێن کویر ل گەل (۱۳۷) ژ وان هاتنه کرن بۆ زانایان بۆچووین وان، و د سەر هندیپرا کو (دوکینز) پشکەک نهبوو ژ کریارا چافپیکەفتنی، و فەکولهرا پرسیارا وی نهکربوو، ژ کۆما (۱۳۷) زانایین بریتانی یین چافپیکەفتن ل گەل هاتییه کرن (۴۸) زانایان ژ وان بهحسێ (دوکینز) ی کر، و ژ د ناف وان (۴۸) زانایاندا یین ئاماژە ب وی کری، ۸۰٪ ژ وان گۆتن کو ئەو یی د وی باوهریییدا کو (دوکینز) د پەرتووکیین خۆ و گۆتارین خۆ یین گشتیدا ب خرابی نوینەراتییا زانستی و زانایان دکەت، ل دویف وی فەکولینی یا کو زانکویا (رایس) ل تکساس ئەجامدای^(۱۰)

و د پتریا رهوشاندا، و بیی گرنگیدانا ب ئاینداریا وان، دیاره کو زانا ب دژی رهخهگرتنێن (دوکینز) ی یین ئاشکەرا و دۆژمندارانە نه بۆ ئایینی، و ئەو

۹ - Ecklund, Elaine Howard, David R. Johnson, Christopher P. Scheitle, Kirstin RW Matthews, and Steven W. Lewis. «Religion among scientists in international context: A new study of scientists in eight regions.» Socius 2 (2016): 2378023116664353.

۱۰ - Johnson, David R., Elaine Howard Ecklund, Di Di, and Kirstin RW Matthews. «Responding to Richard: Celebrity and (mis) representation of science.» Public Understanding of Science (2016): 1-15.

رېبازه‌کا نافنجيتر باشتربينن. ټيک ژ زاناين فزيايي يين نه ټايندار گوټ: ((تو وه‌کی زانايه‌ک، ل سهر ته پېدفييه تو گه‌له‌ک يي ټه‌کريبي، و نه‌ز ل به‌رامبه‌ر باوه‌رييا خه‌لکی يا ب ټايني يي ټه‌کريمه، و نه‌ز د وي باوه‌رييېدامه‌کو نه‌م نه د ه‌لويسټه‌کيدايه‌پيکي بده‌ته مه‌نه‌م ههر تشته‌کي په‌د بکه‌ين هندي تشته‌ک نه‌بيت يي کو بچيته د چارچووه‌يي په‌دکرنا زانستيدا))^(۱۱). و ب هه‌ما شيوه‌خويندکاره‌کي خواندنا بلند يي زانستي زينده‌وه‌رزاني يي نه‌ټايندار، کو دبېژيت نه‌و دويټچوونا چالاکييين (دوکينز) و گه‌نگه‌شه‌ييين گشتي يين په‌يوهندي ب زانستي و ټاينيفه‌هي دکته، دبېژيت: ((دبيت (دوکينز) ب هنده‌ک پيکين مه‌زتر ژ شيانا زانستي يا بو به‌رسفدانا وان دټاخفيت))^(۱۲)

و (ټيلون هوارډ ټيلوند) ټه‌کوله‌را سهره‌کي د ټه‌کولينا (RASIC) هه‌ميپيدا، جه‌خت ل وي چهندي کر کو چ ژ وان زاناين چاټيکه‌فتن ل گه‌ل هاتيه‌کرن وه‌کی زانا گو‌مان ژ دروستيا (دوکينز) ي نه‌برن، و گوټ: ((ب شيوه‌يه‌کي گشتي، د چاټيکه‌فتناندا زاناين جه‌خت ل به‌يژکرنا زانستي ل سهر زاناي، و ديبلوماسيه‌تي ل سهر ترانه‌پيکرن،

و دانوستاندن ل سهر توندره‌وييا ټايدولو‌جي (کر))^(۱۳) و هيشتا زيده کر هنده‌ک زانا، يي ل به‌رچاټوه‌رگرتا بير و باوه‌رين وان يين ټايني، (دوکينز) ي وه‌کی نوينه‌ره‌کي باش نابين چنکي نه‌و وه‌سا هزرده‌کن نه‌و ((هزره‌کا شاش دهرباره‌ي ټه‌کولينا زانستي))^(۱۴) ټه‌دگوهي‌زيت، و نه‌فه‌خاله‌کا گه‌له‌ک گرنگه، ژ به‌رکو نه‌ف به‌ريخودانه ټامازه‌ي ب ديتنا ټازاديي دکته، نه‌وا کو دبيني زانست و ټاين د دوو جيهانين ژيکجودادا کارده‌کن، و به‌حس هنده‌ک پرياري کاکلکي (بنياتي) يين ب ته‌مامي ژيک جودا ده‌کن، و د سهر هندي‌را کو دبیت بوچوونين زاناين دهرباره‌ي سنوورين هوير يين د نافبه‌را زانستي و ټاينيدا ژيک جودا بين، و دبیت هنده‌ک ژ وان وه‌سا بينن کو باوه‌رييا ب خوداي تشته‌کي نه‌ټافلانه‌يه، به‌لي يا ب گشتي نه‌و نابينن کو پريارين په‌يوهندي ب هه‌بوونا خوداي يان بابه‌تين نه‌وا ل پشت سروشتي (ميتافيزيقي) ټه‌هه‌ي بچنه د ناف چارچووه‌يي ټه‌کولينا زانستي يا نه‌زموون (ټاقيگه‌ه)يدا.

و زاناپه‌کي ديتري يي نه‌ټايندار يي بسپور د بياقي زانستي زينده‌وه‌رزانيدا د ټه‌کولينيدا جه‌خت ل وي چهندي کر کو پشکداريا (دوکينز) ي يا گشتي

۱۱ - Ibid., p. 8.

۱۲ - Ibid., p. 7.

۱۳ - Ibid., p. 2.

۱۴ - Ibid., p. 7.

ڦه کړیښی، ټه ڦ تشته بو من ب ژ پږده رکه ڦتن
ناهیته هژمارتن چنکی ټه ز هزر دکه م مه ساحه ته کا
مه زن یا د ناڤه را زانستی و ټاینیدا هه ی))^(۱۶).

ب خرابی نوښه راتییا ټه وږی دکه ت یا کو زانست
دشیټ (وه کی کریار یا ن پږیک) ټه نجامبده ت،
گوټ: (هنده ک مروڦښن وه کی (پچارد دوکینز) ی
-کو بیباوه ره کی بنیاتخواز (أصولی) ی توندره وه-
هه سټیډکه ن کو د نه چارن به لگه یا ن بو گه له ک ژ
وږی دویرتر به ن یا کو زانایښن دیتر وه سا ددانن
کو دشیاندايه)، و جه خت ل وږی چهنډی کر کو یا
پیډڦیه ټه م د وی تشتی بگه هین ی ت کو زانست
ب شیوه یه کی ټیکسه ر چاره سه ر دکه ت)^(۱۵).

هه روه سا گه له ک جارن په خنه ل شیوازی
(دوکینز) ی ی ت گوټاری دهیته گرتن کو ی ت
دوژمندارانیه و ب شیوه یه کی نه پیډڦی تشتی
په د دکه ت، ب تاییه ت ده م سهره ده ریږی ل گه ل
باوه ردارږن پیگیر ب ټاینن وان دکه ت. و ل دویش
ده رپرنا ڦه کوله ری نه ټایندار ی ت فیزیای ت هندي
(دوکینز) ه د وږی پږیکا خوډا یا کو ټاینن پ ت په د
دکته گه له ک ی ت توند و دژواره، وه کی زانایه ک
پیډڦیه گه له ک ی ت ڦه کری بیت، و ټه ز ل به رامبه ر
اوه رییا خه لکی یا ب ټاینن ی ت ڦه کریمه.. ټه ز
هزر دکه م ټه م د بارودوڅه کیدا نینن کو پږکی
بده ته مه ټه م هه ر تشته کی په د بکهین هندي
کو تشته ک نه بیت بچیه د چارچو وڦه ی په دکرنا
زانستیدا. ټه ز د وږی باوه ریږیدامه تو وه کی زانایه ک
ل سه ر ته پیډڦیه ل به رامبه ر ڦی بابته تی ی ت

۱۵ - Ibid., p. 7.

۱۶ - Ibid., p. 8.

چنه !

وه رڪړان:
نبيراهيم سەليم عقديو

قالا کرنا ژيانې ژ پامانې: ل گورپه دیتنا ئیلحادې^(۱)

ئەف دیتنا مروڤایه تیښی یا سەردەم دڤیا دیتنا خو د قن جیهانا هەبوونگه ری و گەردوونیدا دانیت بیی کو پشته ستنی ل سەر وه حیا خودی و لیژفرینی ل ئاینان بکەت، بیی کو باوهریی ب هەبوونا خودی یان دانیدانی ب خوداینیا وی و ریڤه برنا وی بو گەردوونی بکەت، ل ژیر وان ناف و نیشانان کو ئەو دی دیتنه کا نوی پیشکشی ژیانې کەن ژ بلی وی یا کو ئاین پیشکشی ژیانې دکەت، بەلې پا د راستیدا ئەو هیشتا پتر ئەقلی مروڤی تیکدشیلن و بەرزە دکەن.

خودییه وی گەردوونی ب ریڤه دبت و دەستکاریا کونترۆلا وی دکەت، خودییه هەر تشته کئی تیدا قەدەرکری و مروڤی چاره نڤیسه کئی قەبری یی هە ی و پیدڤیه بگه یته وی چاره نڤیسی، یان دی چیتە د بهه شته کا به رفره هدا ئەگەر باوهرداری ب خودی هەبیت یان ژی دۆزه خه کا تیر ئەشکه نجه ئەگەر کافر بیت و کوفر ب خودی کریت. ئاها ب قی شیوه ی ژیان د قن هەبوونیدا دبیتە خوډان پامان، کو خوډان ئارمانجه کا دەستینشانکری و ریڤه کا پوهن و ئاشکەرا و پیناسه کری.

ئاینی ئیسلامی پامانه کا پوهن و ته فگر پیشکشی ژیانې دکەت، چونکی خودی مروڤ یی چیکری دا ئەو په رستنا وی د قن ژیانیدا بکەت، و گەردوون ژی چیکرییه که ژ چیکرنا خودی، هەر بەلې ئەو مروڤی دەستان ژ وه حیا خودی به رددەت دەمی پشتا خو دایه باوهریئینانا ب هەبوونا خودی و ب فرمان و پاشقه لیدانین خودی پازینه بووی، ل وی دەمی وی هەمی ئەف پامانین

۱ - : هاتییه وه رگرتن ژ په رتووکا ظاهره نقد الدین فی الفکر الغربی الحدیث.

بلند کوشتن یین کو وهسا ل ژيانی دکهن خوډان مه به ست و پیکه کا ده ستی شانکری بیت، هه می نه و بهایین کو جوانی و به خته وهری و مروڤایه تییی دده نه ژيانی ژنافرن، ئیدی مروڤ بوونه خوډان ژيانه ک و گهردوونه کئی بئ پامان و هه بوونه کا ڤالا ژ پامانی د ڤی ژيانیدا دروستبوو.

هژماره کا گه له ک یا دینداران په خنه ل ڤی دیتنا بیباوه (ئیلحاد) ی گرتن و هژماره کا بیباوه (ملحد) ان بزاڤکرن کو بسه ملین ده ستبه ردانا ژ خودی و باوهری نه ئینان ب خودی پامانا ژيانی ناکوژیت و د ڤی هه بوونیډا چ زیانان ناگه هینیته ژيانا مروڤی، به لی پا هژماره کا نه یا کیم و بچویک یا هه ی دینن کو نه ڤه خنه یا دینداران ل ڤی دیتنا بیباوه (ئیلحاد) ی دگرت یا راستگوڤیه و دسه ملین کو کوشتنا پامانی د ژيانیدا تشته که دیتنا بیباوه (ئیلحاد) ی کو باوهری نه ئینان ب خودییه چیدیت.

چ گومان تیدا نینه کو مروڤگه رایا ده ستبه رداری خودی یا که ڤتییه د ناف جوړه خوڤوشتنن کوژه کدا، ژ وان ژی

کوشتنا نه ڤلی ل ده می نه و دیژن، سیستمه کئی بئ دروستکه ری هه ی و کوشتنا زانستی ده می دیژن: ژیان یا ژ نه ژیانیی هه ی و کوشتنا فه لسه فی ده می دیژن: چ مه به ست و ئارمانج ژ ڤی هه بوونی نین و کوشتنا مروڤایه تییی ده می

دیژن: چ جوانی و پامان و بها د کریارین مروڤیدا نینه، به لکو نه و ده رنه نجامی پروسه یه کا بایولوژی یا ته مامن.

یا سهیر نینه ده رنه نجامی نه ڤان خوڤوشتنان هژماره کا زوړا خوډانین مروڤگه راییی یین کو ده ستبه رداری خودی و وه حیا خودی، دیتنه کا بئ هیڤی و په شینی بو ژيانی هه بیت و ب پیکا ڤی چندی وان دیارکریه کا نه و ب ژ ده ستدانا پامان و بوها و ئارمانجان بو ژيانی چندی دنالن و وان پشتراستکریه کو هه ر که سه کئی بزاڤی بکه ت پامانه کئی بده ته ژيانی، نه و یی دچیته د ناف پروسه یه کا ڤیل ل خو کرنیدا.

ل چهرخی هه ژدی فه یله سوڤی نه لمانی (شوبنهاور) ده رکه ڤت، کو نه و د هزارا پروژاڤاییدا ده یته هژمارتن زه لامی په شینییا هه ره مه زن، وی بریاردا کو ژيانا مروڤی ل سه ر هه ڤرکییه کا به رده وام یا هاتییه دانان، کو درنده یا مروڤی ژ یا پلنگه کی یان گورگه کی کیمتر نینه و نه و به ره ڤ هندیشه چوو کو ئیراده یا کوړه و نه یا ب ئاقل نه و کاکلکا جیهانیتیه و نه و ب وی ده رنه نجامی ب دویمه یه ک هات کو هه بوونگه ری خوډان گه وه ره کئی پیچراییه و ژ هه ر پامانه کئی یا ڤالایه و وی پشتراستکریه کو خه لک د هه می کار و په یوه ندییین خوډا د بئ هیڤینه^(۱)

دروستن و مروځ د بېته یی ټیکانه و پشنگو هېاښتی
و نه و نه د ناڅڅو یا خوډا و نه ژ دهرڅه ی خو چ
تشتی نابینیت خو پیڅه بگریټ^(۲).

ههروهسا (بیتراند راسل) ژی دووباره دکهت کو
نه و ټیک ژ فیهل سوځین بیاهور (ملحد) ه و گوټین
وی دهرپرین ژ وی دیتنا نه بوونگه ری دکه ن یا
کو نه و مروځین دهستبهرداری خودی بووین
گهشتین، د گوټنه کا خو یا پرووهندا دبیزیت:
(نه ف جیهانا زانست پیشکشی بیروباوهرین مه
دکته و هکی وی جیهانییه و پتر یا کو نارمانج
و مه بهست تیدا نه بن و ههروهسا یا بی پامانه

ژی و د نافه راستا جیهانه کا
ب فی شیوه یدا دی که سانین

نه گهر خودن نه بیت هه می تلشت د
دروست و پلیداینه

وهکی مه جهه کی بلند بو خو تیدا بینن، چونکی
مروځ دهرنه نجامی نه وان نه گهرانه یین کو نه و
پیشوه خت زانیت دی گه هیته چ نه نجام و بنه ما و
گه شه کرن و هیڅی و ترس و یا نه و عاشقی وی و یا
وی باوهری پی هه ی، نه و هه می ب تنی نه نجامین
هنده ک کو موبوونین هه ره مه کی یین گهر دیله یانه،
کو نه نه و ناگر و نه دهستکه فت و نه ټیکه تییا
ههستان و نه هیزا هزاران نه و شیان هه بیت
بشین مروځی دویری گوږی وی بهیلت و نه هیلت
هریت و هه می کار و کریار، نه وه ییان و هه می
نه و تشتین هاتینه ته رانکرن و دهستقه هاتن و
ټیلهامکرن و هه می نه و پرووناکییا بلیمه تییا مروځی

ههروهسا دهرباره ی (جان پول سارته ری) نه و
ټیک ژ ستوینین ته یاری هه بوونگه رییا بیاهوهری
(ټیلحادی) یه، نه وی دیارکرییه کو ده می وان
هه بوونا خودی و دروستکرنا خودی بو فی جیهانی
ره دکری، نه و گه هشتنه وی دهرنه نجامی کو نه و
هه می بوها و پامانین گریډای ژیا نا مروځی ژیهه
ره دبکه ن و دبیزیت: (هه بوونگه ری دبیزیت: نه بوونا
خودی پامانا وی نه وه نه بوونا هه می بوهایین
ره ها و نه بوونا خیر و چاکیین پیشوه خت، چونکی
نه بوونا خودی ټانکو نه بوونا وژدانه کا ته مام یا بی

سنور یا کو پامانه کی بده ته
وی خیرا پیشوه خت و ب فی
شیوه ی گوټنا هه بوونا خیری

یان پیدفیه یی راستگو و پاقر بی دی بیهه گوټنه کا
بی پامان، چونکی ل وی ده می نه م دی که فینه د
دوخه کی مروځی یی ته مامدا کو هیچ په یوه ندی
ب هه بوونا خودیڅه نینه یان وان بوهایان یین کو
خودی ژیده ری وانییه. جاره کی (دوستوینځسکی)
نه ف گوټنه نفیسی و گوټ: ((نه گهر خودی
نه بیت هه می تشت د دروست و پلیداینه)). نه ف
چه ندا (دوستوینځسکی) نفیسی نه و خاله یه یا کو
هه بوونگه ری ژ ویری دهستپدکته، یا کو مه نه و
بیروباوهره بو هه یین کو ره دکرنا هه بوونا خودی
ټانکو هه می تشت و کریار ب ته مامی د پلیدای و

يا فەبريە كو ژ ناف بچيت و ل گەل ژ نافچوونا
فی سیستم گەردوونی و پەرستگەها تایبەت یا
دەستکەفتین مەروفی یین گشتی پیدفییە ل بن
وێرانبوونا گەردوونئ هەرفی بنناخ ببیت))^(۳).

هەروەسا فەیلەسووف سەردەم (ولتر ستیس)
پشتراست دکەت کو وی ئەنجامی مەروفی پۆژئافای
ئەوی دەستبەرداری خودی بووی گەهشتیی
دیاردکەت و دبێژیت: ((ئەف جیهانا سەردەم ب
گەلەک تارپیاتی و سەپروسمەری و ژدەستدانا
پیرۆزییان یا هاتییه ژەهردان
و هەروەسا دبیت ب زیدەبوونا
هژمارا نەساخین توورەیی و
هەرفینا توورەیی د فی سەر

ئەف جیهانا سەردەم ب گەلەک
تارپیاتی و سەپروسمەری و
ژدەستدانا پیرۆزییان یا هاتییه ژەهردان

کو رەنگەفەدانا چ تشتی د وی خۆدیکیدا نەبیت
و تیگەهشتن نەبیت و زانینا مەروفی ب خۆیەتییا
وی ب شیوەیهکی ئیکجار نەمینیت، ل وی دەمی
چ پێشەر نامینن کو مەروف خۆ پی هەلسەنگینیت
و چ تشت نامینن کو مەروف ل سەر راستفەکرنا
وی کاربکەت و پاشی ئەف گۆتتا سوقراتی ((خۆ
بنیاسە)) دی مەحال بی.

پروفیسۆری میژوو یا زانستی گیانداری یی
بیاهەر (ویل بورفاین) ب فی گۆتتا خۆ دەرپینەکا
راستی کر دەمی گۆتی:
((مەروف دەستیکی دەستان
ژ باوەریا ب هەبوونا خودی
بەردەت و پاشی دەستان ژ

هیقییا هەبوونا ژیانەکا پشتی مرنی بەردەت و
دەمی تو دەستان ژ فان هەردوو هزران بەردەدی،
ئەو تشتین پشتی وی گەلەک ب ساناهی دەین،
دەمی تو بی هیفی دبی، کو هەندەک بنەمایین
پەوشتی یین بلند یین هەین و ل دویماییی تو
دزانی کو ئیرادەیا مەروفی یا ئازاد نینە ئەگەر تە
باوەری ب پەرەسەندنن هەبیت، ل وی دەمی بلا
تە چ هیفی نەبن بۆ هەبوونا هیچ ئیرادەیهکا
ئازاد و چ هیفی نین بۆ هەبوونا پامانەکا کویر
د فی ژيانا مەروفیدا، مەروف دژیت و دمريت و
پوچ دبیت و نامینیت، بی گۆمان هەما دەمی تو

دەمیدا. د شیانین مەدایە ئەم فی چەندی بزاین
و بینین دەمی ئەم وان کەسان دبیین یین کو
باوەری ب هەبوونا خودی و هەبوونا مەبەست و
ئارمانجی نەهەیی).

فەیلەسووف (تشتروتون) دیتنەکا ژ شینوارین
نەبوونگەریی دەربارە و وان کەسین باوەری ب
هەبوونا خودی د ژیانیدا نەهەیی بۆ مە وینە
دکەت و دبێژیت: ((باوەری ب نەبوونا خودی
وەکی وی چەندی تە ل سپدەهیا پۆژەک ژ
پۆژان ژ خەو پابی و بجیه بەر خۆدیکي و
بەری خۆ بدەیه خۆ و تو چ تشتی تیرا نەبینی

دمری، دئی پویچ بی^(۴)

هندهك دویكهفتییین قئی هزرا مروّقایه تییا

دهست ژ باوه ریئینا ب خودی بهرداین بزاڤکرن
کو ژ قئی بهرتنگییا نه بوونگه ریئی و بنپیکرنا ژیا نا
مروّقی ده ربکه قن، له ورا وان بزاڤکرن ل بن دیتنا
بیباوه ری (ئیلحاد) پامانه کی بو ژیا نی بئین، ئه و
گه هشتنه وی چهندي کو ئه و پامانا دبیت ژیا ن
ل سهر ئافابیت ئه و پرژه یی تاییهت بن یین
کو مروّق د ژیا نا خو یا پرژانه دا ئافادکته و خو
پیقه مژویل دکته^(۵)

به لی پا ئه و بی ئاگه ه بوون کو ئه و پرژه یی
تاییهت نوینه رایه تییا مه بهستا مه زن ناکهن، ئه و
مه بهستا دبیته پالدهر کو کس زالگه هیی ل
سهر په فتارین خو یین مروّقی و ئاراسته کرنین خو
یین گشتی بکته، به لکو ئه ف بانگه وازییا وان
بانگه وازییه کا تاکانه یا کوژه که کو دبیته ئه گهری
به رزه بوونا پامانی د ژیا نیدا.

و ده رنه نجامی به رزه بوونا قئی پامانی د ژیا نیدا
هژماره کا مه زن یا دویكهفتییین مروّقه گه ریئی
ئوین دهست ژ باوه ریئینا ب خودی بهرداین
گه هشتنه وی ده رنه نجامی کو ژیا نا مروّقی ل
سهر کومه کا هه څرکیان و دوو به ره کیین دژوار
ئافادبیت و ئه وان هوسا دانا کو ژیا نا مروّقی
پیکهاتییه ژ کومه کا هه څرکیین گهرم و د قه برینه

ل ده می قه کولینا (نانسی هیوستن) د ده رباره ی
دیارده یا نه بوونگه ریئی د ئه ده بی پرژئا فایدا وی
گوت: ((ئیکه م پیگافا به ره ف نه بوونگه ریئی ئه وه
ل ژیی خو یی ده سته پیک هزربکه ی کو ئه م
یی د قئی ژیا نیدا نه ب هسکر و ده سته کاریا
خودایینه و نه ل دویف هه زا مروّقی، به لکو هه ما
ب هه لکه فت یا ن ژی ده رنه نجامی شاشیه کی ئه م
یین د قئی جیهانییدا، ده می هه بوونا ته د ژیا نیدا
بنه مایی وی دبیته پویچاتی و بیپامانی و بیپوهایی،
ل وی ده می تو دی هه سته پیکه کی کو تو نه یی
گرنگ و پیدفی د قئی ژیا نیدا و تو دی ل به رامبه ری
دیواره کی خو پاده سته کری پوینییه خواری و هیچ
لقینه کی ناکه ی و دی سه رگیژی و توو په ییه کا بی
سنور ته گریت و دی ته ئه و هه ز هه بیت هه ر
تشته کی ژنا فیه ی))^(۶)

ده می ئه م ئه فان هه می دیتین بی هیفی و
په شینی و نه بوونگه ریئی یین د هزرا پرژئا فایدا
دیین ئه م دی بینین کو ژیده ری فان هه مییان
فه لسه فه یا وان که سانه ئه وین دهست ژ هزرا
باوه ریئینان ب خودی بهرداین، له ورا بووینه
ئه گهری هندی کو ژیا نه کا قالا ژ پامانی
ده رنه نجامی وی بیت.

۴ - ذکرأثناء مقابله فی فیلم (المطرودون) دقیقه ۶۰.

۵ - النزعة العدمية فی الأدب الغربی (۴۱)

۶ - مجلة: أنا أفكر (۲۳/۲۳)

د بڼه مایې ته قلی پوژنځایدا کو گړیدای وینه و
د هه می گوړه پانین ویدا سهر دکه فن^(۷)، چونکی
مروځ ل گوړه دی دیتا وان کو مه کا هه فکی و
دووبه ره کیاندا دژیت وهک هه فکیا وی ل گهل
خودی و هه فکیا وی ل گهل سروشتی و ل گهل
گیانه وهری و ل مروځین وهکی وی ب خو

۷ - : صراع في الفكر الغربي (۹۷ - ۱۲۰)

نامادەكرن و ھەركنارن:
گۇشارا نارەھەم

كارتىكرنا شارستانىيەتا ئىسلامى ل سەر رېئىسانسا ئەورۇپى

چەوا بىت، ئىسلام د ئىتالىا و ئىسپانىيا موسلمانرا
ئىزىكى ئەورۇپا بوو. و ل وئىرى موسلمانان ژمارەيەكا
زانكويان دامەزراندن كو دەليقە بۆ يىن نەموسلمان
ژى دروستبوو كو زانيارىيان ب دەستخۆقە بئىنن. و
ئەندامىن خىزان و بنەمالەيىن پاشايەتى و يىن دىتر
ژى ل وان دەمەزراوھيان دخواند. فېربوون و ئاخقتن
و نقيسين ھندەك تىشت بوون كو وان شانازى پى
دكر. و چونكى زمانى عەرەبى ئالاقى فېركرنى و
فەكولينان بوو بۆ نقيسينىن ئەكادىمى، ھندەك ژ
ئەندامىن كەنيسەيىن ئاخقتن و نقيسينا ب زمانى
عەرەبى ھەلدبژارت و باشتر ددىت. و شارستانىيەتا
ئىسلامى نە ب تىنى ژيانەكا نوى دا فەلسەفە
و ئەدەبى يونانى يى كەقن، بەلى پا ھندەك
زانستىن نوى برنە تىدا، و ھندەك زانستىن دىتر
يىن ژبىركرى ژياندن و ساخكرنەقە. و ئەنجامى

بنەمايى ئىسلامى زانستە، پۆناھىيا زانستى د
تارىياتىيا نەزانىنىدا دەرکەقت، ئىكەم پەيقا سىرۆش
(وحى) بۆ بخوينە (إقرأ) بوو، ل بەر پۆناھىيا وئ
چەندى يىغەمبەرى خودى (سلاقتىن خودى ل
سەر بن) مالا ئەرقەمى (دار الأرقم) ل مەككەھى
و سۆففە(الصفة) ل مەدىنى دامەزراند، و ژ وئىرى
گەشبوونا زانستى ل گزىرتەيا عەرەبى بۆ بەرەف
وھلاتىن فورسى و رۆمى بەلاقبوو. ل سەردەمى
ئەمەويان ئىسلام گەھشتە ئەورۇپا، كو ئەورۇپا
بۆ دەمى پتر ژ ھزار سالا مابوو د بن دەستھەلاتا
مەسىحيەتا / كاسولىكىقە، تىدا زانيارىيىن زانستان
ھاتبوونە تەپەسەرکرن و ئەف قويناغا ژى گۆتى
د دىرووکىدا ب ((چەرخىن تارى)) دەيتە نياسىن.
ل دويقت قوتابخانەيا كاسولىكى د مەسىحيەتتىدا
پىقەرە راسىتىن و زاننى دىر(كەنيسە) بوو. و ھەر

وې شارستانیه تی یا کو ژ نوی هاتییه دامه زرانده وړپوړیا ژ چهرخ و سهرده مین تاري ده ریڅست. و بزاف و لښا فیروونا زانستان ژ موسلمانان پوله کی مه زن د پینسانسا نه وړپوړیا دیت. وه لاتین نه وړپوړیا فلهسه فیه یا ئسلامی و زانستین نوی یین وه کی زانستین نوژداری و زانستین ستیرناسی و که شناسی و کیمیا و چندی زانستین دیر وه رگرتن.

سهرده مین تاري

ده می موسلمان چوینه د ئسپانیادا، مه سیحیه ت ب هیژ جهگربوو. “کومه له یا شه شی ل (تولیدو) بریاره ک ده ریڅست کو پیدفیه هه می پاشا سویندی بخون کو ریڅ نه ده ن ژبلی کاسولیکیه تی ریڅ ب بکارینانا چ ئاینین دیر نه ده ن، و ب توندی یاسای دژی هه ریڅکی بجه یین یی کو به روفاژی بوچوونا

و بزاف و لښا فیروونا زانستان ژ موسلمانان پوله کی مه زن د پینسانسا نه وړپوړیا دیت

بوو بو کیمکرتی کو ده می هزار سالتین د نافه را دویمایک هاتنا مبراتوریه تا پومانی و سهرده می پینسانسا هزی ل چهرخی پازدی دیار دکر. وه سا دیاره کو نه و زارافه ل گه ل په وشه نبیرین چهرخی پینسانسی یین وه کی (رابلیه) یی سهرهلای، نه وې کو ئامازه ب وی ده می کری کو نه و (شهفه کا قوطی)^(۱) بوو. هه ر چه و بیت، نه وړپوړیا تووشی داکه فتنه ئابووری و پاشکه فتنی بوو و نه خوشی ژ ددیتن. شارستانیه تا رومانی د چهرخی شه شیدا هه لوه شیا، ئیکه تیا ئیتالیا ب

۱ - د بنیادا «قوط» هنده ک هوز بوون ژ نه وه یین جیرماني، (قوط) ین پوژه لاتی، (قوط) ین پوژا فای. پومانیان نه و خه لک و یین ب وانه گړدی ب پاشکه فتنی و هوف ده زمارتن، و ژ بهر هندي زورداری ل دهاته کرن و دناف وانا د خوشتی نه بوون.

ل ماوهيى دهستپيكي ژ چهرخي پښانسى،
 ديري بزاځا ته په سهركرن و نه هيلانا زانيارپين زانستی
 و داهيتنان و قه ديتنان كر. ټه زانايين كو هندهك
 قه ديتن زانستی هين يين كو هندهك ديتن و
 بهريخودانين جودا ل سهر وان بير و باوه ران هين
 يين كو ديري په سهند دكر سزادان. و ټه نجامي وي
 چهندي، بو نمونه ده مي (كوپه نيكوسي) و (گاليلو)
 ي گوتي: ل شوي نا هردى، پوژ نافه ندا سيسته مي
 مه يي پوژييه، لپرسين ل گهل (گاليلوي) هاته
 كرن و سزايي مانا ل مال و
 قه شارتنا هزر و بيرين خو
 و به لافنه كرنا وان دا بهر وي.
 و (دانيني) ژبه ر نقيسينا

لپرسين ل گهل (گاليلوي) هاته
 كرن و سزايي مانا ل مال و قه شارتنا
 هزر و بيرين خو و به لافنه كرنا وان دا
 بهر وي

په پرتووكا خو يا ب نافي (حوار حول الطبيعة) ل
 سالا (۱۶۲۹ز) ب ساخى هاته سووتن. ههروه سا
 (سيږ فاتييس) چنكي ټه و باوه رى هه بوو كو بير و
 باوه ريڼ مه سيحييه تي ل بهري كونفرانسى (نيقيه)
 يي ټيكي ل سالا (۳۲۵ز) يين هاتينه گوهورين، ب
 ناگرى هاته سووتن.

هندي ئيسلامه د كاكلكا خو دا يا ل سهر
 زانينى و تتهزرينى هاتييه ئاځاكرن، و سروش
 (وحى) دهستپيكي ب په يځا (بخوينه- اقرأ)
 دهستپيكر، و پشتي وي فيركرنى ټيكه مين
 قوتابخانه ل مالا ټه رقه مي ل مه ككه وي و پاشى ل
 (سوفه) ل مه دينه يي هاته دامه زراندين، و د وان

قوتابخانه ياندا بنياتين ټه قلى بو هزركرن هاته
 دامه زراندين، نه ب تنى د وهركرنا عه قيديه كا
 نويدا، و گهر دوون هه مي ل بهرامبه ر وان هاته
 دانان دا كو هزرا خو تيدا بكه ن و ليگه پياني
 و قه كوليني بو بكه ن، خودايي مه زن گوت:
 ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ
 وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ [آل عمران: ۱۹۰]
 (هندي د ئافراندا عه سمانان و عهردي
 دايه ب په نكه كي نوى و بي ويته، و د
 دويځك هاتنا شه قى و
 پوژييدا، و ټيځك جودا بوونا
 وان ژ لايى كورق و
 دريژيبيقه، نيشانين

مه زن ل سهر ته وحيدا خودي هه نه بو
 خودانين ټه قلين ساخلم). [آل عمران: ۱۹۰]
 ههروه سا قورئاننى به ري گرنگيدانا خو دا
 زانستين دى يين وه كي چيكرنا مروقى و قوينغيڼ
 گه شه كرنا وي يين جودا جودا، و پوژي و مفايين
 وي، و شيوازين به په فانيكرنى، و بكارئينانا ووزه يي
 و بهريخودانا قلاهييا ټه سمانى و هه ساره يين ديتر.

قورئانا پيروژ ب توندى جه ختى ل بياقى
 سروشت و هه بوونا موعجيزه يين خودي د جيهانا
 مادديدا دكه ت، د چندين ټايه تاندا ئاماژه يي ب
 سروشتي و توخمين زانستى دكه ت و ب دروستكرنا
 خوديځه گريده ت، و پشته فانيي بو قه كولينا

ژ ئەندامین خێزانا ئەمەوی خو ڤه کیشا، و ئەوژی (عبدالرحمن الداخل) بوو، و شیا خو بگه‌هینیته ئسپانیا، و ل ویرئ مەملەکەت و شاهنشینا خو دامەزراند و سەردەمەکی زێرین یی خوشزارییی و پەوشەنبیرییی یی کو بەری هینگئ ب خوڤه نەدیتبوو پشکیشی ئسپانیا کر. و ئمبراتوړئ قوستەتینییه و پاشایئ ئەلمانیا و ئیتالیا و فرەنسا بالیوزین خو ەنارتنه دەڤ (عەبدولرەحماني سەیی). و موسلمان چوونە د هەمی پشکین نیڤ گزیرته‌یی (شبه الجزيرة) دا، و نە ب تنئ گەلەک ژ مەسیحیان ئازادییا ئایینی و پشکداریکرنا د ب ږښه‌برنیدا هەبوو، بەلئ پەوشنبیرییا موسلمانان وەرگرت و خو کرنه‌ەرەب.

زانستی دکەت و قورئان سەرنجا مرؤفی بو بەلگه‌یئ جیهانا سرؤشتی رادکیشیت و جەختکرئ ل سەر (ئەندازەکرئ) ئ دکەت، ئانکو هەڤسەنگی د نافه‌را بلندترین ئاستین چەندایه‌تیئ و چەوانیی بیی پشتگوهاڤیتنا ئیک ژ وان. ئەوان پینمایى و پینشانانان پالدانه‌کا ب هیز بو زانیئ و ڤه‌کولینئ ل دەڤ عەرەبیئ نه‌خوانده‌ڤان کر.

بو ڤوونە: زانایین موسلمان یین دەستپیکئ گەشتنه‌وی ئەنجامی کو ئەرد یی گرؤڤره، ب پشگریڤانا ب شروڤه‌کرنا وان بو سالۆخانه‌کا د قورئانیڤا، هەتا سەردەمئ درەنگ یی ږینسانسئ ژى ئەوړوړپی رازی نه‌بوون وئ راستیی ڤه‌بویل بکەن، و مانە ل سەر وئ بوچوونئ کو ئەرد یی راست و پەحنه، ل ئسپانیا یا موسلمان، زانایین ستیرناسیی یین موسلمان و جوهی ب شیوه‌یه‌کئ ئیکسەر د به‌رژوه‌ندییا کارین (ئەرستو) یدا بیردوژین (بەتلیموسی) پەدکرن. زانایین ستیرناسیی یین موسلمان ڤوونەیا (بەتلیموس) ی یا ئەستیره‌ی راسته‌ڤه‌کر دا کو ل گەل خشته‌یین سالژمیرا ئیسلامی بگونجیت و دانپیدن ب سیستمه‌کئ دیتەر یی ئەستیره‌ی کر، هەروەسا بەری زانایین موسلمان ئەندازیارییا یونانی بزائن و بنیاسن دەوړئ ئەردی ب بکارئینانا (pi) هژمارت.

و دەمئ عەباسیان خیلافەت وەرگرتی و بەغدا وەکی پایته‌ختئ دەسته‌لاتا خو دامەزراندی، ئیک

کارتیکرنا شارستانیه تا ئیسلامی ل سەر پێنسانسا ئەوڕۆپی

موسلمانن ئسپانی رەوشەنبیریە کا جوان
پیشەییخست، ب درێژیا هەشت چەرخان
شوینوارەکی مەزن ل سەر شارستانیه تا ئەوڕۆپی
هێلا و ئەگەر ئەم بەرێ خۆ بەدینه دیروکا
زانستین نوی، وەکی زانستی ستێرناسیی و
فەلسەفیی و نوژدارییی و
کیمیایی و بیرکارییی و جەبری
و زانستین دیتەر، دی بێن کۆ
فەکولینا دیروکی یا وان پیدفی

ب زانینا زمانێ عەرەبی هەیه، چونکی ئەو زانست
هەمی ب زمانێ عەرەبی بوون، زانایی عەرەب
یێن موسلمان یێن نفیسین. و پرۆفیسۆر (جورج
سارتۆن) ژ زانکویا (هەرفارد) ئەوێ ژبەر فەکولینا
خووی ب خوۆل سوریا ی فیری عەرەبییی
کری، دانپیدانی ب گرنگیا زمانێ عەرەبی دکەت، و
دیژیت: ((هەندی دیروکا زانستین نوییه یی زانینا
زمانێ عەرەبی دی هەر یا کیم بیت)).

د بیاقی نوژدارییی، موسلمانان رۆلەکی
پیشەنگ هەبوو، وان دەرمانسازیا کیمیایی داھینا
و بوونە ئیکەمین دامەزێنەرین وان دەمەزراوە و
دەزگەهان. د سەردەمی عەباسیدا، هەمی زانایی
موسلمان هەندەک زانیارییی نوژداری وەرگرتن و
ژمارەیه کا وان بوونە زانایی فرەزانیاری (موسوعی
العلوم). ژینگەهەکا گەلەک باش بو فیربوونی

هەبوو و زانا گەلەک د پێزدار
بوون. ل دەستپێکین چەرخی
نەهیی زاینی، (٨٦٠) نوژداریین
خۆدان دەستویریا نوژدارییی

هەبوون و گەلەک نەخۆشخانە و قوتابخانە هەبوون.
سێ نوژداریین مەزن و نفیسەرین دەقین سەرەکی
و فەیلەسوفان قوناغەکا گرنگ د میژوویا نوژدارییا
ئیسلامیدا فەگرتبوو: (ئەبوبەکر بن زەکەریا
ئەلرازی) و (عەلی بن عەباس) و (ئبن سینا). کاری
(ئەلرازی) کۆ دناقبەرا سالی (٨٦٥-٩٢٥ ز) ژیاوو
ئامارە ب وێ چەندی ددا کۆ نوژدارییا عەرەبی
یا گەهشتییه ئاستەکی بلند یی پێگەهشتن، و
گرنگترین کار و بەشدارییی و جوداکرنا د ناقبەرا
خوریکان (جدري) و سورکان (الحصبة) دابوو. پتر
ژ (٢٠٠) پەرتووکان نفیسین، نیقەکا وان د زانست
نوژدارییی، ئیک ژ وان ژێ نامەیهک بوو کۆ
(١٠) بەرگ بوون، دەربارە ی نوژدارییا یونانی و
کاریین وی یێن فرەزانیاری (الموسوعی) د زانست
نوژدارییی ل (صەفەلییه) د سەردەمەکی زوی ژ سالا

پتر ژ (٢٠٠) پەرتووکان نفیسین، نیقەکا
وان د زانست نوژدارییی، ئیک ژ وان
ژێ نامەیهک بوو کۆ (١٠) بەرگ بوون

(۱۲۷۹ز) هاتنه وهرگيران بۆ زمانى لاتىنى، و وهكى پهړتووكه كا قوتابخانه يى ب شيوه يه كن بهر فرهه ل نه وړپا هاته بكارئينان، و ژ ناف كار (پهړتووك) يى وي يىن كو ژماره يا وان دگه هيته (۲۰۰) ان، هندهك ژ وان ل سالا (۱۵۱۰ز) ل (بندقييه) هاتنه به لافكرن.

پشتى (ئه لرازي) (على بن عباس) ب پينجى سالان داهينان كر، ده مى پهړتووكا خو يا د زانستى نوژدارييدا ل سالا (۱۲۲۷ز) ب زمانى لاتىنى به لافكرى، نه وا كو ژ (۲۰) بهرگان پيكدهيى، و (ايون كابىلا) ل سالا (۱۵۲۳ز) چاپكر، و (ئبن عباس) شيا تيدا گه له ك ژ شاشييين (ئه بى قراطى) و (جالينووسى) راستفه بكهت.

و (ئه بو على حوسين بن سينا) كو ل پوژئافا ب (ئبن سينا) ده يته نياسين كو د نافه را ساليين (۹۸۰-۱۰۳۷ز) ژيايه، فهيله سوّف و نوژدار بوو، وى هزر و بيريين نوژدارييا يونانى عه ره بى توماركرن، و ل ئسپانيا كاريين وى بۆ سهر زمانى لاتىنى هاتنه وهرگيران، و گه له ك زوى جهى پهړتووكين ديتريين نوژدارى گرت، و ل دويش ديتنا (چارلز ناشورت) ي هه تا چه رخی هه فدى ژى نه و پهړتووك هاته خواندن، و ل كوليژا نوژدارى يا زانكوييا (لوفان) هه تا چه رخی هه ژدى ژى دهاته خواندن. و هندهك پشكين وى پهړتووكى هه تا سالا (۱۹۰۹ز) ژى ل زانكوييا (بروكسل) هاتنه خواندن. (جراد كريمونى) كو د نافه را ساليين (۱۱۱۴-۱۱۸۷ز) ژيايه

ب ئيكه مين وهرگيران رابوويه بۆ پهړتووكا (القنون) بۆ سهر زمانى لاتىنى، ههروه سا نه و پهړتووك بۆ سهر زمانى فرهنسى و روسى و ئنگليزى و عبرى ژى هاتيه وهرگيران.

(ئه بو ئه لقاسم ئه لزه هراوى) نه وى كو ل سالا (۱۱۲۲ز) مري، يى كو ل پوژئافا ب (ئه بوكاسيس) نافدار، نوژدار و دامه زرينه رى بياقى نشته رگه رى بوو، پهړتووكا وى يا نوژدارى يا بنا فوده نك (التصريف لمن عجز عن التأليف) بۆ چه ندين چه رخان ل كوليژيئن نوژدارى ل نه وړپا دهاته خواندن، و ئيكه مين وهرگيرانا وى ل فينوسى بوو ل سالا (۱۴۹۷ز). و ل سالا (۱۸۸۱ز) زانايه كى فرهنسى ب نافى (ليمارك) ب وهرگيرانا وى پهړتووكى رابوو بۆ سهر زمانى فرهنسى. و پهړتووك بۆ سهر زمانى ئنگليزى و هندهك زمانين ديتريين نه وړپا ژى هاتيه وهرگيران.

د چه رخين ده سپيكي يىن ئسپانيايا موسلماندا، نه و زانايين چه دكر بينه نوژدار چوونه به غدا و قاهيمه و ديمه شقى و ئيرانى دا كو زانياريان و شاره زاييى ل زانكو و نه خوشخانه يان ب ده ستخو فقه بئينن، و د ده مه كى پشتى هينگيدا، ئسپانيايا ئيسلامى زانكويين خو يىن تايهت ل گه ل نافه ندين نوژدارى و فه لسه فى دامه زرانندن، كو نه وى ژى چوونا شاره زاييىن ئيسلامى د چه رخی دوازدى يى زابينيدا بۆ پشكين مايى ژ نه وړپا

ب ساناهيکر. و (ټن روشد) بناځودهنگرتين زاناين

موسلمانان يين نندهلووسی بوو د فلهسه فیهیدا
کارتیکرن ل سهر پوژناځايان کر، بهلی د بیاځی
دادوه ریی و نفیسه ریا ئسکلوپیدیا په کا نوژداری یا
ته فکر ژیدا گه له ک یی سهرکه فتی بوو. (ټیدوارد
براون) دنقیسیت و دبیزیت کو موسلمانین عه رب
و نه عه رب مه زترین پشکداری د پیشیختنا
کومه کا بنه مایین زانستی پیشکیشکر یین کو ژ
یونانیان وه رگرتین نه وین په یوه ندی ب کیمیا یی و
نوژداری پیڅه هه ی، و نه جامی وی چهندي موسلمانان
وه سا دانا کو کیمیا و زانستی گیایی خودان
پترین مفانه د ئاماده کرنا دهرماناندا و هه ردوو ژ
دوو بسپوریین جودانه. ب هاریکاریا گه شکرنا
زانایان بو کولیژین نوژداری یین جودا بو فیروونا
ژ ماموستایان زانیاریین نوژداری و دهرمانسازی ل
هه می پارچه و لایین جیهانا ئیسلامی به لاقبوون.

موسلمان ب نه خوشخانه یین خو بهرنیاس بوون
و نه و ئیکه مین بوون کو جورئ نه خوشخانه یین
چالاک نه وین نوکه جیهان دنیا سیت دامه زراندين، ل
گه ل داهینانا دهرمانسازیی، شارستانییه تا ئیسلامی
تیگه ه و پیرابوونین دهرمانسازی دروستکر کو
چوونه د ناف نوژداریا نه وروپیدا، وه کی ریکا
ئاماده کرنا دهرمانان، و نوژداریا ئیسلامی یا
کارتیکه ر و به رفره ه بوو، و نه وونه یا ئیسلامی یا
زانیارییان د چهرخین نافه راستدا د ته که زکرنا خوځدا

یا هویر و ته فکر بوو.

د بیاځی سیترناسییدا، زاناين موسلمان ل نه وروپا
پوله کی پیشه نگ و گرنګ دگیرا، پیشکه فتن د زانستی
سیترناسییدا هه تا رادده کی مه زن هاریکاریا
گه شتیاران کر، چنکی وان پیدقی ب زانینا جهین
بورجان و لقینا ستیران هه بوو بو هژمارتنا ده می و
دا کو ریکا چوونا خو ده ستیشان بکن، و هه یقی
گرنګییه کا مه زن د ژيانا موسلماناندا هه بوو، نه وین
کو (۲۸) کومه له یین ل دویف ئیک یین ستیران
ب ناف ((قویناغین هه یقی)) ده ستیشانکرین،
و جهی هه یقی ل به رامبه ر وان قویناغان وه رزین
سالی دیار دکر. ئسپانیایا ئیسلامی نه وروپا فیرکر
کو نه رد یی گروفره، هه روه سا هنده ک کارین
دی یین گرنګ یین وه کی (خشته یین ستیرناسی)
فه گوهاسته د ناف واندا.

ل نه وروپایا پوژناځا زانستی سیترناسیید ب ریکا
نامه (أطروحة) یا (نه حمه دی کوړی موحه ممه دی
کوړی که ثیری فره غانی) نه وی ل نه وروپا ب ناف
(فراجانووس) بهرنیاس پیشکه فتن، و نامه یا وی یا
ته فکر هه تا ده مه کی ژی به رناسترین کار بوو د وی
بابه تیدا، و ب تاییه ت په رتووکا وی (کتاب فی جوامع
علم النجوم)، و هه تا چهرخی پازدی ژی بو زمانئ
لاتینی و عبری هاته وه رگیران.

و (نه بو حه سه نی) تلسکوب ژ بوریه کی

دهاته هزرکرن، و ئهو بیردۆزهکا ئیلهامبهخش بوو وهکی بیردۆزا (نیوتنی) یا هیژا راکیشانا ئهردی یان بیردۆزا (ئهینشتاینی) یا رېژهیی. و ئهو چهنده ناهیته فهشارتن کو هندهک تئگههیت بیرکاری یین سهرهکی و تئیینیی سئترناسی د نامهیا کوپهرنیکوسیدا ژ زانایین موسلمان هاتبوونه وهرگرتن، بهلئ پا کهسئ دانپیدان ب وئ چهنندی نهکریه. د فهکولینا خو یا ب نافونیشانی (حول دورات الأجرام السماویة) دا ئهوا کول سالا (۱۵۴۳ز) هاتییه بهلافکرن،

ئهو بیردۆزهکا ئیلهامبهخش بوو وهکی بیردۆزا (نیوتنی) یا هیژا راکیشانا ئهردی یان بیردۆزا (ئهینشتاینی) یا رېژهیی

تئزیککی (۲۳) جاران ئاماژه ب نافئ (ئهلبهتتانی) ئهوی ب لاتینی (ئهلباتنیوس) کریه.

د راستیدا، هندهک ژ بیرفهچوونین دیار یین د دانپیدانین (کوپهرنیکوس)یدا ههین یین کو ههتا نوکه رادهیلنه زانایین روژئافایی. (کوپهرنیکوس) ی تئگههک د فهکولینا خو دا بکارئینابه کو نوکه دیبژنئ: (جووتئ طوسی) ئهوی کو (ناصر ئهلدین) ی داهینای و چیکری ئهوی کول سالا (۱۲۷۴ز) مری. ههروهسا وی بهلگهیهکا بیرکاری بکارئینا یا کو دیبژنئ (معضلة أوردی- ئاربهشیا ئوردی) ئهوا کو (عبدولرهحمان ئوردی) پیشئخستی ئهوی ل سالا (۱۲۶۶ز) مری. نموونهیا وی یا لقینا ههقی ههتا راددهکی سهرنجراکیش وهکی وی نموونهیییه ئهوا (ئبن شاطر)ی پیشئخستی ئهوی کول سالا

دهاتینا، پاشی ل چافدیرخانهیین (مهراغه) و (قاهیره) ب سهرکهفتنهکا مهزن هاته بکارئینان، و ژ ناف وان زانایین سئترناسیی یین موسلمان یین نافدار (موحهمهدی کوپئ جابرئ کوپئ سینانی بهتانی) ئهوی دنافهرا سالین (۸۵۴-۹۲۹ز) ژیا، و د لاتینییدا ب نافئ (ئهلباتنیوس) بهرنیاسه، و ئهو ژ وان زانایین سئترناسه یین کو پلهیا وی هندی یا (بهتلیموسی) یه، خشتهیین وی یین سئترناسیی، ئهوی ب لاتینی هاتینه وهرگیران، بو چهندين چهرخان

بنیاتی زانستئ سئترناسیی بو ئهوپوئا دانان. بهلکی (کوپهرنیکوس) ئهوی د نافهرا سالین (۱۴۷۳-۱۵۴۳ز) ژیا ب پامانا نوی د شارستانییهتا ئهوپوپیدا ئیکهم زانا بوو، و نامه (أطروحة)یا وی ئهوا دیبژیت کو سیستهمی رۆژی نافهندا وی رۆژه و نه نافهندا ئهردیه وهکی ههتا وی دهمی

(۱۳۷۵ز) مری. (کوپه رنیکوس) ی ئاماژە ب چ ژ وان هەر سیڤ قەدیتن/ دەستکەفتیان نه کربوو ئەوین کو بۆ کارى وی گەلەک د گرنڭ بوون، و ئەگەرەکی دی یی هەى یی کو قەکولینى دخوازیت ئەوه کو چ بەلگه نینن دیاربکەن کا چهوا (کوپه رنیکوس) ی ئەو هزر پێشئێخستن دا بسەلمینیت کو ئەو کارى وی یی پەسەن بوون.

و خستەیین ستیرناسى و هژمارکرتین سیڤگۆشەیی یین (موحه ممه دى کوپى مووسایى خوارزمى) ئەوین کو (مه سلهمه مه جریطی) پێداچوون بۆ کری، ل سالا (۸۵۰ز)، هاتنه وه رگیپان بۆ سەر زمانى لاتینى. گەلەک زانایین ستیرناسى یین موسلمان یین دی ژى یین هەین وه کی (ئەبوو مووسا جه عفر) ئەوئ کو د نافه را سالتین (۷۸۶- ۸۸۶ز) دا ژىای و ل پوژئافا ب نافى (ئەلبوماسا) دهیتە نیاسین، و (ئەلقایبىسى) ئانکو (کاپیتيوس)، و هندەکیڤ دیتەر، ئەوین کو کارین وان هاتینه وه رگیپان بۆ سەر زمانى لاتینى و ئەو کارتیکرنه د نافین چه ندین ستیراندا ده ردکه فیت ل ئەسمانى، و ئەو هندەک نافین عەرەبى یین ئیسلامینه.

ههروهسا زانستین بیرکاری، و زانستى سیڤگۆشەیان، و هژمارتنى و جه برى، کو فەیلەسووف و بیرکاریزانان پۆله کى پێشهنگ و گرنڭ تیدا دگیرا. بۆ ههونه وه کی (ئبن موسا خوارزمى) کو کارتیکرنه کا مهزن ل سەر زانست و زانایان ل

ئەو پۆپا هه بوو. بۆ ههونه، (فیووناچى) ئەوئ ل (بیزا) د نافه را سالتین (۱۱۷۵-۱۲۵۰ز) ژىای، زانایى بیرکاریى بوو کو بهرى سه رده مى رینسانسى ژیايه و ئەوه یی زنجیرا (فیووناچى) دارشتى، فیربوونا خو ل قوتابخانه یین ئیسلامى/عه رەبى وه رگریته و گەشت بۆ مسرى، و جه زائیر، و سووریا و یوونانى کریه. ل ویرى ئەوى سیستهمى ژماره یین عەرەبى/ هندى نیاسى، و ده مى زفریه (بیزا) ل سالا (۱۲۰۰ز)، په رتووکا خو یا (الحسابات) ل سالا (۱۲۰۲ز) به لافکر، به شى ئیکى ژ پشکا ئیکى ب قى په نگى ده ستیپدکه ت: ((ئەفه نه ه ژماره یین هندیا نه: (۹ ۱۲۳۴۵۶۷۸). ب قان نه ه ژماره یان، و نیشانه یا (۰) ئەوا ب عەرەبى ب (zephirum) دهیتە نافکر، نفیسینا هەر ژماره یه کى د شیاندایه، وه کی کو دى هیتە پوهنکر)). چوونا ژماره یین عەرەبى/ هندى بۆ د ناف ئەو پۆپادا گەلەک یا گرنڭ بوو، ئەوین کو ئەگەر ئەو نه بان پێشکهفتنا بیرکاری د وی جفاکیدا چینه دبوو، بهرى وئ ئەو پۆپیان ژماره یین پۆمانى ب هەمى ئاستهنگین وئقه بکار دئینان، و دبیت ژى یا لۆژیکى بیت ئەم د زاراڤین بیرکاریدا ب (چه رڤین تارى) ئاماژه یی ب وی سه رده مى بدهین و ئەو ژماره یین عەرەبى/ هندى ئەو بوون یین ئەو گه هاندینه هندەک سیما و نیشانین پونا هییا بیرکاری.

به لى یا سه رنجراکیش ئەوه (فیووناچى) د

و ټهف چهنده گهله کي ژ وې ناهيليت يا کو د کارې ويدا يا په سنه)).

ل وان سهرده مان يا بهرنياس بوو کو (خوارزمي) ټهو کس بوو يي کو ژماره يين هندي برينه د جيهانا عهره بيدا و ټهو داهينه ري زانستي جه برييه، کو ټهو په يثف ب خو ژ په ټووکا وي يا ب نافې (الجبر و المقابلة) دهيت. و په يثفا ((خوارزميه))

ژ نافې وي يي ديوماهيي هاتييه چيکرن. په ټووکي وي

بو سهر زمانې لاتيني هاتنه وه گيران و ب شيويه کي بهر فراه پستي مرنا وي به لاقبوون. (ټهو کامل ټهله سري) کو ټيک ژ دويکه فتييښ (خوارزمي) يه، ل قاهيره يي ژدايکبووي و تيدا ژياي، و په ټووکي وي ل وي باژپري مه زن ب شيويه کي بهر فراه دهاتنه خواندن، و ب راستي يا سهر ټهو کو (فيبوناچي) ټهو وي فيربوونا خو ل وي پشکا جيهاني ټه نجامدای، پيزانين ل سهر زانينا وان نه بوون. و پروفيسور (تشارلز بورنيت) ماموستا ل زانکوبا کامبريچ دهر باره ي (ليوناردو بيزا) (فيبوناچي) و بيرکارييا عهره بي (Leonard of Pisa (Fibonacci)، and Arab Mathematics) دنقيسيت: ((هندي شيوازي (فيبوناچي) يي نقيسي نيته هه تا راده په کي مه زن وه کي شيوازي (ټهو کامل) يه د نقيسينا په ټووکيدا، و نه تشته کي ب هه لکه فت (صدقه) يه کو (فيبوناچي) بشيت د ده مي دوو سالاندا ژ ده مي

په ټووکا خو دا بهرده وام دبیت د سالو خدا ناپيازین بکاره اتيدا بو ټه نجامدانا کريارين هژمارتنی ب فان ژماره يان، ټهو به شه کي بو جه بري و به شه کي ژي بو هژمارتنين بازرگاني تهرخان دکهت، لي يا سهير ټهو کو وي جاره کا ب تني ژي، خو ب شيويه کي نه راسته وخو ژي بيت، نافې (خوارزمي) ټهو د نافه را سالين (۷۸۰-۸۵۰ز) ژياي يان (ټهو کامل) ي ټهو د نافه را سالين (۸۵۰-۹۳۰ز) ژياي نه ئينايه، د سهر هندي را کو کارين وان

ههر دوو زانايان د بيرکاريي دا د وان قوتا بخانه ياندا دهاتنه خواندن يين کو (فيبوناچي) لي خواندي. ټهف نه بوونا ژيده ران تشته کي سهرنچراکيشه، ههروه کي (روشدی راشد) د (فيبوناتشي والرياضيات العربيه - Mathematiques arabes fibonacci et les) دا ئاماژه يي پي دکهت.

((د وي پشکيدا يا (فيبوناچي) به حسي جه بري دکهت، ټهو پتر ژ (۹۰) پرس (مسألة) ين بيرکاريي به حس دکهت، (۲۲) ژ وان ژ په ټووکا جه برا (ټه لخوازمي) هاتينه وه رگرتن (د وه رگيرانا چيراد ټه لکريموني) دا، (۵۳) پرس ژي ژ په ټووکا جه بري يا (ټهو کامل) ي هاتينه وه رگرتن، (و هندي ټهو بيست و پينج پرسين مايي ژينه د شياندا به هه مي وه سا بهينه ته فسيرکرن کو ټهو هنده ک گو هو پرينه ژ پرسين (فيبوناچي) ژ هه ردوو نقيسه رين عهره بي)

چوونا وی بو (بیزا) په پرتووکا خو بنفیسیت)).

نه ئەفه ب تنی، به لکی د ناف بهرهمین
ئیسلامی یین دهستپیکیدا یین کو کارتیکرنا وان
ل سهر کارین (فیوناچی) یا دیار بوو، په پرتووکا
(النسبة والتناسب) یا (ئه لئه حمه د ئبن یوسف
ئه لمه سری) بوو ئه ووی د نافه را سالین (۸۳۵-۹۱۲ز)
دا ل به غدا و ل قاهیره ژیا. و کاروی وی ل وی
سهردهمی یی دیار و بهرنیاس بوو و یی وهرگپراه
سهر زمانئ لاتینی، و پروفیسور (چارلز بورنیت)
ل دویماهییی دبیزیت ئه گهری قی چهندی ژ
ئه وه کو (فیوناچی) وه سا دبیزیت کو کارین
وی ب راستی د داهینه رانه، یان دقیت وی هزر
بدهت کو وه سایه)). و بورنیت بهرده وامیی ددهته
سه لماندنئ و دبیزیت قهت نابیت کو (فیوناچی)
په پرتووکیان زانایین بیرکارییی یین موسلمان نه دیتن،
و د جیهانا ئه فرودا، ل دویف پیقه ریڼ ئه کادیمی
یین پوژنفاایی، بهر په فانیکن ژ دزیکر نه کا هوسا
دیار و ئاشکهره گه لکه یا ب زه حمه ته!

شیوه یی بازرگانییی و دیپلوماسییه تی و شه ری
هه بوو، ل دویف فه کولینان، زانیارییین که فن
و هزر و بیرین پیشکه فتی ژ پوژهلای هه تا
پوژنفاای ب ریکا دوو پیکین بهر په لاف و بهرنیاس
یین هاتینه د نافدا: ئیک ژ وان ل ده می شه پین
خاچه ریسان، و یا دیت وهرگپرا نا ژیده رایه ژ لای
زانایا و گه پوک و مزگینیده رانغه.

و وهرگپرا نا ئه ده بی ژ زمانئ لاتینی، بو سهر
زمانئ عهره بی، بو زمانئ فیروونی ل جیهانا
ئیسلامی، و بهروفاژی ژی دروسته، بهرهمین
زانستی ل ئسپانیا و ئیتالیا و سووریا و به غدا و
نافه ندین فیرونی یین جودا جودا ل وه لاتی فارس
بهره لافوون و تشته کی سروشتی بوو کو ئه و
هه ردوو هه ریڼ کارتیکرنی ل ئیک و دوو بکه ن،
به لی د ده مه کیدا موسلمانان ب ئاشکرای دانییدان
ب کارتیکرنا بهرهمین یونانی ل سهر بهرهمین
خو کر، به لی پوژنفااییان ب گشتی دانییدان ب
فه کولینیڼ ئیسلامی نه دکر.

ژیده ریڼ گو تارئ:

• IZHARUL-HAQ. MUHAMMAD. "The Role of Arab-Islamic Civilisation in the Renaissance of Europe." Research Journal Social Sciences 4, no. 2 (2015).

• Essa, Ahmed, and Othman Ali. Studies in Islamic civilization: The Muslim contribution to the renaissance. International Institute of Islamic Thought (IIIT), 2010.

• Kuruducu, Zeliha. "Islamic civilization's contribution to the world and the european renaissance." Eurasian Journal of En-

هه ر چه و بیت، د چه رخئ هه شتیدا هه تا
چه رخئ چوارده یی، شارستانییه تیڼ ئیسلامی و
مه سیحی سنووره کی هه فیشک هه بوو، ل پوژنفاای
ژ ئسپانیا د ده ریایا سپی یا نافه پراسترا و هه تا
ئه فریقا و هه تا ئه نادولئ ل پوژنفااو کارپککرنه کا
به رفره هه د نافه را هه ردوو هه ریماندا ل سهر

glish Language and Literature 3, no. 1 (2021): 218-227.

- Parvez Mahmood, "Influence of the Islamic Golden Age on the European Renaissance" at <https://thefridaytimes.com/09-Jul-2021/influence-of-the-islamic-golden-age-on-the-european-renaissance>. [Accessed in 17/11/2024].

- Rashed, Roshdi. "Fibonacci et les Mathématiques arabes." *Micrologus* 2 (1994): 145-160.

- Burnett, Charles. "Leonard of Pisa (Fibonacci) and Arabic Arithmetic." article on the web of MuslimHeritage. com (2005)

نقیسین :
سوفیان گوهرزئی

بیراته دهیته بهری ههشتی سالان؟

پا چهفتی سالان؟

ته یا د زکی دایکیدا دهسپیکر و دلی ته دهست
ب لیدانی کر و ئەندامین لهشی ته هییدی هییدی
گهشهکر، دایکا ته ههست ب لقیین ته کر، ته
ههست ب دهووبه ریڤن خو کر.

پاشی پشتی بۆرینا نه هه هیفان تو هاتییه
هه بوونی، ته چ هزر نه بوون کو تو جاره کی وی
ژینگه هی بهیلی و ته نه دزانی ژيانا ژ دهرفه مهزتر
و بهرفه هتره ژ وی ژيانا تو د نافدا، ب ئیکه م گریبا
خو ته خیزانه ک که یفخو ش کر و تو بوویه فیقییی
مالی ..

ئه ری د فان ریژین بۆریدا چ هزر بو ته
دروست نه بوون؟
ئه ری هنده ک هیز و شیاین خودی یین ته ژ
بیرکرین نه هاتنه بیرا ته؟

دی پا دا ئەز هنده ک ژ وان بئیمه بیرا ته:

ئاها ئی تو نه بووی، من ژ هه ئه فیه دفیا،
من دفیا بئیمه بیرا ته کو دهمه کی تو نه بووی
و د هزرا چ که سان ژیدا نه بوو کو تو بهییه
هه بوونی، پاشی ب حه سکرنا خودایی مهزن تو
د بهریکانه کیدا ب سه رکهفتی کو ب هزاران سپیم
تیدا به ژداربوون دا کو بگه هه هیکی و تو ب تنی
گه هشتی، پشتی هنگی دیواری هیکی ریک نه دا
چ سپیمین دی بچنه د نافدا، ل وی ده می ئاهه نگا
پیتاندنی دهسپیکر و چل و شه ش کروموسوومان
دهستین ئیک و دوو گرتن و دهست ب سه مایی کر
و زانیاریین خو تیکه له لی ئیک کرن و پاشی هییدی
هییدی تو بوویه گومته کی خوینی یی بچیکوک
کو نیزیکی نیف سه نتمه تری و پاشی بوویه
سه نتمه تره ک و پاشی هییدی هییدی ژیان و گه شتا

تۆڭ نەبوونى ئىنايە ھەبوونى! وروح دا تە!

دەربارەى ھەمى ئەندامىن لەشنى خو بزانى ۋەكى
كليا و پرژين (غدة) و ئەزمانى و دىنى و زەڧلەكان
و ھەستيان تەبكىن خوينى و پىستى ھتد..

تۆڭ دزانى روح چىيە؟ روح ئەو تشتە ئەۋى چ
جاران ب دوماھىك نەھىت، تە نەبوو خودى دا تە
ۋ ئىدى دوماھىك بۆ نىنە! و تۆڭ بەرپرسى ژ خوشى
و نەخوشيا روحا خو..

ۋ پاشى پوينىە خواری و ھزرىن خو د ھىزا
چىكەرئى خوڧا بکەى و دەستىن خو بلند بکەى و
بىژيىن:

ئەرى ما نە ژ ھەژى سوپاسىكرنىيە خودى
چاڧەك دايە تە نىزىكى دەھ مليون جورىن
رەنگا ژىك جودا دكەت! و بەرامبەرى ۵۷۶ مىڭا
پىكسلايە! و خودى ژ بۆڧى چاڧى چ ژ تە نەڧىت
ب تنى دىژىتە تە بەرىخوڧانا ھەرام پى نەكە و د
باشياندا بكاربىنە!

خودايى من، ھەر توى خودانى ھىزى و ئەز
يى لاوازم، خودايى من، ھەر توى خودانى زانىنى
ۋ ئەز يى نەزانم. و بىژى: خودايى من ھەر توى
يى ژ ھەژى پەسن و مەزنىيى و بىي تە ئەز ھەر
چ نىنم ...

ما نە ھەژى ھزركرنىيە كو خودى دلەك دايە
تە گرانييا ۋى نابىتە نىڧ كىلو ژى ھەر ژ پوژا
دروستبووى ھەتا تۆڭ ھەشتىيە ڧى رىزى ژى و
تە خواندى ھىشتا ئەو نەراۋستىايە و بەردەوام
يى كاردكەت، ئەرى ئەو چ ماتۆر و چ لڧىنەر
(ماكىنە) يە شىست ھەڧتى سالان كار بكەت بىي
راۋستيان و تىكنەچىت، ما نە ژ ھەژى ھزركرن و
سوپاسىكرنىيە؟

ئەى خودايى من، ل من ببۆرە، ل دەمى ئەزى
بى ئاگەھ ژ ھىز و شىانين تە و تو ل من ببۆرە ل
دەمى ئەزى بى ئاگەھ ژ گوھدانا تە و تو ل من ببۆرە
ل دەمى ئەز دەيمە دىدارا تە و ھزار سلاڧ ل سەر
خوشتڧيى تە بن

مىلاكا پەش كو د لەشيدا ۵۰۰ كار يىن ھەين
بىي كو تو بزانى چ پرويددەت چارەسەرىيا تە
دكەت و بۆ تە كار دكەت!

ئەرى ما نەيا ژ ھەژىيە تۆڭان زانىريان

ئەرئى خودان باوهر^(۱) پتر خزمەتئى دكەن و باشى بۇ مروڤان و جفاكى وان هەيه يان كەسىن ديتەر؟

نەيسىن :

م. بىنوار شۆرەش بەربھارى

موسلمانئى دروست و پىگىر ب پىنمايىن ئايىنى
خو ئەو يى جفاكى پترىن پىژەيا سلامەتئى
و مفاى ژ دەست و ئەزمانىن وان هەي، چنكى
وى ئەو باوهرىيا ب فەرمانىن خودايى خو و
پىغەمبەرى (سلاڤىن خودى ل سەر بن) هەي كو
هەتا ئاخەرتا وى ئەوا خودى ئەو ژ بەر وى داي يا
پاراستى بيت دڤىت ئەو ب پترىن مفا گەھاندن و
ب كىمترىن زيان و نەخوشى گەھاندن بو مروڤان
و هەمى چىكرىيىن ل سەر فى دنيايى ژ دنيايى
دەربكەڤىت.

ئەگەر ھندەك بىژن چەوا؟ پانئى ھندى مە
دیتى ناڤىن توندوتىژ و ب ترس ل سەر ھەو و

ب راستى ئەڤە پرسىارەكە ژ مېژە د مېشكى
مندا ئازرىاي و من دڤىت ئەز بەرسقا وى پوهن
بكەم، چنكى د فى چەندىدا زۆردارىيەكا مەزن ل
دەستەكا دوويى - مروڤىن خودان باوهر- دەيتە
كرن، چنكى ھندى مە گوھلىووى ب سستيا
ھەستا نەتەوايەتئى و خزمەتنەكرنا مللەتى و
جفاكى دەيتە گونەھباركرن.

جارى من دڤىت ئەز بو وان كەسان ديار بكەم
ئەگەر تو پىچەك خو بوەستىنى و خواندەكئى بو
سىستەم و پىياز (منهچ) ئىسلامئى بكەي دى بو
تە باش ديار بيت كو پىنمايى و فەرمانىن ئىسلامئى
بو مروڤى مۆسلمان، ب ئاشكرائى دياردكەن كو

۱ - مەرەما مە ل ڤىرى ب خودان باوهرى ئەو كەسە يى ھەمى مەرچىن باوهرىيا دروست يىن ئىسلامئى ب ھویرى دياركرىن ل دەڤ ھەبن
ئانكو ئەو خودان باوهرى باوهرىيا وى ھند ب ئايىنى وى ھەبىت ببىتە ئەگەر ئەو پترىن پىگىرى ب پىنمايىن ئايىنى خو - ئىسلامئى -
ھەبىت، ڤىجا ئەو پىگىرىيا ب وان كاران بيت يىن ئىسلامئى گۆتئى بكەن، يان پىگىرىيا ب خودانەپاش يا ژ وان كار و سەرۋەران بيت يىن
ئىسلامئى مروڤى مۆسلمان ژى دايە پاش.

رېباز (مهنه جي) ههوه دهينه دانان و ل دويڻ وان ناف و سالوخته تان هوين ب تنى مه ترسى و نه خوشينه بو ژيانى و چيکريپين دى و ل سهرى ليستى بو مروڦان و جفاکى وان.

د بهر سقيدا هم دى بيژينى مه زنترين به لگه ل سهر هندى کو خودان باوه رين موسلمان ب مفاترين و باشترين بو ملهت و جفاکى خو و مروڦايه تيبى ههوه پيڦهرى دروستيا ثاينى وان و پيگرييا وان يا ب ثاينى گوهدارييا وايه بو فه رمانين خودايى وان و پيڦه مبه رى وى (سلاڦين خودى ل سهر بن) وه کى خودى ديژيت: ﴿أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ﴾ [آل عمران: ۳۲] (هوين ب دويکه فتنه کيتابا خودى گوهدارييا وى بکهن، و دويکه فتنه سونه تا پيڦه مبه رى د ژيان و مرنا ويدا هوين گوهدارييا وى بکهن)، و نه گهر ههوه بيژن نه رى نه گهر موسلمان يى گوهدار و پيگير بيت ب فه رمانين خودى و پيڦه مبه رى وى (سلاڦين خودى ل سهر بن) د وى گوهدارييا ويدا چ مفا بو مروڦايه تيبى و جفاکى ههيه؟

دى بيژين مه زنترين گوهدارييا خودان باوه رى موسلمان يا کو وى ژ مروڦين دى چيتر ليدکته ههوه ههوه بانگه وازييا خه لکى ژى دکته بو باوه ريئنانا ب ثاينى خو وه کى خودايى مه زن ديژيت: ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ﴾ [آل عمران:

۱۱۰] (هوين -ئهى ئوممه تا موحه ممه دى سلاف لى بن- چيترين ئوممه تن و ب مفاترين مروڦن بو مروڦان، هوين فه رمانى ب باشيپن دکهن، و باشى ههوه يا شريعه تى و عه قلى گوڦى نهو تشته کى باشه، و هوين پاشقه برنا ژ خرابيپن دکهن، و خرابى نهوه يا شريعه تى و عه قلى گوڦى نهو تشته کى کرپته)، چنکى ژ بهر زانينا وى يا ب ثاينى وى نهو دزانيت هندى پيژه يه کا پتر ژ مروڦان ئيسلامى وه ربگرن و کار ب پرينمايپن وى بکهن ژيان و مروڦايه تى دى يا ب سلامه تر و خوشتر بيت، چنکى نهو دزانيت هندى پتر مروڦين پيگير ب ثاينى ئيسلامى هه بن دى ئاريشه و نه خوشيپن مروڦا کيمتر ليهيپن، چنکى ل جهى ياساين و ترساندن و وه رگرتا تشتى به رانبه ر هه ر پيشيلکارييه کا مروڦان ترسا خودى و هه سترکنا مروڦى خودان باوه ر ب وى چه ندى کو خودايى مه زن نيزيکترينه بو وى باشترين هشارکه ر و ترسينه ر و پرينمايکاره د ژيانيدا، وه کى خوداى مه زن ديژيت: ﴿وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ [الحديد: ۴] (و نهو ب زانينا خو يى ل گه ل ههوه ل هه ر جهه کى هوين لى بن، و خودى وان کرياران دينيت يين هوين دکهن، و نهو دى ههوه سه را جزا ده ت).

و د ثايه ته کا ديتر خودايى مه زن ديژيت ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ

نَفْسُهُ وَتَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ﴿١٦:٢٠﴾

[ق:١٦] (و ب راستی مه مروّف ئافراندییه و ئەم دزانین کانئ دلی وی چ دبژتئ، و ئەم بو وی ژ رها ستووی وی یا ب دلیقه گریدای دنیزیکترین)، قیجا ژبه ر هندی مروّفی موسلمان یی پیگیر دی بزاقین باشتین کارین خیری بو جفاکی کەت و پترین بزاق بو خودانه پاشا ژ کارین کریت و نه خوشیی بگه هینه مروّفان و چیکریین دیت کەت. بەلئ ئەگەر ئەم بەرئ خو بدەینه وان جفاکان یین بی ئاین یین هەندەک مروّفان داناین دی بینین پیگیریا مروّفان یا ب باشیی و خو دویرکنا ژ خرابیی ب تنئ ل وی گافییه یا کو دزانن دی هییه سزادان یان ئەگەر نه چ تشت ل

ب پاڤزیی و شویشتنیقه گریدای. ل سالا (۲۰۰۸ز) ل (نیویورک) ل وهلاتئ ئەمریکا کومه کا فه کوله ران به رنامه یه ک بو بیست و چوار هه یشان - ۲ سالان- و (۵۰) هزار دلار بو باشتلێکرنا کریارا پاڤژکرنا (تعقیم) دهستان ل نهخوشخانه یان دانان، و پشکا چاڤدیرییا چر (الوحدة المركزة- ICU) ل پوژه لاتا ویلایه تین ئیکگرییئن ئەمریکی بو فه کولینا وی چەندی ژیگرت، مادده و ئامیره ییت پاڤژکرنا و کابینه یین پاڤژکرنا دانانه هەمی ژووران و پاشی کامیره یین چاڤدیریی دانانه د وی پشکیقه و (۲۰) چاڤدیریین هویربینیکار دانانه بهر کامیره یان و کارمه ندین ساخله میی دزانن ژی کو کامیره بو چاڤدیرییا وان یین داناین، بهلئ یا سهیر

به ژوه ندی - یا دنیا یی - تشته کن
گیانه وهرییه، بهلئ قوربانیدان
تشته کن مروّفییه

ئه و بوو ئەنجام وەسا دیار بوو کو ژ هەر (۱۰) کەسان کەسەکی ب تنئ پیگیری ب دەستشویشتن کر^(۱). ئەگەر ئەم بەرئ خو بدەینی دی بینین وان کارمه ندان ترسا ژ خودی ل دەف وان نه بوو لهوا پیگیری ب پاڤزیی نه دکر و د سەر هندی را کو دزانی پیگیرینه کرنا ب پاڤزیی دیبیت بیته ئەگەرئ به لاقبوونا فایرۆس و نه خوشیان ژ کەسئ نهخۆش بو وان یان ب ریکا وان ژ نهخۆشەکی بو نهخۆشەکی، و ئەو چەندە خرابیه کا مەزنه، بهلئ مروّفی خودان باوهر دزانیت مه ترسییا وی چەندە ژ بهر هندی ئەو بیرا خو ل فه رمانتین خودی و

گەل وان نینه دەمی ب تنئ و چ کامیره و پولیس و ئیمناهی نه بن ژئ ئەو هەر ل سەر پیروژی و پاراستنا گیانا و مولکئ مروّفین دی د پیگیر بن، نموونه یه کا دیت، ئەگەر به حسی پاڤزیی بکەین دی بینین ئیسلام پاڤزیی ب پشکه کا باوهریی ددانیت چنکی پشکه کا مەزن ژ ساخله میا مروّفان یا ب پاڤزییقه گریدایه، بهلئ ل بهرامبه ر وی ئەگەر ئەم به حسی تاکه کەسین جفاکین بیباوهر بکەین دی بینین ساده ترین تشت کو هه بوونا ئاڤییه ل جهین دەستافان ب تابهت یین ل جهین گشتی گەلەک ب کیمی دی بینن و گەلەک کارین دیت یین کو

۱ - (العقل الموثّر)، تالی شاروت، وه رگێران: هند محمد صالح، ۲۰۲۳، لاپه ره (۸۴-۸۵)

پيغهمبهری (سلاڤين خودی ل سهر بن) دئینیت لهوما ئه و دبن چاڤدیریا کامیره و مروڤاندا بیت یان نه هیزا ترسا ژ خودی و باوهریا ب چاڤدیریا خودی وی ژ ههر کارهکی دبیته مه ترسی بو سهر ژيانا مروڤان دویر دکهت، چنکی پیغهمبهری خودی (سلاڤين خودی ل سهر بن) دبیزیت: (اتقوا الله حیث ما کنت)^(۲) ئانکو: تو ل کیری بی ژ خودی بترسه، فیجا ئه و ژ خودی دترسیت کارهکی ب زیان بکهت.

خاله کا دیر یا کو مروڤی خودان باوهر ژ بی باوهری د خزمه تکرنا جفاکی خوډا جودا دکهت ئه وه ئه و گه لهک یی ل هندی هشیاره هاریکاریا پیدفییان بکهت و ژ تهنگافیان بینته دهر، فیجا ب ههر جوړه کی هاریکاریی بیت یی کهسی بهرامبهر یی پیدفی، و بهرامبهر وی بیباوهری نه موسلمان ژ بهر هندی چنکی مه ره ما وی ژ ژیانی ب تنی گه هشتا پترین ریژه یا خوشییی ب زویترین دهم د کیمترین مه زاختن و زهمه تدا، ئه و چ گرنگیی ناده ته وی چهندي هنده کین دیر ژی ل گه ل خوډ خوشییین ژیانیدا پشکدار بکهت، به لی خودان باوهر ژ بهر وی چهندي چنکی مه ره ما وی ژ دنیایی و وی کاری تیدا گه هشتا رازیوونا خودییه، و ئه و دزانیته خوشیا ئاخره تی ئه وه یا ههر دمینیت و دنیا چهند ساله کن دی ههر قه تییت، وه کی

خودایی مه زن دبیزیت: ﴿وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى﴾ (و ئاخره ت و ئه و خوشیا به رده وام یا تیدا هه ی، ژ دنیایی چیر و به رده وامتره) [الأعلى: ۱۷]، ئانکو مه ره ما وی ژ ژیانی ئاخره ته، لهوما ههر کاره کی وی بگه هینیه رازیوونا خودی دی وی کاری کهت ئه گهر خو ئه و پشکه کی ژ خوشیا دنیایا خو بده ته هنده ک که سین پیدفی ژی، وه کی سه عدیی شیرازی دبیزیت

نیمه نانی گر خورد مرد خدای

بذل درویشان کند نیمه دگر^(۳)

زه لام - مروڤ- ی نیزیکی خودی ئه گهر پارچه یه کا نانه کی بخوت، پارچه یا دی دی ده ته هه ژار و ده ستکورتان.

و هو سا ب فی پهنکی ئه گهر تو به ری خو بده یه ئه و پینمایي و سنوورین مروڤی خودان باوهر ل سهر دچیت دی بیني وه سا ل وی دکهن ئه و پترین مفا بگه هینیه جفاکی خو و مروڤایه تیین چنکی ئه و باش دزانیته دنیایا وی ریکا گه هشتا ئاخره تییه و ههر کاره کی ئه و دکهت چ باش چ خراب دی ئه نجامی وی بینیت.

لایه کی دیر یی باشیا مروڤی خودان باوهر بو جفاکی قوربانیدانه، فیجا چ قوربانیدان ب پیدفیین

۲ - (صحيح الترمذی) رقم، 2656، (ترمذی) رقم: 1987، (أحمد) رقم، 21392

۳ - گولستانی سه عدی.

ژيانى بيت وهكى خودايى مەزن دېڭىت: ﴿وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ﴾

[الحشر: ٩]، يان قوربانيدان ب گيانى خو دا جفاک ب ئيمناهي بڭيت يان قوربانيدان ب دهى خو دا کو خزمه تا جفاکى بکەت و جفاک د خوښييدا بڭيت، و بو ځى چەندى ئەگەر ئەم نمونەيا

قوربانيدانا ب دهى وه بگرين

کو مه زنترين و پيرۆزترين مالى مروفقيه د ژيانا ويدا، چنكى ههما مروف دهمه هەر

دهمه كى دچيت پشكهك ژ مروفى دچيت، قيجا ئەگەر په پرتووكه كا وهكى په پرتووكا (قيمة الزمن عند العلماء) بهيته خواندن دى چپكهك ژ به حرا وى قوربانيدانا مروفين خودان باوهر ب تايهت زانايان ب دهى خو و ژيانا خو و خيزانيت خو داى بو پيشكهفتن و خزمه تا دنيا و ئاخره تا جفاكى خو ديار بيت، ئيك ژ وان نمونەيان: قوتابيى (بن جهريرى طه بهرى) ئەوى ب نافى (ئەبو موحه مەمەد ئەلفەرغانى) د په پرتووكا خو دا (الصلة) دا دېڭت: ((كومه كا قوتابيى بن جهريرى)) ئەو بهر په پرين وى نفيساين كو (٣٥٨,٠٠٠) ل سەر پوژين ژيى وى پشتى پيگه هشتنى (بلوغ) دابه شكرن دهر كهفتن هەر پوژى نيزيكى (١٤) لاپه رەيان يى نفيساين^(٤)، هزرا خو د وى ده ميда بكه يى وى ددا زانينى

و به لافكرنا وى. مه ئەف نمونەيه ب تنى ژ ځى لايشفه ژ خزمه تا خودان باوهران ئينا، چونكى زانينا ئيسلامى و به لافكرنا وى ئيك ژ پيرۆزترين كارايه د ئيسلاميډا و پترين كارە خزمه تا مروفايه تىيى پى دهيتە كرن، وهكى خودايى مەزن دېڭىت: ﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ﴾ [فصلت: ٣٣] (گوتنا كهسى ژ يا وى باشر نينه يى بو ته وحيدا

خودى و پهرستنا وى گازى كرى و كارى چاك كرى) [فصلت: ٣٣]، و ئەو قوربانيدانا

كهسى ژ يا وى باشر نينه يى بو ته وحيدا خودى و پهرستنا وى گازى كرى و كارى چاك كرى

ئەم به حس دكهين تشته كى سهر و دوير ژ سروشتى مروفان نينه، بهلى ب وى مهرجى ئەو سروشت ئەو بيت يى خودى مروف ل سەر داى و پاشى ب ريكا پينمايىن ئايينى خو ئافاكرى و پهروه رده كرى، يى هيچ پياز و پروگرامه كى دنيايى يى گەنى ئەو شيليكريت و تيكدايت، و سالوختى موسلمانايه، وهكى بيرمه ندى بوسنى يى موسلمان (عەلى عزەت بيجوفيج) دېڭىت: ((به پزوهندى يا دنيايى- تشته كى گيانه وهرييه، بهلى قوربانيدان تشته كى مروفقيه، هندی به پزوهنديه ئيك ژ بنه مايىن سهره كيه د سياسه تى و ئابوورى سياسيدا، و هندی قوربانيدانه ئيك ژ بنه مايىن سهره كى يىن ئايينى و رهوشتيه))^(٥)، ئانكو قوربانيدانا ب هەر تشته كى دنيايى بهلى ب وى مهرجى باشيه كا

٤ - (قيمة الزمن عند العلماء) يا شيخ (عبدالفتاح أبو غدة)، لاپه ره (٤٣).

٥ - (الإسلام بين الشرق والغرب) يا (علي عزت بيجوفيتش)، لاپه ره (٥٧).

جفاکی و مروڤان تیدا هه بیت و ئه و باشیا جفاکی
ئهو بیت یا ب پیقه رین خودایی مه زن باشی.

لایه نه کئی دیت ژ وان لایه نان یین دیار دکهن
کو مروڤی خودان باوهر بو مروڤی و جفاکی وان
باشترینه ئه وژی لیڤورینه، ده می خودایی مه زن
دبیژیت: ﴿وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ
اللَّهُ لَكُمْ﴾ [النور: ۲۲] (و بلا ئه و ل خه له تیا وان
ببۆرن، و وان جزا نه ده ن، ئه ری ما هه وه نه ڤیت
کو خودی ل هه وه نه گرت؟) [نور: ۲۲]، ئه گهر
به ری خو بده نی خودایی مه زن بی جودا کرنا
کریارا خراب یا ل به رامبه ر خودان باوهری ده ڤته
کرن گوته خودان باوهری ل مروڤان ببۆرن ما
هوین هه ز ناکهن خودی ژی ل هه وه ببۆریت و یا
دیاره ئه ڤ ئایه ته د ده رحه ڤی ئه بوبه کریدا (خودی
ژی رازی بیت) هاتبوو خوار ل ئیک ژ بزه حمه ترین
هه لویستین ویدا ئه وژی وی ده می ئیک ژ وان
که سین وی ب مالی خو هاریکاریا وی دکر ل گه ل
خه لکی توهمه تکار توهمه تا ده هه مه نیسیی ب

دویڤ عائیشایا کچا وی -دهیکا خودان باوهران-
ڤه نای، وی بریاردا وان هاریکاریان ژی بپریت پاشی
خودی ئه ڤ ئایه ته د ده رحه ڤی ویدا ئینا خوار
ئه وژی ل بریارا خو لیڤه بوو. ب به ریخودانا بو ڤی
ئایه تی و ئه و کارتی کرنا ل سه ر بریار و ده روونین
خودان باوهران دکهن دی ب مروڤی دیار بیت
ئه گهر به ڤته بکارئینان دی ژیان ل ڤی جیهانی

چهنه د یا ب سلامه ت و خوش و بی تولقه کرن بیت.

و ل دویماهییی ئه م دی بیژین تشته ک یی
هه ی تیدا دیار و ئاشکرا دبیت و ب هه می
پیقه رین دروست مروڤی خودان باوهر بو جفاک
و مروڤان ژ مروڤین دیتر باشته چنکی پالده ری
مروڤی خودان باوهر بو کرنا هه ر کاره کی
گه هشتا رازیبوونا خودییه و هه ر کاره کی باشیی
بگه هینیته مروڤان و جفاکی وان دبیته ئه گه ری
رازیبوونا خودی و هه ر کاره کی بچوپکترین زیان
ژی دگه هینیته مروڤان و جفاکی وان توپه بوونا
خودی د دویڤرا ده ڤت و ب گونه ه بو مروڤی
ده ڤته حسابکرن، ڤیجا ژ به ر هندی مروڤی خودان
باوهر و پیگیر ب رینمایین ئاینی خو هه می
بزاقان دکهن پترین مفای بگه هینیته جفاکی خو
و مروڤایه تییی و هه می بزاقان دکهن بچوپکترین
زیانان ژی نه گه هینیت. چنکی ئه و دزانیت خودایی
وی نزیکترینه بو وی.

ئاردەم

ardamgroup.com